

NOVÉ OBZORY
ROČNÍK 1989

25 - 26

NOVÉ OBZORY

JAHRGANG 1989

ANNÉE 1989

YEAR 1989

OBSAH

Editorial, Felix Uhl	3
70 let od 28. X. 1918, Jan Beneš	5
28. říjen 1918 ve vzpomínce jedné účastnice, Jaroslav Bouz	6
Ještě na okraj Čapkova jubilea, Jaroslav Dresler	7
15. března 1939, Bohumil Dědek-Skalník	8
A. D. 1939, Bohumil Dědek-Skalník	9
Kněžská politika, P. Mansvet Ston, O. Cap	9
Ještě k světským oslavám křesťanského milenia, z edice 30 Days	11
Zda podám žádost o amnestii, Cyprian Kamil Norwid	12
Časy, Cyprian Kamil Norwid	12
Než zase prchnu, nemaje zhola nic, Cyprian Kamil Norwid	13
Činovníci, Cyprian Kamil Norwid	13
Budoucnost, která nevyjde, Rio Preisner	14
Gorbačov a my, Ivan Sviták	17
Budíž slovo, Jan Beneš	31
Co by nemělo překvapovat, Rio Preisner	35
Vzpomínka, Michal Racek	36
Jesenínovská variace, Michal Racek	37
Moment musical – od jazzu k rocku, Rio Preisner	38
Ročník pětadvacátý, Michal Racek	51
Všechno je jen proto, aby se mohlo vyprávět, Jan Beneš	53
Moderní doba a čsl. dnešek v pojetí Rudolfa Ströbingera, Ant. Kratochvíl	57
Cesty k světovosti, Jan Beneš	59
Moje pochyby o demokracii, F. X. Šalda	61
Starosti s Henleinem, F. X. Šalda	63
Masaryk viděný Emilem Ludwigem a Karlem Čapkem, F. X. Šalda	65
Zbytečnost, Ján Mlynárik	67
Poslední slovo k Zbytečnosti, Jan Beneš	69
Stanovisko redakční rady N.O.	70
Zaškrtli jsme	71
Souhrn kolektivní moudrosti	74
Ad mensuram – odpověď na dopis z domova	77

FOTOGRAFIE NA TITULNÍ STRÁNCE: PAMÁTNÍK OBĚTEM KOMUNISTICKÉHO TERORU V ČESKOSLOVENSKU VEDLE ČESKOSLOVENSKO-RAKOUSKÉ HRANICE V NAGELBERGU. – VELKÝ HLINÍKOVÝ KŘÍŽ S KORUNOU Z OSTNATÉHO DRÁTU A ŽULOVÝ KÁMEN S BRONZOVOU DESKOU JSOU OBRÁCENY PŘÍMO K 250 m VZDÁLENÉ HRANICI.

EDITORIAL

Pan Dr. Jiří S. Hájek, mluvčí Charty 77, dostal v prosinci minulého roku úřední povolení navštívit Rakousko a přednášet tam. Jel tedy s požeňáním čl. komunistické vlády, která nepochybně dobře ví koho kam a proč posílá. A rakouská vláda, jejíž jedna polovina je socialistická, zapletená do různých skandálů a ta druhá opět napolo zaslepená, žijící ve fata morganaě zlepšení sousedských styků s *dnešním* režimem v ČSSR, sedla zase jednou na lep. Tím, že Hájek mohl jet – proč ale ne na př. Dr. Václav Benda nebo Václav Havel nebo nějaký jiný Chartista-nekomunista? – se potvrzuje jen to, co už dávno cvrlikají vrabci na střeších, že totiž Charta 77 se stala vývěsným štítem čl. vlády: »Vidíte, my máme také opozici!« Ale jakou? Činanou, poslušnou, jen formálně rebelující, jen tak na oko, aby se neřeklo... Kdykoliv se někde něco »semele« (jako na př. nedávno to listopadové symposium Charty v Praze), vyjede policie, udělá poprask a sebere několik »veličin«. To je pak pro západní sdělovací prostředky »TRHÁK«. »Tvrký zákrok policie«, »Policie rozehnala symposium«, »Mluvčí Charty zatčeni« atd. atd. Ani slůvko ale o tom, že ti »zatčeni« chartisté jsou pak vždy za pár hodin opět na volné noze. Prostě kamufláž par excellence, jen pro zob západních novin. A ty zobají. A jak pečlivě!

Zajímavá je též ta skutečnost, že při demonstracích 14., 15. a 16. ledna t.r. u příležitosti smutného 20. výročí smrti Jana Palacha, které policie společně s milicemi potlačila s neobyčejnou krutostí (nová košťata, jak známo, metou dobře) nebyl kupodivu mezi něco kolem 90 zatčenými nikdo z komunistickým prominentů Charty. Zatčen byl zase jenom Havel. Lze si to vysvětlit snad tím, že se 13.1.1989 v Praze sešli zástupci Charty s americkými diplomaty a žádali americké výhody pro čl. obchod (a tím tedy pro čl. komunistickou vládu), konkrétně o snížení dovozního cla? Taková loyální činnost nemůže být samozřejmě honorována nějakými ostrými represáliemi. Ty jsou jen pro demonstující obyčejný »plebs« na ulici.

Nuže pan Hájek do Rakouska přijel a mluvil. Sice jinak než kdysi před lety v plně slávě, ale i dnes nijak nezraňoval ty, kteří mu cestu povolili a umožnili, kteří ho vlastně vyslali. Patříčnou reklamu v Rakousku a na Západě vůbec obstarali staří kámošové ze stejného pytle, Mlynář, Pelikán, Hejzlar a jejich opotunní poskokové všech směrů. Jen tak tak, že při setkání a objímání a la Brežněv netekly horké slzy. Aby se ale nezapomnělo na stalinistu Jiřího Hájka z dřívějšíka, zejména z roku 1948 a později, citujeme v rubrice »Souhrn kolektivní moudrosti« některé z jeho slavných výroků a nadpisy některých jeho článků v Tvorbě. Jen tak pro srovnání. Aby se vědělo kdo také vede tu dnešní Chartu 77, která si neprávem přisvojuje monopol na boj za znovunastolení skutečné svobody.

Tím úsilovněji je nutno podporovat všechny nově vzniklé občanské iniciativy a výbory v Československu, v čele s »Demokratickou Iniciativou«, v jejichž vedení a řadách jsou osvědčení zastánci svobody ducha, bojovníci za skutečnou demokracii, lidé bez komunistické minulosti, jimž leží osud vlasti a jejího duchovního a náboženského života opravdu na srdci. Tito nezištní idealisté si zaslouží našich sympatií a mají právo na naši podporu, morální i hmotnou. Budoucnost Československa nebudou totiž vytvářet zločinnou minulostí poznamenaní stalinisté a komunisté jakéhokoliv ražení včetně jejich lokajů, nýbrž čestní lidé s neposkvřeným štítem.

Felix Uhl

Pokračování „Nezávislého sociologického průzkumu“ v Nových obzorech

Náš kulturně-politický čtvrtletník *Nové obzory*, který má podtitul »časopis pro českou národní a duchovní obnovu«, uveřejnil v číslech 18 až 20 »Nezávislý sociologický průzkum o politické, společenské a kulturně-náboženské situaci na Moravě«. Průzkum měl značnou odezvu v tisku a rozhlasové stanice přinesly ukázky z tohoto průzkumu. Bohužel nezávislý výzkum byl z bezpečnostních důvodů na dva roky přerušen. Letos v létě byl průzkum dokončen a *Nové obzory* v některých z příštích čísel otisknou jeho druhou část. Přesné datum – pro komplikovanost situace – nemůžeme určit. Je zde analyzována jak glasnost, tak i perestrojka; překvapivý je nezáměr o Chartu a stejně překvapivé je rozšíření zájmu mladých lidí o náboženské otázky a problémy. Některé názory jsou částečně odlišné od první části výzkumu.

Redakční rada Nových obzorů

SEDMDESÁT LET OD 28. X. 1918

Před sedmdesáti lety se na mapě Evropy vynořilo Československo. Vynořilo se jako vítězný stát té první všeobecné války, ačkoli na straně vítězů bojovalo a jinak o tento stát usilovalo jen nějakých 200 000 osob, zatím co na straně poražených bylo v uniformách přes 2,000 000 mužů.

Vynořilo se především proto, že se rovněž vynořilo Polsko a Království Srbů, Chorvatů a Slovinců. Že se vynořily Baltské republiky, a panoval obecný názor, že vytvořením národně jednotných států se odstraní příčiny budoucích možných konfliktů. Svou existenci začalo vojenským konfliktem s Maďarskem a Polskem (ví ještě dnes někdo, že polská armáda měla obsazený i Poprad?).

První čs. ústava byla věrnou kopií americké, jen první věta zněla namísto »My lid americký«, »My národ československý«.

Rouhačská slova? Nikoli. Slova pravdivá a vůbec neznamající, že by vzniku Československa nemělo být vzpomínáno. Svět se utvářel jinak a přišly jiné doby. Národ československý se posléze nepodařilo vytvořit, rakousko-uherský národnostní útlak byl zakryt dobami a událostmi, při úvaze o kterých se dnešní Čechoslovák musí nutně ptát, stálo-li to našim otcům a dědům za to.

Stálo, jednali tak jak jediné jednat mohli a musili a dvacet let samostatného a svobodného Československa je doba, na kterou má být a je vzpomínáno. Byl to slušný stát, nejslušnější, jaký jsme kdy měli. Zničily ho síly, k jejichž překonání prostě nemohlo Československo stačit. Československo, se svou tradicí slušné země, Československo z let 1918 - 1938 se už nikdy nepodařilo obnovit. Československo těch hranic a té snahy po úctě člověka k člověku.

Dnes snad víme, či bychom měli vědět, co otcové a dědové vědět nemohli.

To, co je dnes už známo, žel, jen na západ od Československa. Že svoboda je nedělitelná a že otázky svobodné a důstojné lidské existence nelze řešit jen v hranicích jedné země a zřejmě už ani v hranicích jediného kontinentu.

Mnoho kritického říkali kritikové Československa na adresu této země roku 1938, ale tak jako úpění v žaláři národů rakousko-uherským překryly události, jichž raději nevzpomínat, zdá se, že i bořitelé Československa nabyli historického poučení. Československo vzniklo 28. října 1918 a dvacet let existovalo jako slušný demokratický stát snažící se vyřešit své problémy cestou slušnosti. Tohoto Československa budiž vzpomínáno dne 28. října 1988. K největším bořitelům Československa patřila, od svých počátků na Rusi, přes své založení v Praze o tři roky později, Komunistická strana Československa. Strana, která se musí držet u moci stopadesátitisícovou okupační armádou už dvacet let, když během dvaceti let, která okupaci předcházela, vytvořila ze země dosud zvané Československo zemi neslušnou a dobré pověsti ve světě se netěšící. Zemi, ve které se nad troskami nadějí pohybují trosky lidí, ale ve které je přesto dosud, po sedmdesáti letech, myšlenka na těch 20 let důstojné existence ta jediná, která zbyla.

28. ŘÍJEN 1918 ve vzpomínce jedné účastnice

Obrazy událostí 28. října 1918 obešly svět. Dívali jsme se do tváří těch pěti tisícovek statečných, kteří se shromáždili kolem sochy našeho svatého knížete a viděli jsme výrazy odhodlání, hněvu a odvahy. Tváře figurín v zelených uniformách byly bezejmenné, prázdné a plné strachu. Pánu Bohu budíž děkováno za ty tisícovky statečných, ty se najdou vždycky v našem národě – i když někdy jenom jedna!

Jak to skutečně v Praze 28. října 1918 vypadalo, to se můžeme dočíst v pamětech MUDr. Jarmily Hellichové, která tento den prožila jako studentka medicíny v Praze; píše:

Dne 28. října 1918 jsme byli na přednášce prof. Lhotáka, když před devátou hodinou se náhle a prudce rozletěly dveře a dovnitř vpadl student, k veliké nelibosti profesora. Student se zastavil před katedrou a hlasitě zvolal: »Všichni ven, máme republiku! Shromažďujeme se před budovou a jdeme Ječnou k technice, kde je sraz všech vysokých škol!« Než se profesor vzpamatoval, byli jsme už z posluchárny venku. Dole jsme se seřadili do čtyřstupů a za zpěvu jsme to nabrali co nejrychleji Ječnou ulicí přes Karlovo náměstí k technice. Celá Resslova ulice už byla přeplněna studentstvem a ti, kteří byli zařazení vpředu, měli již český prapor, a když jsme došli na Ferdinandku, hrála tam už vojenská hudba. Vojáci měli čepice bez jablíček, která si buď sami strhli, nebo jim je odstranili lidé. Na Ferdinandce jsme měli každou chvíli zastávku, byl přistaven žebřík, nebo štafle a strhávaly se z portálů německé nápisy a znaky. Lidí stále přibývalo a k polednímu byly již ulice zcela zaplněné, snad celá Praha vyrukovala do ulic. Když jsme se konečně dostali na Václavské náměstí, byla tu již Slovanská lipa ověšená bílými a růžovými stužkami, také i modrými. Byla vztyčena i před Hotelem Husa a dále před redakcí Národní Politiky, kde se houfovali lidé, aby se dověděli, co Národní Rada hlásí a co je nového. Lidé sobě neznámí se objímali a hubičkovali z radosti, že se Rakousko rozpadlo a že máme zase po třech staletích svobodu. Na ulicích se objevili Sokolové, kteří dělali civilní stráž místo policie, té se úplně nevěřilo.

Dr. Schreiner vyjednával z pověření vlády s vojenským velitelem na Malostranském náměstí. Ten se dlouho nechtěl svého úřadu vzdát. Po jeho odchodu byla Praha svobodná a česká. Pak před velitelstvím převzali stráž Sokolové. Asi ve dvě hodiny odpoledne jsem se sešla blíže sochy sv. Václava s prof. Čapkovou a paní Janákovou. Koupily jsme si trikoloru, kterou nápaditě ženy sešily ze tří stužek a na náměstí i se špendlíkem prodávaly. Na chodníku se začaly objevovat stánky s rohlíky, což jsme uvítaly, neboť od rána jsme nic nejedly. Každá jsme si koupila dva rohlíky a to nám stačilo až do dvou hodin po půlnoci, kdy jsme se konečně dostaly domů. Lidé během dopoledne i odpoledne přecházeli od sochy sv. Václava k balkoně Obecního Domu, kde se

střídali řečníci a politikové. U sochy jsme slyšeli poslance Zahradníka, Habrmana, Modráčka, u Obecního Domu Dr. Rašina, Dr. Schreineru, Tuzara a jiné. Po vyslechnutí se pak zapěla hymna »Kde domov můj«. Bylo všude zpěvu, tance a jáso tu, který jistě Praha ve svých dějinách ještě nezažila. 28. říjen 1918 byl jeden z nejkrásnějších dnů mého života.

Tahle vzpomínka je právě tak skromná a lidská, jako byla její pisatelka – dobře jsem ji znal. Současně ale dokazuje, že se naši lidé vždycky, nejen na počátku naší samostatnosti a při různých slavnostech, ale hlavně v dobách národního smutku a národních pohrom shromažďovali kolem našeho svatého knížete, u něhož čerpali naději a sílu z víry. Naše Krédo obsažené ve velebném chorálu má svůj význam dnes stejně jako před dávnými i nedávnými lety a podrží svou platnost i v budoucnu. Ne nějaký socialismus či komunismus s »lidskou tváří« či kukaččí vejce v podobě »perestrojky«.

Těch pět tisícovek statečných vykročilo na správné cestě a zavolalo svůj program dost hlasitě nám, i celému světu:

MASARYK A PRAVDA VÍTĚZÍ!

* * *

JAROSLAV DRESLER:

JEŠTĚ NA OKRAJ ČAPKOVA JUBILEA

Začátkem prosince se konala v dobříšském domě spisovatelů Mezinárodní konference o Karlu Čapkově za účasti literárních historiků převážně jen z komunistických zemí. Nevíme zatím, co všechno jim domácí poradatelé vykládali. – Čapkovu zvláště novinářské dílo je obrovské, ale je z jednoho kusu. Nedá se manipulovat tak, že by se jednou citovalo to a podruhé, za změněných okolností, zase něco opačného. Čapek nemusel nikdy nic odvolávat, ani z románové, divadelní či žurnalistické tvorby, nemusel dělat sebekritiku. Mistrům komunistické manipulace a překrucování zbývaly tedy dvě metody: jednak se některé věci zamlčely a zakázaly – jako úvaha Proč nejsem komunistou z roku 1924 – anebo se jeho divadelním textům dával jiný smysl. V Bratislavě uvedli svého času Čapkovu Bílou nemoc jako protiamerický pamflet, diktátor byl maskován jako tehdejší americký prezident. V Praze zase překrucoval a přepisoval Čapkovy hry a román Válka s mlouky na divadelní hru Pavel Kohout.

Nejvic komunisté částečně zamlčovali a částečně fašovali Čapkův vztah k prezidentu Masarykovi. Zpočátku, za Masarykova a Čapkova života, obviňovali komunisté v jednom šiku s českými fašisty Masaryka, že na Hovorech vydělává spolu s Čapkem nehorázně peníze, pak zase dělali z Čapka podplaceného pisálka, který fašuje a zkrášluje Masarykův životopis a jeho názory.

Čapkovy Hovory s T.G.M. začaly vznikat v září 1927. První zmínka je v Čapkově dopise jeho pozdější ženě Olze Scheinpflugové z Topolčianek v září 1927. Čapek píše: „Myslím, že se tady budu muset zdržet trochu déle, než jsem očekával, a sice pro jistou pěknou a důležitou práci, o které Ti vypovím až ústně.“ V dalším dopise z konce téhož měsíce Čapek píše:

„Zůstanu tu už jen pár dní; jednak čekám, až sem přijede pan Švehla, jednak tu mám jinou práci, kterou mohu dělat jen spolu s panem prezidentem.“ Pan Švehla, o němž se Čapek zmínil, byl Antonín Švehla, velký český státník a ministerský předseda. Protože byl agrárníkem, musel Čapkův nekrolog na Antonína Švehlu padnout za obětí cenzury už roku 1947, když vyšlo první knižní vydání Čapkových portrétů a nekrologů »Ratolest a vavřín«. Tak se komunistické cenzurování Karla Čapka projevilo už před komunistickým pučem v únoru 1948!

Hovory s T.G.Masarykem nejsou ani propaganda, ani oficiální retušovaný portrét. Český filozof Jan Blahoslav Kozák je charakterizoval po Čapkově smrti takto: „Hovory jsou podobným výtvořem lásky jako dialogy Platonovy. Budou se ještě po staletích číst. Masaryk je pročítal, doplňoval, autorizoval. Na rozdíl od Platona v nich nevystupuje galerie debatérů. Ale část jsme opravdu slyšeli. Skoro do slova mi utkvělo, co starý pán svým pomalým způsobem vypravoval o Štefánikovi, o plukovníku Švecovi a ostatních hoších na Sibiři, o Švehlovi, jeho pracovitosti, jeho zdravém rozumu, jeho schopnosti všechno věst a kontrolovat.“

Hovory s T.G.Masarykem vznikaly tedy jednak v prezidentově letním sídle v Topolčiankách na Slovensku, jednak v Čapkově domku na Vinohradech. Ve vzpomínce na proslulé »pátečníky«, Čapkovu debatní pánskou společnost v pátek odpoledne, Jan Blahoslav Kozák napsal: „ . . . když telefon hlásil, že přijde pan prezident T.G.M., Dalai Lama, starý pán nebo těž stáříčký zeměpán, hned se větralo, cigarety vylétaly oknem a uhasla věčná Peroutkova dýmka . . . “

Jak vidět, ani u vzniku Hovorů nebylo nic strojeného, a je docela možné, že by Čapek, kdyby byl přežil rok 1938, napsal k Hovorům a Mlčení s T.G.Masarykem také něco jako Humor starého pána. V obou, jak v Masarykovi tak v Čapkovi, zůstaly až do smrti stopy chlapectví.

BOHUMIL DĚDEK-SKALNÍK

15. BŘEZNA 1939

Venku sníh věje,
větve rve severák, metá po rolích.
V světlnici teplo,
v oknech slz prameny, jak pláč ubohých.

Teskně jest v duši.
Krajem niv duní dnes pásy drtící.
Ne slzy v tváři.
Svornost jen zničí lest, ranou smrtící.

Tanky nacistických okupantů projíždějí vsí. Posádka s napřaženými pistolemi nemá důvod k zákroku, cesta jest liduprázdná. Překvapený ojedinelý chodec spěchá rychle do nejbližších vrat.

Dívám se oknem do sněhové, březnové plískanice. Odvracím se od rodiny, aby nehleděla v mé oči.

A. D. 1939

Modlitbou tichou chvěje se můj ret,
hvězdnatých světů vzývám tajemství:
Dej sílu všem, kdož trpí, a Tvůj dech
ať zmírní rány, muka, zoufalství.

Své matky prosím vroucně tichý stín,
ježž tuším, dál jak provází svůj rod,
by matky prosbou za nás přednesla
modlitbu za vlast, za mír, za národ.

Modlitbou vroucí chvěje se můj ret:
Ve jménu Tvém, Syn i svatý Duch.
Mír věčný všem, jež kryje syrá zem,
a víru živým. Vlasti žehnej Bůh.

*Denně vzpomínám všech. — — — — —
Vyruší mne vždy jen šepot vlastních rtů.*

Ze sbírky básní
»Ve stínu let 1939 - 1945«

P. MANSVET STON, O. CAP:

KNĚŽSKÁ POLITIKA

Lidová strana dostává se s druhého místa na páté. Ztrácí v Čechách asi 50 tisíc, na Moravě 60 tisíc, nabývá na Slovensku 25 tisíc. Tedy celková ztráta 85 tisíc. Hlinka pozbyl 165 tisíc. Dohromady je to 1/4 mil. hlasů. Připočteme-li úbytek hlasů křesť. něm. sociálů skoro 60 tisíc, tedy celkem ztratil tak zvaný »katolický tábor« přes 300 tis. hlasů.

Nastalo zděšení u lidovců, i když je novinářsky snaží se tajit. Vymlouvají se na ročníky 21—24. Ale dřív sami psali, že jsou to ročníky bolševické. U těch by toho mnoho nepolapili. Ty patří protivníkům a procentuálně by to s lidovci bylo ještě horší. Dají se nyní lidovci do nové agitační práce, budou apelovat hlavně na kněžstvo, by se napravilo, co se pokazilo.

Nemyslím, že sebe čilejší práce něco podstatného změní. Pohyb hlasů má kořeny jinde. Strana upadá, poněvadž byl náboženský jakýsi klid. Kdyby socialisté měli rozum a přestali úporně bojovat proti náboženství, lidovci budou dále hlasy ztrácet a třeba i později zaniknou. Nastane-li čilejší akce protináboženská, strana lidová zase poroste. Vzrůst strany je prostě podmíněn agitací protináboženskou. Čím více se u nás na venek proti víře brojí, tím více lidovci rostou, když je klid, upadají. I za vznik a existenci vděčí lidovci agitaci náboženské, jak už vícekrát bylo jinými ukazováno. Orel a strany konfesijní chtěly se po válce rozejít, ale náboženské štvance je udržely a rozmach jejich založily.

Pokrokářské strany budou se nyní snažit lidovce ubít, budou bušit proti náboženství, aby vše dorazily. Ale nedorazí, lidovci zase porostou. Jen klid náboženský je může zničit. Šrámek vykonal pro porážku své strany nejvíce tím, že chtěl klid. Kdyby jako náměstek vlády byl usiloval o změnu protikato-lických zákonů, rozpoutal se boj, Šrámek by snad býval na čas svržen, ale zato po volbách s tím větší silou by býval zasedl na trům. Ale bál se, že by si to pokazil, proto se krčil a ustupoval. Ale krčením se teprve dorazil.

Lid usuzuje asi takto (nechci rozhodovat, zda správně): Zákony protináboženské trvají za Šrámka, jako za socialistů. Na školách učitel mluví, jako mluvil. Lidovci náboženství na nohy nepomohli. Ale cukr se zdrazil za Šrámka, řekne si mnohý a volí teď raději socialisty. A jiný si řekne, že republikáni mu budou více zvyšovat cenu řepy, než Šrámek, a volí republikány. Náboženství se nic nestane – zájmy stavovské hájí lépe socialisti a agráři. Tedy k nim!

Kdyby chtěli lidovci růst, tu toho nedocílí se agitací vůdců lidových a kněží, ta změni jen maličko, nýbrž jen ostrým nápoem náboženským. Rvát se se všemi o víru, vystoupit co nejostřeji proti zákonům protináboženským, rvát se do krve o školu a neposlat tam děti, nezmění-li se škola. Tím vzplane boj, vláda se pokusí katolíky na čas potlačovat, ale tím jen strana lidová a ludová poroste a může z ní býti pokrokářům úzko.

Než nemusí se zatím pokrokáři báti. Dosavadní vůdce lidoví do takového boje se sami nedají. A proto také sami od sebe neporostou při sebe větší práci ve vlastním lůně. Život lidovcům mohou dáti jen pokrokáři sami svým běsněním proti víře.

Lidovci by se měli zamyslet nad zvláštním svým osudem. Co vlastně chtějí? Chtějí růst a chtějí mít náboženský mír. Ale obé nelze nikterak spojit. Chtějí-li růst, musí růst ranami – chtějí-li mít pokoj a mír náboženský – zahynou.

Mně je lito hlavně kněží. Lito je mi těch milionů hodin, které kněží celkově v poslední době věnovali politice a věnovali marně. Stranu před poklesem nezachránili. Ty miliony hodin patřily vlastně Pánu Bohu, vlastní duši a církvi, těm milionům u nás, kterým je měli dáti.

A je mi lito dalších milionů hodin, které budou nyní kněží věnovat záchranným pracím. Získají snad několik tisíc svou agitací, ale rozhodnout nad statisíci jim dáno nebude, o tom rozhodne něco jiného, o tom rozhodnou pokrokáři svým jednáním.

Jak vhodná by nyní byla k tomu doba, by se vyvodily důsledky. Nelekejte se toho: Nechte politiky! Nemyslete, že tím musíte stranu zabít. Ta bude existovat dál, bude-li jí život boj protináboženský, bude žít i bez vás. A třeba lépe, než s vámi. Bude-li mít zaniknout mírem náboženským, vy už ji nevzkříšíte. Dosti jste ukázali svou malomocnost v poslední době.

Nemyslete si, že stranu nebude mít kdo řídit. Češi jsou přepolitizováni, tisíce jich čeká ve vlastních vašich řadách, aby mohli vládnout ve straně místo vás. Někteří z nich vás ani rádi u vesla nevidí a dají vám to i citit a jiní jen ze slušnosti mlčí.

Čekají na tu záměnu i protivníci. Nemyslete, že jen ve zlém. S lidovou stranou bez kněží se spíše domluví, s kněžskou stranou nikoli. Socialisté z německé říše jsou jedni z nejhrošších a přece se smluví s centrem, vedeným laicky. U nás by se socialisté raději smluvili s lidovci než s agráři, nebýt kněžské politiky. I občanské strany pokrokové budou mít více důvěry a sympatií k laickému vedení, než ke kněžskému.

Považte, co hodin, co milionů hodin získáte. Miliony hodin pro vlastní

duši, na kterou jste ve shonu politickém neměli času a kterou jste v něm tolikrát poskvrnili, miliony hodin pro Boha a církev.

Církev není to stádečko 600.000 lidívců mezi miliony Čechů, církev jsou ty miliony katolíků ve všech stranách.

Nabudete opět jejich ztracené důvěry, kterou jste ztratili politikou pro to zamilované stádečko. Budete mít zase po čase radost ze všech a všichni budou mít radost z vás. Přiblížíte se zase oněm šťastným dobám, kdy kněz se mohl ukázat všude. Teď musíte utíkat skoro všude.

Rozhodnete se aspoň vy, kteří jste zralejší k rozhodnutí, kteří jste politikou ještě tolik neutrpěli, ale cítíte, že brzy škodu na duši utrpíte. Dejte příklad ostatním, kteří příliš daleko byli zavléčeni.

Dejte miliony hodin tomu a těm, jimž jste povinni je dáti svým vysvěcením na kněze a nedávejte je tomu, čemu pomoci není ve vaší moci.

Akord, v. 2., č. 1, 20. prosince 1928, str. 8-11

Ještě k sovětským oslavám křesťanského milénia

Oficiózní vatikánskou delegaci doprovázela jako stín skupina teologů osvobození. Na fotografii Tassu bylo vidět, že přátelskému stisku rukou mezi Gorbačovem a kardinálem Casarolim s radostným úsměvem přihlížel Leonardo Boff, pověstný brazilský teolog osvobození. Se svým bratrem Clodovísem vydal nedávno knihu pod názvem »Perestrojka a víra«, do níž přispěl – vedle jiných – neméně pověstný brazilský dominikán Frei Betto. (Betto proslul jako autor knihy oslavných dialogů s Fidelem Castrem.) »Perestrojka a víra« přináší snůšku dojmů autorů ze společné turistické návštěvy SSSR v roce 1987. Lze se tam dočíst o tom, že cestovatelé nenašli ani stopy po Gulagu, naopak se setkali se sovětskými občany »dobře živenými, se zdravým chrupem a dobrým obutím«. Clodovisu Boffovi udělala hlavně atmosféra v Leninově mauzoleu. »Ani při celebrování slavné mše jsem nepocítoval takovou jednotu vnějšího míru a niterného soustředění.« Katolická církev v SSSR pro autory knihy prakticky neexistuje. Litevské katolíky pak šmahem odsoudili, což odůvodnili takto: »Církev, která neprošla Druhým vatikánským koncilím, tj. která se nezmodernizovala, nemůže pochopit socialistickou společnost... nemůže postupovat do budoucnosti, když ještě nežije v přítomnosti.«

Skoro nepřekvapuje, že brazilský dominikán Betto byl nedávno vyzván předsedou sovětského výboru pro věci církevní Konstantinem Karčevem, aby se jako poradce účastnil prací na návrhu nového církevního zákona SSSR. Dominikán Betto prý průběžně informuje Vatikán o své činnosti, a to přes své nadřízené v dominikánském řádu. V každém případě se může Jeho Eminence kardinál Casaroli, ač sám osvědčený expert, opřít o spolehlivé a věrné profesníky.

*Podle »30 Days« International Edition
Přeložil Rio Preisner*

CYPRIAN KAMIL NORWID:

ZDA PODÁM ŽÁDOST O AMNESTII?

Ať se stydí, kdo o tom špatně myslí.

Když cítil jsem, že náhle zpod mých pat
zem Evropy mi začla ubíhat
a na výběr měl mořskou záhubu,
anebo milost carské ambasády,
já vzlétl jako hejno holubů,
zmijím a plazům zanechal jsem zrady.

Neptejte se mne, zda se navrátím. . .
Neptejte se, zda přijmu amnestii.
Já nejsem ten, kdo skládá k rýmu rým.
já to, co zpívám, protřpím a žiji. . .

Jak kormidlo za bouře na moři
každíčký verš jsem ve svých rukou stiskal,
když nad hlubinou jsem k vám hovořil;
a vy mě plátkem růže chcete získat?

Předčasné květy ponechte si tam,
říkejte radši, že se — zatvrzele
chovám i k sobě — stejně jako k vám,
já — ale nezradil jsem ani. . . nepřátele.

1855 Paříž

* * *

ČASY

Skončily časy dějin neurvalé,
propasti dán je život na pospas —
Vivat! . . . Pročpak to velké téma ale
hlásají lidé rozmanitých ras
a ústa, která mluví všemi řečmi
a srdce lnoucí k vlasti čarou tečny?

Dějiny dosud neskončily práci,
jak balvan zdviháme je ramenem:
uhni — a hned se na tvoji hrud' vrací;
usedni — rozdrť ti hlavu břemenem. . .

Dějiny dosud neskončily práci,
svědomí dosud neprožhnulo zem! . . .

ČINOVNÍCI

Činovníky! – Ó – činovníky
já potkával častokrát,
nevzpomínám už na knoflíky,
na to, co značil jejich řád.

Vím pouze, že se mění svět –
válečná výstroj, zbrojné šiky –
prapory lidu, jeho vznět –
Oni? jsou stále činovníky!

V solný sloup vzduh se oceánem,
zmítá jim víchr převeliký,
volnosti hřmí už uragán:
Oni? . . . jsou ještě činovníky!

Zelené hory v step se mění
a sopky boří staré zvyky,
uniformy . . . i opevnění . . .
Oni? . . . I po demisi – činovníky.

* * *

NEŽ ZASE PRCHNU, NEMAJE NIC ZHOLA

. . . Než zase prchnu, nemaje nic zhola,
v děravém plášti, v strašném nečase,
z kostela, jenž se salónem stal zpola,
z eposu, z něhož krčma stala se,
třeba i plášť tu zanechám – jak on,
jenž zůstaviv plášť – tuší blízký skon.

* * *

Cyprian Kamil Norwid (1821 - 1883)
Přeložil Jan Pilař

BUDOUCNOST, KTERÁ NEVYJDE

»The Future That Won't Work« – pod tímto názvem uveřejnil nedávno Robert R. Reilly, bývalý americký diplomat ve Švýcarsku, nyní ředitel ústavu ISI (Intercollegian Studies Institute) v USA, úvahu o Gorbačevově zahraniční strategii. Její logiku a dedukce bychom chtěli předložit českému čtenáři k úvaze, pokud už nepropadl svodu gorbačevštiny. Reilly vychází ze stručné chronologie vojenských dokod mezi USA a Sovětským svazem, jejichž poslední fáze stojí ve znamení dohody o INF (International Nuclear Force, česky snad »internacionální jaderné síly«). Tentokrát ji – na rozdíl od předcházejících dohod – bez velkých zábran a bez demonstrací uvítaly nejen levicové, ale i konzervativní síly v západní Evropě a v USA. Z dohody o INF ve skutečnosti hrozí strukturám západního světa dalekosáhlé a ničivé změny, i když snad nikoli bezprostředně, ale zcela nutně v následujících dekádách. Dohoda o INF by se dala přirovnat k zhoubné nákaze s dlouhodobou latencí. Reilly nicméně se zmiňuje o řadě kompetentních vládních osobností, diplomatů, důstojníků NATO, francouzské armády a Bundeswehru, kteří dohodu o INF odmítli. Nejmírnější odsudek zněl: »svazuje nám ruce«. V soukromém rozhovoru s Reillym přiznal americký velvyslanec Maynard Glitman, přímý účastník jednání: »vytvořila trhlinu v naší obraně«. Předseda švýcarského senátního výboru pro věci vojenské se před Reillym netajil tím, že dohoda o INF povede »k destabilizaci západní Evropy«. Francouzský ministr obrany se vyjádřil bez obalu: »je to nukleární Jalta«. Aby znázornil hloubku i šíři oně »trhliny«, nastiňuje Reilly vývoj situace na »západní frontě« od roku 1970 – od doby tedy, kdy se armádám Varšavského paktu podařilo vytvořit účinnou obranu proti americkým bombardérům F 111, a kdy Sovětský svaz vyrovnal nukleární převahu USA. Pozemní armády sovětského imperiálního bloku pak postupně získaly jasnou převahu pro případ útoku proti západní Evropě. Na tyto změny – a nikoli na sovětské rakety SS-20 – reagovaly USA umístěním raket typu Pershing I v západní Evropě. Sověti ovšem rozmístili své rakety SS-20 proti západní Evropě v okamžiku, kdy bombardéry F 111 v NATO ztratily na účinnosti. Brzy poté však západoevropští politikové v čele s kancléřem Helmutem Schmidtem, i někteří představitelé NATO začali zcela mylně požadovat a vysvětlovat umístění dalších raket typu Pershing II jako údajnou protiváhu k sovětským SS-20. Ve skutečnosti Pershing II tvořily nezbytnou složku obranyschopnosti (a nikoli útočnosti) NATO, od chvíle, kdy se v evropském prostoru jednoznačně přesunul poměr sil ve prospěch armád sovětského impéria. V čem tkvěl totiž účel a smysl sovětských raket SS-20, jejichž omezený dolet jasně určoval jejich cíle: západní Evropu a zejména území Německé spolkové republiky? Odpověď zní: Sověti svými SS-20 nesledovali

bezprostřední útočné cíle, nýbrž jim šlo o masivní útok psychologický, celkem úspěšný, jak se ukázalo na počátku let osmdesátých. To byla léta soustavných demonstrací v západní Evropě, nikoli proti hrozbě sovětských SS-20, ale proti umístování amerických Pershing II, které měly západní Evropu zaštitit – nikoli jen proti SS-20 –, ale proti evidentní síce, a psychologicky zastřené masivní převaze sovětských sil *in toto*. Sověti podrobili svými SS-20 NATO nepřímé zkoušce, jež měla ukázat, zda tato obranná organizace je s to vzdorovat tlaku dezinformovaného veřejného mínění, tváří v tvář očividné sovětské přesile v konvenčních i jaderných zbraních. Zkouška dopadla ve prospěch NATO: rakety Pershing II se začaly rozmisťovat navzdory organizovanému odporu zaslepených a uvědoměle prosovětských levičáků, což na sovětské straně vyvrátilo v podstatě dobře vypočítaný primární psychologický účel raket SS-20. (Sověti už skoro rutinérsky počítají s iracionalitou západních pacifistů, kteří na každý sovětský ofenzivní tah reagují jako splašená zvířata zaslepeným šturmem proti všem obranným hrázím na vlastním území . . .) SS-20 byly ostatně už »nenápadně« nahrazovány mnohem dokonalejšími pojízdnými raketami SS-24 a 25, schopnými čelit raketám Pershing II s jejich skoro absolutní přesností zásahu. Tím se nakonec obnovila mírotvorná rovnováha vzájemného jaderného zastrašování. Sověti však hru nevzdali. V průběhu dalších jednání o odzbrojení se jim nakonec přece jen podařilo dohodou o INF prosadit demontáž raket Pershing II, a to oplátkou za odstranění dávno vysloužilých raket SS-20! Sovětům to přineslo vojenskopolitické vítězství prvního řádu a s ním příslib zisků, jichž by jinak mohly dosáhnout jen přímým vojenským útokem. Podle Reillyho lze tyto zisky logicky odvodit taktifikací na dvou hypotetických vývojových trasách. Zaprvé *finlandizace* západního Německa, která může skončit nejhorším možným způsobem – jak se obával už Konrád Adenauer –, totiž sjednocením Německa jako »neutrální« mocnosti pod záštitou Sovětského svazu; zadruhé včleněním Německé spolkové republiky do NATO s příslušnou jadernou výzbrojí. První »trasa« – neutralizace a finlandizace sjednoceného Německa – by vedla k zániku NATO a k nekrvavému vojenskému vítězství Sovětského svazu nad (zbytkovou) západní Evropou; katastrofa, jejíž první náznaky lze už dnes sledovat v politické atmosféře západního Německa. – Protože demontáž raket Pershing II odstranila i poslední zábranu, jež by mohla Sověty odradit od jaderného útoku proti západnímu Německu, lze si snadno domyslet, jak zapůsobí tato možnost (jejíž uskutečnění přenechává dohoda o INF libovůli sovětské moci) na iracionální mysl německých pacifistů. V Německu dnes pod jejím tlakem šmahem kapitulují i konzervativní síly, nejvýrazněji Franz Joseph Strauss. Ten prohlásil po návratu ze svého »historického setkání« s Gorbačevem v Moskvě: »Nemáme se čeho obávat od Sovětského svazu. Poválečná éra skončila. Začala nová éra.« Na počest tohoto »zjevení« dal Strauss razit stříbrnou pamětní medaili, na jejíž lici lze vidět profily Strausse a Gorbačeva ve svorném zahledění do budoucnosti, na rubu pak citát – ano – ze svatého Tomáše Aquinského »Frieden zu begründen ist das Amt ordnender Weisheit«. U některých nevyhlášeně nemocných lze pozorovat, jak jejich naděje v uzdravení roste s postupem choroby. . . Západoněmečtí bankéři se předstihují s americkými monopoly (v tradici Armanda Hammera) ve výhodných půjčkách a investicích pro Sovětský svaz pod vládou mírotvůrce Gorbačeva. V dané chvíli se odhalují už na 2,1 miliardy dolarů. CDU požaduje kromě toho také odstranění jaderného dělostřelectva z území Spolkové republiky.

Rostoucí nevůle západních Němců podílet se na obraně západní Evropy má ostatně svůj protipól v nevůli ostatních členů NATO bránit »pacifistické« západní Německo proti útočníkovi z východu, jimž jako by už bylo mentálně okupováno. Tuto nesvornost nemůže zastřít ani pokus o vytvoření symbolické francouzsko-německé brigády. — Rozhodne-li se Sovětský svaz odvolat okupační vojska z území některých svých satelitů ve střední Evropě — akce z vojenského hlediska bezvýznamná — promění tím militantní pacifismus v západním Německu v drtivou politickou sílu. A nezabrání tomu ani vědomí, že za Gorbačeva převýšila výzbroj tzv. konvenčních zbraní sovětské armády výzbroj spojených armád Francie a západního Německa. — Překonat nebezpečí lze jedině jaderným vyzbrojením západního Německa, předpoklad čistě hypotetický a v daném dějinném okamžiku zahraničně a vnitropoliticky prostě nemyslitelný. Toť nesporný sovětský zisk i na trase druhé! Reilly proto soudí, že neúprosná logika dohody o INF povede v dohledné době k destabilizaci západní Evropy. Její náznaky lze ostatně pozorovat už několik let. Dohoda nejen odzbrojuje západní Evropu nukleárně, ale zároveň vytváří politickou situaci, která skoro znemožňuje posílit NATO dokonce i v rovině konvenčních zbraní. Věru Gobačevův triumf!

Rr

IVAN SVITÁK

GORBAČOV A MY (KAPITULACE PŘED GORBAČOVEM?)

„My máme skvělého rabína. Po ranním kázání snídá se samým Pánem Bohem.“ – „Odkud to víš?“ – „Sám rabín mi to řekl.“ – „A jak víš, že ti rabín říká pravdu?“ – „Copak by Pán Bůh snídal s lhářem?“
Židovská anekdota.

Před několika dny mi přítel vyprávěl neuvěřitelný příběh z Moskvy. Sověští snoubenci mají po podání žádosti o registraci sňatku nárok na svatební prstýnky, jež jsou zlaté a tedy obhospodařované státem. Na prstýnky je fronta jako na vše ostatní a před obchodem, specialisovaným na tyto služby budoucím novomanželům, se shromazďují lidé už před otevírací dobou.

V osm hodin vyjde z obchodu prodavač, ale nevydává čekatelům pořadová čísla. Napíše je inkoustovou tužkou na hřbet ruky zákazníka. Tužka se však musí navlhčit, aby na ruce zanechala pořadové číslo pro desítky nakupujících. Prodavač řeší situaci nejjednodušším způsobem – poručí zákazníkovi: „Naslinjat!“ „Naslinit! Holoubku, ty se ženiš, ne já!“ Zákazníkovi nezbude nežli oliznout tužku, protože je zvyklý chovat se podle zásady »Náš prodavač – náš pán«. Důmyslné, že?

Kdybych neslyšel tenhle příběh od očitého svědka z Moskvy, nevěřil bych, ale jako starý surrealista vím, že realita je fantastičtější nežli imaginace, a že tedy sovětská skutečnost je barbarštější než každá představitost. Vstupující do roku s dvěma osudovými osmičkami musíme taky rozhodnout, zda se máme zařadit do fronty na sňubní prstýnek od Gorbačova a disciplinovaně čekat na jeho povel »Naslinjat!«. Máme však i jiné možnosti, nestojíme-li ve frontě na sňubní prstýnky a na Gorbačovovo přestrojování. Nečekáme na rozkaz »Naslinjat!«. Žádáme o rozvod od stolu a lože a sňubní prstýnek vracíme, provždy.

Je snad důvod k optimismu v tom, že Gorbačov chce odhalit pravdu o dějinách? Ne, pokrok perestrojky je jen v tom, že prodavač si díky glasnosti nasliní tužku sám, jinak zůstane vše při starém. Pravda je v sovětském systému na příděl. Gorbačov snižuje nebo zvyšuje příděl »pravdy« ohledně Stalina, Brežněva, Chruščeva, Bucharina a Trockého tak, jak se mu to hodí, ale nezruší přídělový systém, jenž je hlavní překážkou poznání pravdy. Sověti teď tvrdí, že odhalují pravdu, zatímco jen přeskupují své vlastní sebeklamy a otevřeně lži, lakující svou minulost v jiných barvách. Měníce svůj vztah k stalinismu a jednoilivcům tohoto období, nemění svůj postoj k dějinám. Ať mají jakýkoli názor na Stalina, vraždí dále přítomnost jménem budoucí spásy a falsifikují svou přítomnost tímtež způsobem. Rozdil je jen v tom, že dříve byla heroická minulost přede hrou k heroické budoucnosti sovětského státu, kdežto dnes je problematická minulost přede hrou – k vítězství světového komunismu.

Úbytek lži není ještě vzestup pravdy. Pokud zákazník na pravdu musí čekat ve frontě na příděl, podvod pokračuje bez ohledu na počet karátů v prstýnkovém zlatu. Sověti budou dále otravovat svou přítomností fundamentalisticky pojatou ideologií světské spásy, jež je však kupodivu slibována vždy jen té další generaci, nikoli té, jež je naživu.

Spotřební ráj oproti pecku kapitalismu čeká vždy za rohem, jenže žádná generace se nedostane do bran ráje. Brána je pohyblivá a odsunuje se do pozadí stejně rychle, jako k ní kráčeji osamělé zástupy. Jedinou pravdu, kterou by nám Gorbačov mohl zvěstovat, je sdělení, že komunisté vytrvale lžou, přesvědčení, že k pravdě se třeba prohat. To my však víme bez usnesení politbyr. Známe paradox, podle něhož Kréťan prohlašuje, že všichni Kréťané jsou lháři a lže tedy i tím, že říká pravdu. Gorbačov je Kréťan.

Rehabilitoval k 70. výročí Bucharina a Chruščova, ale nerehabilitoval Trockého, což je daleko důležitější. Nejen proto, že stránky z Trockého deníku z třicátých let, jež byly právě otištěny, obsahují víc myšlenek než sebrané spisy Gorbačova, ale proto, že postoj k Trockému je lakmusový papír jeho vůle k pravdě.

Gorbačov se nerozešel s mytologií stalinismu. Navzdor tomu, že si to myslí jeden americký expert. Ten je ovšem krátkozrace nadšen. Naopak, hluboce zklamání jsou sovětští disidenti, kteří svou kritickou soudnost nezískali za katedrou, ale v koncentráku. Gorbačov se vrátil na Chruščovovu pozici, jež je dnes stejně povrchní, jako byla v roce 1956, když se Togliatti v Itálii, Kolakowski v Polsku a Sviták v Praze zdvořile ptali, kdeže zůstal rozbor společenských kořenů kultu osobnosti, to jest kde se ztratila abeceda marxismu.

S drzostí zkušeného lháře obchází Gorbačov dodnes tuto klíčovou otázku, aby bez soudu hovořil o vině Stalina před stranou, ale aby zamlčel, že to byla právě komunistická strana, jež byla po tři desetiletí páteří zločinného režimu stalinismu. Pane generální tajemníku, hovořte o zločinech strany, ne zločinech proti straně, odsuďte deformovaný systém, nikoliv deformaci jedinců! Kromě toho my, Češi, nemáme zájem na historické vině či zásluze Bucharina, my máme zájem na vině dnešního, Vašeho politbyra na okupaci naší země. Nás zajímá Vaše osobní vina před českým národem, Vaše pokračující vina za válku v Afghánistánu, Vaše osobní vina na propuštění Jelcina. Váš předpoklad viny jednotlivce na dějiny je vadný, ať je uplatněn na kohokoli, kdežto dějiny prokazují, že zločinný systém ovládá Sovětský svaz dodnes. Vaše zločinecká organizace se nazývá komunistická strana a její mechanismy zabudovaného systémového násilí jsou zabetonovány ve Vaší mocenské soustavě stejně jako ve Vašem myšlení.

Vyhlašujete svou oddanost pravdě v téže době, kdy sovětští novináři publikují zprávy, že KGB ničí denně obrovskou rychlostí staré archivy o svých zločinech, tedy právě ony primární prameny, z nichž by pravda mohla vzejít! Toto zničení archivů Vám umožní obratněji lhát a vydávat pak své lži za historickou pravdu jen proto, že stopy o zločinech byly vědomě zahlazeny právě Vámi – milovníkem pravdy. A Vy chcete, abychom věřili v pravost Vašeho podpisu na směnkách, jež vystavujete na hudoací pravdu? Váš podpis může být pravý, ale směnka je padělaná a v bance naší důvěry nemáte ani kopějku.

Pražské jaro se po dvou desetiletích opakuje v Moskvě, ale skončí stejným potratem, protože demokratizace sovětského systému je nemožná. Nevěřím v kulaté čtverce, ani dnes v Moskvě ani včera v Praze. Skutečným problémem je demokracie, nikoli gumové termíny s neznámým obsahem jako je pluralita, demokratizace a glasnost. V Sovětském svazu se mění manažeri a styl vedení, ale nemění se byrokratický, opresivní, nerepresentativní, despotický systém, jenž je neschopen opravovat své vlastní chyby. Noví manažeri chápou, že stalinský systém zastaral – k tomu není třeba moc fištronu – a že Rusko už není zaostalou zemí, jež se musí každé změny obávat. Moderní základna vyžaduje modernizaci nadstavby, máme-li to říci ortodoxně. Co tedy nové vedení může udělat?

1. Může zrušit systém jedné strany ve prospěch jakéhosi pluralismu, přesněji řečeno může změnit kompartaj v jakousi reprezentativnější organizaci, ale nezavede parlamentní demokracii.

2. Může založit rozhodování na jakési dělbě moci, čili oddělit moc zákonodárnou, soudní a výkonou, čímž objeví zásadu formulovanou Montesquieuem před 250 léty, tento plagiat bude strana vydávat za svůj objev.

3. Může zavést volební systém s nominací více kandidátů, z nichž všichni by nemuseli být členy strany, což by byl pokrok od zaostalosti systému, který praktikovali už staří Řekové.

Jsou tyto principy rozumné? Zajisté, ale jejich čistý přínos se rovná nule. Západní civilizace zná tyto zásady po 26 století a nemá tedy důvody žasnout, že oprávněnost těchto zásad uzná se zpožděním několika tisíciletí matička Rus a její komunisté. Samoděraví objevuje dnes výhody ústavní vlády, dělbu moci a svobodné volby, ale to vše měli Češi za sebou už před sto lety. Proč tedy jásat vstříc i krotkým slibům demokraci-
zace — o jejichž koncích víme své?

Gorbačov je stejně originální jako turista, jenž přijede na návštěvu do Spojených států a sám o sobě tvrdí, že je druhý Kolumbus, protože právě objevil Ameriku. Uznám však, že vlastní zaostalost dokáže Gorbačov prodat mediím jako pokrok lidstva a vlastní lži jako důvod k naději. Gorbačov znamená nesporný pokrok pro východ; stává totiž na křižovatku tak zvaný reálný socialismus. Jeho přínos pro západní kulturu lze měřit jen tím, zda omezí rozsah svého barbarství ve střední Evropě.

Hranice Gorbačovových možností tkvějí v boji aparátnických klik a ve sporu uvnitř uzounké mocenské elity, jež má asi tak čtvrt milinu osob, to jest jedno promile obyvatelstva. Lid může přihlížet, ale pokud nevskočí sám do hry, mnoho se nezmění. Musíme rozlišovat mezi trojím druhem změn, které se dnes objevují na povrchu dějinného proudu, a jež mají různé šance na uskutečnění. Neměli bychom se tedy sumárně ptát, zda změny jsou možné nebo ne, ale které změny jsou možné a které z možných jsou žádoucí. Změny prvního druhu, to jest změny v nomenklatuře, jsou již v plném proudu a je tedy nadbytečné se ptát, zda jsou možné. Třeba jen poznamenat, že tyto změny nepřesáhly meze výměny osob a že bez podstatné změny komunistické strany nejsou žádná další změny myslitelné.

Gorbačov snad takovou reformu připravuje, ale nechce se dotknout politického systému, to jest posvátné krávy — vedoucí úlohy strany, jejíhož ocasu se devotně drží. Druhá základní změna je na jeho obzoru v daleko vágnější podobě »demokratizace«, což zhruba znamená získat podporu středních vrstev a intelektuálů pro stranickou politiku. Tato změna politického systému je nejen možná, ale i velmi žádoucí, jenže ideologická pouta znemožňují už pouhou diskusi o tak závažném projektu, který nelze omezit na ekonomickou reformu.

Třetí typ změn, obyčejná demokracie, zahrnující lidi, se nezdá ani možnou ani žádoucí ani reformujícím partajníkům ani demokratizujícím intelektuálům, protože tato změna by je připravila o jejich výsady. Tak jediná změna, jež je žádoucí, není možná, zatímco změny, jež jsou možné, nejsou žádoucí pro svobodu občana, ale jen pro reformu krachujícího systému byrokratické diktatury.

Tento paradox je smrtelnou krizí světového komunismu, je to neřešitelný rozpor Sovětského svazu a přesahuje jak myšlenkovou tak akční kapacitu Gorbačova a jeho kliky. Pokud zůstane lid vyloučen ze hry, to jest pokud obyčejná demokracie nenahradí vůli lidu »zvláštního ražení« obyčejnou vůli lidu, pak partajní aparát dokáže zreformovat sám sebe stejně málo, jako se nikdo nedokázal vytáhnout z bláta za svůj cop. Baron Münchhausen to o sobě tvrdil stejně úspěšně jako Gorbačov o své glasnosti. Pouze nenapravitelný optimista může sázet na demokracii proti diktatuře, zatímco »realisté« dále

budou zaměřovat otázky útlaku umělecké tvorby jedinců na širší společenské problémy útlaku národů totalitními stranami. Jasněji řečeno, nezáleží na tom, zda se budou hry Václava Havla hrát v Národním divadle, kam dávno patří, ale zda bude existovat svoboda tisku. Ta zaručí tož, aniž by dala vládě příležitost zašmelit svobodu projevu za publikaci Kunderova románu v Praze nebo za jinou intelektuální ptákovinu, jakou je dnes třeba vydávání Pasternaka.

Mimochodem, kulturní liberalizace v Moskvě znamená také otevřený antisemitismus a žádné změny k lepšímu nebyly institucionalizovány, jsou kdykoli odvolatelné.

Uspokojit moskevské intelektuály slovy románu je daleko snazší než uspokojit průmyslové dělníky spotřebním zbožím. A tak glasnost podporují intelektuálové, zatímco odpor zdola poroste tím rychleji, čím hlouběji bude klesat životní úroveň. Mezi intelektuály jsou však i v SSSR značné rozdíly a jak je Gorbačov bude soustavně zklamávat, vynoří se vědomí o propastnosti mezi intelektuály a aparátníky, které kdysi formuloval manifest Dvou tisíc slov. Dnes jsou ve zdánlivém konsensu zastřeny, ba překlenuty propastí mezi Sacharovem a Gorbačovem, ale pozor, most je vybudován jen z několika shnilých fošen, pod nimiž je stráž. Rozpor mezi byrokraty a intelektuály je rozporem takových změn, jež je omezeno na myšlenkovou elitu, která však zase nemá moc uskutečnit své záměry. Rozpor se netýká názorů na stav společnosti a na krizi, ale ožehavé otázky, jaká cesta vede z krize ven. Radikální intelektuálové snadno přehlédnou nesnáze na okresních sekretariátech, nebo je ani nevidí: uchlácholil je marginálními ústupky – a tak je rozdělit – to je hračka. Ruský emigrant nedávno přesně řekl, že v SSSR skončilo disidentské hnutí. Český exil obdobné hnutí oslavuje, protože ani nechápe novou situaci. Gorbačov nemusí padnout, ale jeho politika padne. Jestliže padne, dramaticky pak po něm přijde otevřená vojenská diktatura polského typu, ta opravdová perestrojka státního zřízení.

Komunistický systém se rozkládá, a čím rychleji bude proces hniloby pokračovat, tím lépe pro nás. My nemáme žádný důvod, abychom rozklad chtěli zažrzdít reformami, které skutečné změny odkládají ve prospěch udržení byrokratické diktatury. Demokracie je neuskutečnitelná s vedoucí úlohou komunistické strany, protože tato myšlenka – Marx s ní nemá nic společného – není jen nová podoba starého despotismu elit, ale je to slepá ulička, na níž Rusko opustilo evropskou civilizaci, křesťanskou tradici a humanistické hodnoty. Do Evropy se mohou Rusové vrátit, ale ne s nárokem na modernizované samodržávi.

Kdokoli tuto kulturní propast, tuto civilizační inkompatibilitu, tuto strategickou neslučitelnost zastírá ve prospěch dočasných výhod, ten zároveň ničí možnost žádoucího poevropštění Ruska a dociluje nežádoucí sovětizaci Evropy.

V komplexitě dějin střední Evropy se toto zásadní dělítko lehčeji ztrácí, ale po čtyřech dekáдах sovětizace jsou národy »východní« části Evropy imunní vůči každému komunismu. Tyto národy jsou zralé pro demokratickou strategii, ne pro reformní komunismus, jenž ztratil tvář. Situace mi připomíná Kierkegaardův popis výlohy jakéhosi krámu, kde je nápis: »Zde se žehlí šaty«. Když zákazník vejde, aby si dal vyžehlit oblek, zjistí, že v krámu je na prodej právě jen ten nápis »Zde se žehlí šaty«. Ale šaty se nežehlí. Ille, glasnost – reklama na vyžehlení institucí komunismu demokratizací, jenže krom reklamy je krám prázdný. Známeli starou firmu, rychle odejdeme, protože majitel dove- de žehlit lidi, národy a státy lépe než saka. Je připraven vyžehlit západní Evropu pod pásy tankových divizí stejně jako vyžehlit Němce, Maďary, Poláky a Čechy. Na řadě jsou západní národy, jež však nemají dnes kapitulovat před vítězem, ale před poraženým, před velkohubým utopismem, jenž se v reálné soutěži systémů zhroutil.

Doufáme, že lid pochopil, že komunisté nedokáží své sliby splnit, ale jen nahradit nespěněné sliby ještě lákavějšími. Firma Gorbačov & spol slibuje dnes ve své výkladní

skříni modré s nebe. Kdo se dá vyžehlit?

Gorbačov sice odsoudil ve svém jubilejním projevu nepřímou Brežněvovu doktrínu, ale konec této doktríny nastane, jakmile Gorbačov stáhne okupační vojska z Československa a Afghánistánu, nikoli když prohlásí takový záměr, aby dále vydíral ústupky za to, co musí udělat ve svém vlastním zájmu tak jako tak. Komunistické strany neuznávají svobodu a vůli lidu jako zdroj moci ve státě, trvají na shnilém principu vedoucí úlohy elit. Ve vztazích států sověti hájí svou hegemonii navzdor slavnostním deklaracím o rovnoprávnosti států a stran.

S Gorbačovem nebo bez něho k žádnému zmírnění napětí nemůže dojít bez podstatné změny sovětské politiky v otázce lidských práv. Mír a svoboda jsou nedělitelné stejně v oblasti vztahů supervelmocí, jako na úrovni vztahů mezi státy, bloky, národy, kulturními oblastmi a jednotlivci. Ve svém projevu 4.11.87 k zahraničním delegátům Gorbačov hovořil o potřebě náročnější kultury ve vzájemných vztazích a o domýšlivosti, s níž se dříve odmítala stanoviska bez diskuse. Specifikoval pět zásad, mezi nimiž byla bezpodmínečná rovnoprávnost a další formule, z nichž všechny byly beze zbytku stejně platné v hodinách invazi do Maďarska, Polska a Československa.

Jakou přesvědčivost tedy mají? Mají cenu alkoholikovy kocoviny v pondělí ráno, v níž prohlašuje, že se už lahve ani nedotkne, přičemž všichni vědí, že bude v sobotu zas jak tágo. Nepříčetnost v intoxikaci je právě to, co znemožňuje alkoholiku dostát slovu, ať je míní jakkoli upřímně. Gorbačov je naprosto upřímný narkoman moci, ale jeho komunistická ideologie zůstane institucionalisovanou lží, na níž nelze vůbec klást intelektuální měřítka. V mezích ideologie neplatí verifikovatelná kritéria pravdy, ale jen stupně její užitečnosti v daných okolnostech. Sověti jsou připraveni odsoudit své intervence — ale nechat sovětskou armádu, kde je.

Kdyby Gorbačov selhal, vojenská chunta by zasáhla po vzoru generála Jaruzelského. Musela by přes noc zavřít do koncentráků asi půl milionu lidí. Polská zkušenost však ukazuje, že pro KGB je to snadné a sověti žijí v permanentním stanném právu sedmdesát let. Desetiletí sem nebo tam nehraje velkou úlohu. Může však jít zpět. V Praze na jaře 1968 lidé ani nevěřili, že návrat k dřívějšímu systému by byl vůbec možný. A že by nový tajemník mohl být horší než Antonín Dobrotivý, to nenapadlo do okupace ani renomované skeptiky. Namítnete-li, že česká předčasná perestrojka byl experiment přerušený vnějšími silami a že je tedy paralela nemístná, pak si uvědomte, že daleko vyzrálejší polský experiment byl přerušen vnitřními silami, koalicí policie a armády. Tatáž koalice ovládne sovětskou politiku po reformní fázi, a nemusí se Gorbačova vůbec zbavovat, protože ten se jí brzy postaví do čela. Nebude to horší, bude to jen stejně špatné a naděje zmizí stejně rychle, jako vypučely, když liberálové — po kolikáté? — byli zase jednou ochotni přijmout podvodnou gestikulaci kompartají za novou politiku a když konzervativci začali věřit na reformovatelnost komunismu. Gorbačov bude pak zase ve vědomí Západu tím, čím byl vždycky, bosem po zuby vyzbrojené supervelmocí, představitelem hegemonního nároku sovětské komunistické strany na vedení bloku, hlavním kápem gigantického koncentráku, jenž se nazývá Sovětský svaz, a šéfem leninského politbyra, jež pracuje vytrvale na své imperialistické vizi vedoucí úlohy v globálním měřítku.

Západ se dáva soustavně mýlit moskevskými dopisovateli, kteří natočí neobvyklé demonstrace v Moskvě a rozhovory s intelektuály, nadšenými pro reformu, ale vůbec se nedostanou na okресy. Zde jsou nepřátelé perestrojky zakopáni v systému samém, zde se nic nehýbá — kromě silné opozice vůči reformám, opozice, kterou aktivuje právě Gorbačov svými plány, řečmi, slovy. Sověti mají hrůzu ze slov, ne z činů. Nejsou zvyklí na to, co se vymyká tradici poslušnosti, linií strany, svobodě. Gorbačov to ví, a proto on sám zdrhne od svých reformem, podobně jako kdysi Gomulka. Dubček neměl dost času, aby se sám kompromitoval.

Reformu komunismu znemožňuje především způsob myšlení reformátorů samých, jejich názor na svět, určovaný dodnes stalinismem. Tuto sovětskou ideologii, čili falešné vědomí o světě, národech a o sovětech samých, ukládá nomenklatura denně nejen na své poddané, ale také na sebe jako gigantický sebeklam o své dějinné úloze a o svém revolučním poslání. Fascinaci ideologicky určeným obrazem skutečnosti nelze rozrušit antikomunistickou propagandou, ale podivuhodně roztaje sama, jakmile člen okresní nomenklatury vstoupí do obyčejné západní samoobsluhy. Tam je levné maso, co hrdlo ráčí! Obdobně, jakmile intelektuál najde přístup k západním zprávám, vymaní se z magického kruhu desinformací, jejichž obětí je bez ohledu na svou inteligenci, předchozí vzdělání a kritický potenciál. Problém je v tom, že i když sověti ofresnou zkušenost se samoobsluhou sami učiní, nemohou se zbavit mýtu o revolucích jako lokomotivách dějin. Lokomotivy jsou opravdu v době družic anachronní. Revoluční mýtus světské spásy slíbil a provedl sekularisaci života, politických institucí a výchovy v rozsahu, jenž nemá vůbec obdoby a vytvořil onen alternativní hodnotový systém vůči západnímu křesťanství a humanismu, o němž Nietzsche a Hitler jen snili. Rusové však nechápou onu hodnotovou propast, jakou sami vytvořili mezi Evropou a vlastní kulturou a považují západní rozhořčování nad znásilňováním lidských práv za pouhou pokryteckou antipropagandu.

Avšak jde o ten nejpodstatnější aspekt západní kultury. Zatímco našim jako otevřená alternativa hodnotovému systému a humanismu byl poražen, komunismus – ideologicky jinak motivovaná, ale v praxi tatáž výzva evropskému hodnotovému systému – je nezměněnou hrozbou západní civilizaci. Žádný kompromis zde není možný, protože žádný komunismus s lidskou tvářič neexistuje a nemůže existovat. Jsou možné jen kapitulace, zastížené nebo bezpodmínečné, nikoli kompromisy.

Západ před Gorbačovem ideologicky kapituluje. Míra desinformace, spojená s jeho návštěvou Spojených států, byla opravdu pozoruhodná. Příklad: pan Jackson Diehl uveřejnil ve Washington Post 7. listopadu 1987 článek založený údajně na rozhovoru se Zdenkem Mlynářem, kde se nám pod titulem Schollmate Reveals Secret Dissent (Spolužák odhaluje tajný nesouhlas) namlouvá, že Gorbačov odmítal oficiální propagandu stalinské čistky již v roce 1950, že měl v květnu 1967 sympatie k ideám socialismu s lidskou tvářič a dokonce kritické názory na Brežněva. Neexistuje žádná jiná evidence o takových známkách Gorbačova namyšlená před XX. sjezdem (1956), ale pak se stalo nemožným tvrdit cokoliv jiného. Na jaře 1967 byl informátor pana Jacksona Diehla novotnovec jedna radost a představoval opak názorů socialismu s lidskou tvářič, chystaje právě se svým kumpánem Pavlem Auerspergem zákaz Literárek. Když tedy autor článku představil Gorbačova jako tajného úchylně roku 1950, dává poslední slovo spolužáku Mlynářovi, jenž nás ujišťuje o nesporné věci:

„Jestliže Gorbačov mohl žít za Brežněva po 18 let s těmito mimořádnými myšlenkami, a pak se dostat do čela, pak je to důkaz, že je to člověk, který ví, jaké kroky si může dovolit.“

Přesně tak, jenže laik by řekl, že je to obyčejná aparátnická běhna, jakých jsou na každém partajním sekretariátu tucty.

Potud veřejné mínění, jež za měsíc zapomene kachny tisku, zatímco kocovina po úspěšné konferenci bude drásat nervy vyjednavaců v Ženevě. Po každé historické konferenci vyprchá totiž naděje během několika let či měsíců, když se ukázala ta pravá tvář kontrahenta. Po Jaltě přišla železná opona, po Ženevě maďarský masakr (1956), po Camp Davidu s Eisenhowerem dohra v Paříži a tiskání botou do stolu ve Spojených národech, po vídeňském setkání s Kennedym kubánská krize, po projektu dětenty okupace Československa, po Helsinkách Afghánistán a Polsko. Co přijde po Washingtonu 1987? Ofensiva v Afghánistánu, zvýšení pomoci Nikaragui a nějaké ty východoevropské manévry. Kandidátů je dost, Rumunsko, Jugoslávie, DDR. Soudruh Drakula je v Rumunsku

stejně populární jako soudruh Frankenstein v DDR a když mládež s pochopitelnou Schadenfreude jása Gorbáčovi vstříc, proč nevyvodit důsledky? V Československu stála stovka podpisů pragováků. A hle – dnes Češi jásají vstříc novému generálnímu tajemníku okupační mocnosti, zatímco Palestinci házejí po okupantech aspoň kameny.

Podivné, ale uznejme, že zvedat púllitr je také pohyb. Konec konců, někteří Češi mají snad i pravdu, vidí-li, že žádné konference nezmění dnešní podmínky ve střední Evropě, protože atomové zbraně nejsou příčinou dnešních krizí. Tím je povaha sovětského státu, jenž se cítí dodnes obklíčen nepřáteli »antikomunistickou« Čínou a střední Evropou, kde sílí odpor k sovětům v každé generaci. Mocenská elita má strach – oprávněný strach je zdroj nepřátelství vůči všem ostatním. Nejistoty před budoucností latentní pramen agresivní expanse. Pětiprocentní snížení atomových arsenálů nezmění nic, jestliže sovětský imperialismus se nevzdá svých cílů. Spory a války nevznikají proto, že jedna strana má víc zbraní, ale proto, že jedna má Hitlera, Stalina nebo Gorbáčova. Co tedy zbývá jako naděje? Stará zásada, že vis vim vi expelit, že sílu lze vypudit silnější sílou. To je dobré, protože dnes jsme my ti silnější a demokratická revoluce je naše budoucnost.

DEMOKRATICKÉ REVOLUCE VE STŘEDNÍ EVROPĚ

»Pletu si karabáč osmerák a myslím na vládu.«

Ludvík Vaculík, *»Veselé velikonoce!«*

Duben 1987

Kdo jsou Češi? Jaké jsou dějiny Čechů a Němců v českém království? První problém závisí na filosofických předpokladech, s nimiž přistupujeme k událostem, takže tatáž historická fakta naší minulosti budete vidět jinak, jste-li katolík nebo protestant, marxista nebo liberál. Čech nebo Němec. Máme sice před sebou tentýž historický fakt, ale zároveň řadu různých významů, jež s nimi sdrůžujeme podle toho, zda potřebujeme vycpávku pro nacionalismus, ospravedlnění nároku menšiny, spravedlivou kausu pro revoluční aktivitu nebo ochranu vlastnictví či božského řádu. Čím více lidé propadají svým ideologiím, tím spíše každý vidí cizí výklad národních dějin jako zradu Boha, revoluce, lidu, atd. Nemají apriorní zájem na poznání co se opravdu stalo, ale na významech, které podporují apriorní koncepci třídního boje, vyvoleného národa, boje Čechů a Němců nebo liberální hodnoty. Problém není v tom, že naše filosofie dějin vždycky vytváří jakýsi významový filtr toku dějin a zachycuje vždy jen určité jevy: problém je v tom, že většinou vlastníci filtru vidí pouze druhé historiky filtrovat dějiny apriorním záměrem, nechápaje, že tak činí sám také. Z toho vyplývají exilové i jiné hádky, jež nikam nevedou, pokud skupina liberálů je stejně neotřesitelně přesvědčena o své vedoucí úloze čili o svém patentu na rozum jako komunisté. Mně je český nacionalismus srdečně protivný svou provinciální omezeností a svým samospasitelným postojem k cizím národům, k našim sousedům – ať jsou jimi Slováci nebo Němci, Maďari nebo Poláci. České dějiny nejsou prostě jen dějiny Čechů. Jako malý národ své dějiny nevytváříme s toutéž svobodou jako národy velké; často trpíme důsledky dějin, jež nebyly důsledkem vůle národa ani jeho elit. Zvláštnost českých dějin tkví v tom, že je nelze vysvětlit národním charakterem.

S trochou nadsázky bych řekl, že Češi jsou Němci, kteří hovoří česky. Nemyslím tím genetické mísení, ale naši trvalou závislost na německé kultuře, jež byla ještě samozřejmým předpokladem Palackému i Masarykovi. Dnes se rovnítko mezi Čechy a Němci jeví jako dvojí urážka dvou národů. Přirozeně, máme osobitou mentalitu jako národ, spe-

cifický charakter, ale nevěřím, že lze dějiny jedince nebo národa vykládat z povahových vlastností. Nepovažuji českou mentalitu za spiritus agens našich dějin, ale za produkt historie, podobně jako Hradčany nebo jihočeské rybníky. Nicméně česká mentalita je faktorem dějin. Její ráz vyjádřil vynikajícím způsobem J.S.Machar, jehož básně jste si kdysi jako student opsal a uměl ji nazpaměť. Machar tu říká, že v našich dějinách »balancujem po povaze naší, jež záhadně je stkána«, z francouzské vznětlivosti a ruské mlhy, že se snadno nadchneme, ale pak nás přepadne chandra apatie. Skvělé.

Také bychom mohli říci, že každý Čech je jakýsi kříženec mezi Husem a Švejkem, mezi mesionistickým idealistou, jenž hoří svou vášní, a mezi spokojeným pivafem, přesvědčeným, že klid nad půllitrem je vrcholná hodnota existence. Ať už je však mentalita výtvorem dějin nebo jejich příčinou, nesporné zůstává, že české dějiny jsou jakýmsi opakovaným cyklem krachů a nadějí, zodpovědnosti za projekt a viny za prohromu, jež následuje, jsou střídáním iluze o nezávislosti a desiluze ze ztráty svobody. V tomto století jsou pak ještě sledem revolucí a kapitulací, tedy střídáním protikladů, jež dodávají tragickou dramatičnost našim osudům.

Myslenka, že naše mentalita vysvětluje české dějiny, se mi zdá být dost naivní, apologetická a ochotná falšovat příčiny našich neúspěchů poukazem na abstraktní pojem. Moderní filosofie činí jak lidi tak společnost zodpovědné za to, co jsou. »On se fait«, vytváříme si sami, jsme vždy svobodni k zásadní volbě a tak si nestěžujeme na národní charakter proto, abychom zastřeli vady naší vlastní svobodné volby: kapitulovat nebo bojovat. Každý národ má vládu, jakou si zaslouží. Jestliže nelze české dějiny vykládat českou mentalitou, pak je snad možné chápat hlouběji jejich smysl tím, co nazýváme paradoxy českých dějin. Prvním je elementární skutečnost, že jako Češi jsme západní Slované, což je jakási zabudovaná dvojznačnost, jež se projevuje v našem vztahu k Evropě a Slovanům. Vynakládáme své nejlepší síly pro evropské humanistické hodnoty, ale když zjistíme, že Evropa o nás moc nedbá, vrháme se do náručí Slovanům a své zkáze, s trpkostí odmítnutého milence. Druhým paradoxem je diskrepance mezi našimi kulturními velmocenskými ambicemi a hřídlitvím drobečkové politiky, jež je pravým opakem imposantních intelektuálních výkonů, kterých Češi byli a jsou schopni, snad právě proto, že kulturní úspěchy kompensují politické porážky. Zatímco o našem místě v kulturní Evropě netřeba mít pochyb, naše moderní politické dějiny jsou daleko problematičtější a poslední polovina století je přímo hrůzným varováním Evropě. Za třetí paradox bych označil další nesnáž malého národa, že totiž potřebuje mnoho energie už jen na to, aby přežil, aby čelil útlaku a aby rozšířil meze své svobody, zatímco svoboda sama je už předpokladem oněch historických národů, jež tvoří své osudy bez těchto apriorních omezení.

Naše dějiny jsou spleteny z těchto paradoxů, k nimž přistoupila během posledních pěti dekad významová dimenze, ještě další smysl, když se totiž právě české dějiny staly také jakýmsi vyjevováním pravdy o sovětském komunismu. A zde je naše zkušenost velice závažná, zda má znovu evropskou relevanci – ovšem ne jako vzor, ale jako odstrašující příklad.

V Čechách je zřícenina hradu, jenž se kdysi nazýval Pravda. České dějiny jsou dnes zříceniny pravdy, které zbyly po erosi lži a jež zbývají jako němý dokument lepší minulosti. Přítomnost nám uniká právě proto, že nemáme ani intelektuální sílu ani reálnou moc vytvořit budoucnost jako národní svobodu a státní nezávislost, jež leží v ruinách jako hrad Pravda. Je návrat k Masarykovi řešením? Masarykův význam není v tom, že byl inteligentním humanistou, universitním profesorem a liberálním demokratem. Těch bylo jak máku. Pokud je filosofie liberalismu spolehlivě mrtvá, pak se Masaryka nemusí bát dnešní pražský režim. Gesta Rudého práva jsou levná. Masarykův význam tkvěl v tom, že nejlépe pochopil český národní zájem, jenž vyžadoval ve specifických podmínkách let 1914 - 1918 ozbrojený boj za samostatný stát, za demokratickou republiku.

Zatímco Masarykův názorový svět, jeho filosofii humanismu dokází dnes oslavovat i komunisté, vláda vydala dekret, jímž zrušila 28. říjen jako státní svátek! Glasnost — prvotřídní podvod. A dovedete si doma nebo v exilu představit kteréhokoli tak zvaného masarykovec, jenž by dospěl k názoru, že za svobodu je třeba bojovat i železem, že lid má přirozené právo na revoluci proti útlaku. Kdo by něco takového řekl, bude prohlášen za velezrádného teroristu doma a za excentrického provokatéra v exilu. Vyslouží si od dnešních »Masarykoviců« tatáž epitheta, jaká Masarykovi přisuzovali za války »Rakušáci«.

Demokratická revoluce v Československu? Konec okupace? Změny zdola? To se ne nosí, lidé mávají baťuškoví Gorbačovovi a čekají na změny shora, jež zmírní byrokratickou diktaturu z vůle okupační mocnosti. Nikdy jsem nebyl masarykovským filosofem, nemám žádnou důvěru v liberální ideologii minulého věku a nemyslím, že k Masarykovi se lze myšlenkově vrátit. Lze se vrátit jen k vedoucí úloze pravdy, jež musí vystřídát úlohu strany. Docela jinak, s velkou nadějí se dívám na Masaryka jako na zakladatele Československé republiky, demokratického státu, tedy na bojovníka za demokracii, jenž je dnes daleko aktuálnější nežli v dobách svých triumfů.

Demokratická revoluce roku 1918 znamenala přelom v české drobečkové taktice, v níž se zmítali národní vůdcové téměř sedmdesát let, když radikálnější verze zklamaly jak v roce 1848 tak v roce 1868 a 1897. Vystoupení legií znamenalo, že národ je schopen bojovat za svou svobodu a tento vzor straší sovětzátory na Hradčanech dodnes. Výsledkem demokratické revoluce byl rozkvět české kultury.

První republika je světlou kapitolou našich dějin, protože v tomto období se aspoň jedna generace zbavila pocitu příslápnuté malosti a nedostatku velkorysého programu pro národní stát. Tato emancipace od číselného českství směrem k realismu svobody byla do velké míry zásluhou TGM, ale tím drtivěji pak působil návrat k dusným poměrům německého a sovětského protektorátu. Demokratická revoluce roku 1918 kupodivu nevyčerpala své momentum dodnes, a jak v období 1945 - 1948, tak během pražského jara 1968 ovládly demokratické myšlenky rychle scénu. Sovětský systém je však vždy rychle zničil — prostřednictvím své páté kolony, komunistické strany — protože tento poslední koloniální systém v dnešním světě je absolutně neschopen koexistovat v myšlenkové soutěži za civilizovaných podmínek. Jsem přesvědčen, že před námi je rozklad tohoto sovětského systému ještě v tomto století a že náš úspěch závisí jen a jen na tom, zda pochopíme, doma i v exilu, naše národní zájmy a státní cíle. V našem bytostném zájmu není reforma komunismu, ale demokratická revoluce; nikoli povolené otěže koloniálního imperia, ale nezávislost na tomto imperiu; nikoli podvodný »pluralismus« se zastřenou vedoucí úlohou byrokratické elity, ale konec vedoucí gangsterské kliky Babinských, která postupně zašmetila všechny hodnoty na černém trhu komunistické Maffie.

Budeme znovu kapitulovat před svými šancemi? To je základní otázka české politiky, nikoli odvahy z rozumu a svědomí, úvahy o moci bezmocných, ekologické resoluce, sázky na pražské jaro v Moskvě nebo na kulturní triumfy bestselleru, jehož autor je až prorocky delikátním místem, kam pošleme komunistickou diktaturu.

Tady se nutně nabízí myšlenka uzavření cyklu našich národních porážek obdobou demokratického vítězství. Cyklus moderních českých dějin se otevřel první světovou válkou, rozpadem rakouského mocnářství a vznikem ČSR, tedy příznivou souhrnu mezinárodních událostí a národního vývoje na světové scéně. To byla snad jediná situace v našich dějinách, kdy jsme žili mezi Německem oslabeným válkou, a Ruskem, oslabeným revolucí a občanskou válkou.

Jakmile se po dvou dekadách rozpadly tyto podmínky v Evropě i v nové republice, opačný pohyb směrem k »nové« Evropě Hitlera a Stalina zničil samy předpoklady naší

samostatnosti. Když rudý car převzal rakouské dědictví, sovětizoval, nač jen sáhl, důmyslným systémem koloniálního útlaku, uplatněným v Evropě samé. Stalin zvítězil, kde Hitler selhal, ale oba chtěli totéž: uplatnit britské a francouzské zkušenosti ze správy koloniálních říší na své sousedy. Fáze sovětizační kolonizace se nyní snad uzavírá jen a jen proto, že Sovětský svaz je ve vážné krizi a kolonisátoři sami si uvědomují, že systém musí změnit, aby předešli demokratickým revolucím ve střední Evropě anebo aby se stali jejich obětmi. Demokratické revoluce ve střední Evropě se tak stávají znovu reálnou možností osvobození, avšak ne už jako rebelie revisionistů komunistických stran, ale jako výsledky lidového demokratického hnutí za občanská práva, jež bude používat nových podob boje s útlakem. Cyklus vzestupu a úpadku čs. demokracie, cyklus demokratické revoluce 1918 a následných kapitulací před ničivými diktaturami se tak uzavře, ale jen jestli máme dost vůle vymknout se další kapitulaci bojem za svobodu. Program demokratické revoluce proti byrokratické diktatuře je prostě neochotou kapitulovat před dějinami před statem quo útlaku. Je to jediná záchrana české kultury, je to náš návrat do Evropy.

Konec kapitulací ?

Jaký závěr lze vyvodit z tohoto nástinu českých dějin v tomto století. Naše dějiny posledních padesáti let jsou sledem tří dobrovolných kapitulací demokratických či demokratizujících politiků před byrokratickými diktaturami pravými i levými. Všechny tyto kapitulace, zářijová, únorová, i srpnová, jsou pochopitelné, ba ospravedlnitelné pro malý národ, jenž se zřekl sebeobranu ve prospěch přežití. Nutným důsledkem byl však fakt, že národ přestal být subjektem svých dějin: hodnoty nelze hájit kapitulacemi. Vědomí viny za tyto národní kapitulace dříve v našem národním podvědomí jako syndrom apatie vůči vlastnímu osudu (budoucnosti i přítomnosti). Je-li totiž budoucnost jen další kapitulací před mocí a osobní hodnoty jsou podrobeny takové inflaci, že v oběhu nejsou směřitelné ani za knoflíky, pak tenisoví šampioni a anální fixace spisovatele jsou závažnější témata pro českého intelektuála doma i v cizině. Dnes má mnichovanství v původním i přeneseném smyslu, to jest ústup před agresí, pod kůží skoro celý český národ a chartisté jsou jen výjimkou z pravidla, když si splétají karabás osmerák a myslí na vládu. Všimněme si, že osobnosti schopné jednat v roce 1968, byli právě ti, kteří netrpěli mnichovským syndromem. Právě oni museli být zdrzeni novou okupací, aby přijali pasivní postoj k dějinám národa jako »moudrost« pro národ bez dějin. Naši konečnou kapitulací nejsou však názory na Mnichov, únor nebo jaro, naší konečnou kapitulací by byla ochota kapitulovat před vlastními dějinami, vzdát se nezadatelného nároku na vlastní budoucnost, na dějiny svobodného národa a nezávislého státu. Dokud se naše tři kapitulace před diktaturami jeví jako ospravedlnitelné, dotud nemáme ani možnost myslet o své budoucnosti jako svobodného a demokratického národa. Tím si ovšem podráždíme nohy při jakémkoli pokusu vzpřítit se a stát se znovu subjektem dějin a nebýt jen objektem byrokratických diktatur.

Zbavit se kapitulantské mentality není snadné.

Jedinou cestou je učinit tento syndrom vědomým, čili protlačít do vědomí národa pravdu o našich demokratických debaklech a přestat se napařovat nad našimi demokratickými tradicemi, pro něž jsme si během posledních padesáti let ani nevystřelili. Zde by mohly velmi pomoci exilové organizace a západní sdělovací prostředky, kdybychom byli v exilu schopni učinit víc než vzlykat nad první republikou. Naštěstí dějiny samy vytvářejí nejen zkázu, ale i obnovu: nové generace vyrůstají v sovětizované nesvobodě,

ale bez syndromu mnichovanství, jehož dlouhé stíny zasahovaly tři naše generace. Právě mládež vychovaná k otroctví bude protestovat bez zábran, svobodněji, odvázněji. Cenu svobody stejně jako cenu zdraví oceňují právě ti, kteří svobodu či zdraví postrádají, nikoli ti, jimž jsou samozřejmé. Ironie dějin či lest historie, o níž psal Hegel, se v Čechách projevuje v jakémsi švejkovském duchu; generace vychované v éře sovětzice a komunismu, vyzoují právě opačné závěry z premis své výchovy – mají toho dost. V tom se zračí krutý vtip múzy Klio, totiž že nejničivějším antikomunismu není západní propaganda, ale sama existence komunistické skutečnosti a pochopení toho, v čem žije. Zničujícím argumentem proti komunismu je právě jeho uskutečnění, kdykoli a kdekoli, protože pak realitu sovětského nebo českého barbarství nedokáže zakrýt žádná humanistická utopie, z níž komunismus vznikl. Uskutečnění myšlenky je vždycky její pád, řekli by na to Hegel i Marx, kteří ovšem věděli, že úmysly, ideje, utopie nejsou konečnou instancí dějin, protože dějiny samy jsou jen vztahy lidí, společnosti, národů, kultur. Proto dějiny nepatří utopistům, těm patří jen rezervoár naděje, z něž se všechny utopie rodí. Jakmile utopisté chtějí své cíle uskutečňovat v dějinách, musí se stát teroristy a zrušit ryzí krásu myšlenky o lidském pokroku, spravedlnosti a lásce. Všechny utopie se kompromitují v dějinách a v tomto smyslu jsou české dějiny jako vyjevování pravdy o komunismu jen zvláštním případem obecnějšího pravidla. Tyto tendence přinášejí jakýsi návrat k vlastenectví, nový patriotismus. Vlastenectví je jedním z nejsilnějších prostředků schopných politiků, státníků a stratégů, a kdykoli kdokoli chce provést nějakou mimořádnou lumpárnu, rozvíjí prapor. Problém je v tom, že národní zájem je zároveň tím nejpodstatnějším zřetelem, pro oceňování jakéhokoli politického programu, a že se tedy nemůžeme k myšlence národa obrátit zády. Můžeme jen patriotismus formulovat tak, aby se vymykal nepřijatelným mocenským kejklům a zároveň aby sloužil národním a státním cílům. Návrat k jakémukoli nacionalismu, založeném na první republice a vyčepělých hodnotách liberalismu se mi zdá ilusorní, ale právě proto se i také zdá přitažlivé pojetí vlastenectví, jež je obvyklé v Americe. Zde je totiž myšlenka patriotismu totožná s myšlenkou individualismu s ústavními svobodami pro každého občana a s lidskými právy, jež nejsou jen v deklaraci, ale platí teď a tady nebo vůbec ne.

Češi ve Spojených státech jsou často překvapováni jednoduchými otázkami, které jim Američané kladou ohledně náboženství. Většina Čechů se totiž domnívá, že problém náboženství je, zda máme přijímat s omáčkou nebo bez omáčky, jak říkával náš latinář. Pro Američana je dotaz po náboženství něčím docela jiným. Svoboda vyznání je pro něj to, co bychom dnes nazvali svobodou volby životního stylu, svobodou rozhodnutí se, jak chci žít, které hodnoty ctít; je to prostě základní otázka, předurčující vše ostatní. Nejde tu tedy o příslušnost k církvi, jde tu o vaši vlastní příslušnost k sobě jako svobodné a tudíž zodpovědné osobnosti. Devastace této vnitřní svobody člověka, kterou provedla komunistická diktatura v ČSSR za poslední dvě desetiletí, je daleko horší, nežli kyselý déšť, jenž se snáší na naše pohraniční lesy. Kyselina neosobnosti zanechává v národu jen pahýly lidí, které nenapravitelně vadnou, bez ohledu na změny ve vládnoucích křkách. Bez povětří svobody nás zkáza nemine.

Demokratické hnutí na obzoru

V blízké budoucnosti vzniknou však pro nás velmi příznivé okolnosti. Supervelmoci nesledují evropocentrickou politiku, sledují globální politiku. Obě supervelmoci tedy ipso facto snižují význam Evropy pro své vzájemné vztahy, a snad tedy sníží i své armády. Třetí plochy jsou jinde, ve třetím světě. Vzniká tak příznivá situace jakési »neutralisaci« Evropy, lze-li tak nazvat trend k nezávislé Evropě či alespoň méně závislé na supervelmocech. To může znamenat konec studené války, k němuž nedojde proto, že to chtějí

Evropané – ti to chtěli vždycky –, ale protože to budou chtít supervelmoci, což bude pro ně opravdu nový přístup k Evropě a navzájem k nim samým. Tato nová politika supervelmocí destabilizuje Evropu, což je dobré, protože tím se vytvářejí ve ztuhlých poměrech nové možnosti, jejichž výrazem je právě oživující mýtus o jakési střední Evropě, jakási antiutopie, jež má poskytnout představu o kulturní svéráznosti, autonomii a poskytnout tak náplast na skutečnost, že zde zmizela občanská společnost a hodnoty humanismu. Tuto stížnost na poválečné dějiny podávají ti, kteří je tvořili s nadšením. Nesporným kladem je jen jistota ve středoevropských zemích, že mýtus o novém člověku v komunismu je navždy zprofanován, že sovětská byrokratická diktatura je pochopena jako smrtelný nepřítel těchto národů. Byrokratické diktatury zarazily poslední hřebíky do rakve sovětského »socialismu« a ti nejstatečnější – chartisté, Solidarita – dokazují, řečeno s Vaculíkem, že »se to dá přežít«. Zkušenost těchto národů se sovětským leninismem-stalinismem – Marx s tím nemá nic společného – to jest zkušenost s totalitními diktaturami pravými a levými, je velkým vkladem pro budoucnost, protože každá další generace je ke komunismu kritičtější a ví, že se systém dá zrušit, ale reformovat se nedá. Národy Sovětského svazu mají navíc ještě tři dekády zkušeností – daleko hrůznějších. Solženicyn vidí tuto krizi komunismu daleko přesněji nežli Sacharov.

Gorbačov nezrušil Brežněvovu doktrínu omezené suverenity, vytvořil jen dojem, že tak činí. Naopak, zvyšuje tlak na středoevropské státy a dělá z nich ekonomicky své banánové republiky, nekoloniální klienty, kteří jsou ekonomicky připoutáni k macešské zemi tak pevně, že vlastní suverenity klienta přestává být v jeho zájmu. Latinsko-americké země jsou velmi kritické vůči politice Spojených států, ale není třeba armády, protože hospodářské svazky jsou silnější než národní antipatie. Kdybychom dosáhli v sovětském imperiu statutu banánové republiky bez okupační armády, byl by to pokrok. Jestli vám tento urážlivý přírůstek vyvolává husí kůži, pak nepotřebujete žádné další vysvětlení, ale jestli se jen pohrdlivě usmějete, pak nechápete hloubku vlastního úpadku. Tato situace je výhodná pro sověty, protože aspoň polovina všeho českého high-tech průmyslu pro ně pracuje za mizerných podmínek. Situace však je také potenciálně explozivní a bude se zhoršovat. Nejsme schopni konkurence ani se Západem, ani s Jižní Koreou a Hong-Kongem. Proč? SSSR, náš vzor. Navzdory změnám na Hradčanech, jež jsou za dvěma, reálná změna může být jen výsledkem sil mimo kompartaj mimo nomenklaturu, ale okamžitě je myslitelné, že česká mocenská elita v sovětském protektorátu pochopí, že Gorbačov jí dává dočasné zelenou k reformám. Promění tyto jednoznačné signály v jakési rozšíření své akční svobody obdobným reformním hnutím? Stará garda Husákových gaunerů nemůže na sobě provést takovou euthanasií. Nezbyvá nic jiného, nežli jí k ní pomoci. My se nemusíme starat o nové vedení v české kompartaji – v této lhni oportunistů se vyklube aspoň dvojnásobek ochotných slouhů pro každou uprázdněnou židli. Musíme se však pokoušet o formulaci alternativ demokratickému hnutí, jež by sledovalo strategii nezávislou na reformních migrénách politbyr. Nemám na mysli Chartu.

Chartisté jsou a priori izolováni svým programem osobního zdokonalování, jenž nikam nevede, protože nikam nesměruje, nemá politický program ani cíle, jež by mohly mít širší ohlas. Nedostatek smyslu pro mocenské střety národů, tříd, hloků a supervelmocí považují často vynikající intelektuálové za svou přednost a odbývají strategické otázky politiky, jež přesahují jejich představitost, namyšleným žargonem literárních listů blahé paměti. Ačkoli chartisté mají trvalé, nesporné zásluhy o obnovení odporu v abnormalizované zemi, jejich úloha se změní, jak se bude v Praze opakovat rozklad sovětského disentu. Jakýpak disent, když je Sacharov součástí establishmentu? Zkušenost Charty je velmi cenná, ale v nadcházejícím období se musí Charta buď proměnit v demokratické hnutí se zřetelným národním a státním programem, anebo se uzavřít v samoli-

bou sektu morálně nadřazených guru pohrdajících politikou a dějinami stejně jako pí-
chačkami. Podněty ke změně nepřijdou z Charty, přijdou od oportunistů v partajním
aparátu, kteří si budou opatrně hrát na gorbačovské trpaslíky, bojíce se však strážidla
reformismu, jež obchází Evropou. Tak tomu zatím bylo vždycky, první tah mají revi-
sionisté sami. Jakmile hra trochu postoupí, začnou se hýbat nejen intelektuálové, které
lze uchláholit nějakou honorářovou vyhláškou, ale lid, který sice se zájmem přihlíží,
ale žádá hmatatelné maso teď, nikoli v brzku.

My v exilu musíme za těchto okolností klást ony rozhodující otázky, jež se neodva-
žuje veřejně formulovat ani mocenská elita ani chartističtí rebelové, to jest uplatnit
právě ta hlediska, jež nejsou odvozena ze zkušenosti dnešního Čecha a právě proto
přesahují jeho omezenosti. Co na tom, že nás jak chartisté tak aparátníci prohlásí zas
jednou svorně za excentriky? Myšlenky svobody budou hlodat v hlavách té nejmladší
generace, jež se neuspokojí drogami, sexem, rockem a stupiditou konsumu. Demokratic-
ké hnutí v dnešní byrokratické diktatuře Husákova kurníku? Ano, přesně to je před
námi.

Jaké budou základní rysy takového demokratického hnutí?

Především musíme vycházet ze společenské reality samé, nikoli z abstraktních postu-
látů, to jest ze čtyř až pěti dekad totalitní zkušenosti, jež vymazala z vědomí a z praxe
lidí jakoukoli alternativní zkušenost s fungujícím demokratickým systémem. Zdánlivě
jsou pro takové úvahy nejlépe kvalifikováni lidé, kteří sami žijí v poměrech, jež mají být
překonány. Ve skutečnosti se zásadní politické programy objevují často v emigracích
právě proto, že exulant má odstup od bezprostřednosti útlatku a nemusí si klást apriorní
omezení proti despotickému policejnímu postihu. Náš exil tu má obrovský dluh vůči
domovu, zejména tehdy, když přijímá za své sebeklamy domova místo aby ničil iluze.
Dále nemá žádný smysl vidět vzory budoucnosti v liberální ideologii masarykovského
ražení, protože polarisace tohoto století antikvovala tuto ideologii všude na světě. Tra-
diční roli liberálů hrají dnes v Evropě demokratičtí socialisté. Skálopevní liberálové
dosud věří s von Hayekem, že ústředně řízené hospodářství je neslučitelné se svobodou,
že svobodné hospodářství vyžaduje svobodný politický systém a že tedy socialistická
demokracie je nemožná ex definitione. V tuto nemožnost však sám pevně věřím jako
v budoucnost českého národa, což velice dráždí liberální demokraty, zvyklé vymezovat
jako nepřátelské vše, co není slučitelné s jejich benešovskou legendou. Zkušenost západní
Evropy posledních pěti desetiletí však prokazuje, že jakákoli sázka na kapitalismus volné
soutěže je mylná ve věku nadnárodních korporací. Proto se mi zdá neproduktivní
pěstování mýtů o první republice a představa, že je vůbec možné vrátit se k tehdejšímu
ústavnímu a politickému uspořádání. To je třetí *conditio sine qua non*. Inspiračním
zdrojem programových úvah budou ovšem demokratické zásady, na nichž stála první
republika, nezávislý stát, jenž zaručil jedno z nejsvětějších období českých národních
dějin. Ale návraty jsou v politice stejně zklamávající jako v lásce.

Jaké by měly být základní požadavky takového demokratického hnutí?

Program každého hnutí, jež chce přesáhnout intelektuální hru s pojmy, musí být
jednoduchý, pochopitelný a musí vyjadřovat obecně pochopitelné a naléhavě pocívané
potřeby. Dnes jsou taková ohniska aktivit aspoň tři. První a nejdůležitější požadavek je
stažení sovětské okupační armády a jejích atomových zbraní z čs. území, zrušení NATO,
Varšavského paktu a neutralita Československa v neutrální Evropě. Změna mocenských
vztahů »východních« států vůči evropským sousedům změní základní situaci ve střední

Evropě. Po zbytek století zůstane před Evropou aktuálním problémem vztahů supervelmocí, ale tato perspektiva není vůbec tak radikální, jak se okamžitě jeví, když vstupuje do národního vědomí jako naděje, oproti beznadějně budoucnosti s pokračováním statu quo. Rozhodující otázkou není, zda tohoto cíle můžeme okamžitě dosáhnout, ale zda takového cíle vůbec dosáhnout chceme.

Druhý soubor požadavků se musí týkat občanských svobod a lidských práv, jež sice zaručuje ústava, ale jež ve skutečnosti neexistují, protože je paralyzuje systém vedoucí úlohy komunistické strany. Demokratická práva svobody tisku, projevu a sdružování, která jsme měli už v rakouské monarchii, by nezaručovala víc nežli snesitelnější chomout, ale byla by podstatným pokrokem oproti mocenskému monopolu byrokratické diktatury, jež je ani netrpí.

Třetí požadavek se mi zdá nejjednodušší, ale nejdalekosáhlejší – požadavek ústavních záruk pro vytváření alternativních politických organizací, což znamená záruky ohledně sdílení moci, legalisaci aktivit, jež by se a priori vymykaly vedoucí úloze komunistické strany.

Třeba otevřeně říci ty elementární věci: svobodné Československo není myslitelné bez neutrality, demokratická praxe vylučuje vedoucí úlohu komunistické strany a humanistická kultura je neslučitelná s další sovětizací. Jsou takové změny možné ještě v tomto století? Ano, jsou, jestliže je dnes alespoň chceme a jestliže se pro ně budeme zasazovat. Úhrn těchto změn neznamena nic menšího nežli demokratickou revoluci, kterou snad můžeme uskutečnit nenásilnými prostředky, vývojovými změnami bez násilných konfrontací, ale jen jako masové hnutí, jež by mělo oporu v lidu, nikoli s reformní klikou. Byrokratickou diktaturu pošleme k čertu, ale jen jestli to opravdu chceme.

Svět nepatří utopistům, kteří vždycky nastolují vládu teroru, aby nějakou představou o spáse vnutili dějinám nový kurs a nacpali zdráhajícímu se lidstvu do chřtánu spásu prostřednictvím ideologie lží, koncentráků a byrokratických diktatur. Reálný svět nepatří komunistickým utopistům – těm patřil jen svět umění. Svět patří nám, we are the world. Svoboda vyžaduje především odvahu k svobodě, a tu mládí má, všude, ex definitione, protože má odvahu k budoucnosti. Myšlenkové stáří – ne fyzické – je na překážku jak na Hradčanech tak v exilu, ale proč opakovat Mildu Kopeckého. Dnes hovoří o perspektivách konce NATO a Varšavského paktu západní státníci, nikoli jen extremisté z Kalifornie, a neutralisace části Evropy – například Skandinávie – je už na stole globální politiky a úvah zahraničních ministrů.

Neutrální Československo bez sovětské armády a bez monopolu komunistické strany je reálná, neutopická perspektiva našich dějin. V exilu nemáme důvody skrývat své cíle a předstírat, že vlastně jsme jen pro chartisticky učešanou občanskou iniciativu a o pietistický program sebezdokonalení jedince, jenž nadřadil své svědomí moci. Jde nám o daleko víc a můžeme to naplno říci – jde nám o svobodné neutrální, demokratické Československo bez okupačních armád a vedoucí úlohy policie, jde o neutralitu střední Evropy bez okupačních armád a atomových zbraní. Za deset let takovou perspektivu pochopí i exiloví předáci, ba i politbyro české kompartaje. Nám tedy nejde o další přestrojování komunismu o legalizaci Charty nebo o to, aby Kundera vycházel v Praze, jde o boj o demokratické zřízení, za humanistickou kulturu a za návrat do Evropy. A chtěl-li se komunisté zas přehrabovat v našem kufří, v demokracii, sklapneme jim víko před nosem. Nemáme atomové zbraně, ale v hlavě jsme si upletli karabáč a myslíme na vládu. Kapitulaci máme dost, na řadě je demokratická revoluce.

*Projev na schůzi odbočky SVU
v Edmontonu, Kanada, 6. května 1988*

BORIS PASTERNAK

Únor. Mít inkoust, vzdát se pláči!
Psát únor jako dlouhý vzlyk!
Dokavad černé jaro smáčí
plískanic plamen, dešťů smyk.

A sehnat bryčku. Za hrst mědi
mít zvonkohru a kopyt klus
a někam jet, kde liják cedí
víc, houšť všech inkoustů a slz.

Své havrany tam alej třese
jak ohořelé hrušky, vstříc
loužím. A s nimi sesuje se
stesk seschlý na dno zřítelnic.

Pak prosakují ztmavlá místa,
vitr se trhá o výkřik,
a bezděky, však dozajista
je klíčem k verši lidský vzlyk.

(Přeložil: Jiří ŠOTOLA)

BUDIŽ SLOVO

Dvacet roků odplynulo od chvíle, kdy se sovětské tanky převalily Československem, a ukončily tak jeden proces nadějí a poskytly rovněž mučednickou korunu plejádě československých aparátčiků, kteří vůbec neměli zájem vyvleknout Československo ze sovětského poddanství a dopřát jeho lidu větší koláč svobod a menší část životní mizerie, provázející člověka všude na světě, kde nabyli vrchu sovětský model vlády.

Byla to podivná revoluce, tehdy před dvaceti lety v Československu. Revoluce tisíců, ba milionů slov, revoluce jejíž skuteční mrtví jsou dávno zapomenuti a dokonce i jejich hroby zničeny. Student Jan Palach a Jan Zajíc, a další »živě pochodně« zoufalého protestu nesnesitelně ponížených, mrtví z ulic, kde bojovali proti tankům kameny výrostci v teniskách, zatím co dobře obutá československá armáda vyčkávala ve svých posádkách na rozkazy svého velení.

Když uznávaný vůdce »obrody«, Alexander Dubček, dostal prvou zprávu o sovětské invazi, rozplakal se a prohlásil v pláči:

„Jak to mohli (Rusové) udělat mně. . .“ a ani nevzdechl po 14.000.000 občanů, kterých se ta invaze týkala stejně bezprostředně, a kteří své naděje upírali právě k němu. O rok později, 21. srpna 1969, tentýž Alexander Dubček, odsunutý už na místo předsedy Národního shromáždění, podepíše zákon o vyjimečném stavu, který umožní vyřídít poslední zbytky pokusů o reformu. V pražských ulicích, stejně jako v ulicích jiných československých měst, bude toho dne roku 1969 více mrtvých než v den sovětského vpádu. Nadělá je československá přepadová policie.

»Pražské jaro« se mezitím změnilo v nejnovější historickou legendu, a zcela se přitom zapomene na původní skutečnost tehdejšího vývoje. Prostý fakt, že Pražské jaro začalo jako frakční boj uvnitř ÚV KSČ a jen polarizace moci

v Moskvě způsobila, že v exilu nejsou tehdejší vítězové, ale tehdejší poražení tohoto *boje o sovětskou přízeň*. Kdyby byla Dubčekovi, Mlynářovi, Kohoutovi e tutti quanti, včetně poslance Evropského parlamentu Pelikána, dána tehdy Moskvou možnost, byli by zklamali naděje v ně kladené stejně jako garnitura, která je z vůle Moskvy nahradila. Neohrazoval se sám Alexander Dubček, poražený Dubček, proti interview s vítězem Bilakem v západoněmeckém Spiegelu, že . . . *opatření proti kontrarevoluci byla připravena, ale jejich provedení zabránila sovětská vojenská akce!* A nic neosvětluje motivy tehdejších populárních vůdců lépe než citát poraženého Mlynáře, jednoho z mužů, který podepsal kapitulaci v Moskvě, když v knize *Mráz přichází z Kremle* cituje svého kolegu Čestmíra Císaře, který nemůže říci k československé tragedii více než:

„Bojím se, abych nemusil jít pod 10 000 Kčs měsíčně.“

Vskutku vkusný to zájem muže, který si přeje změnit situaci k lepšímu.

Především je nutno říci, že komunistická strana, jako nástroj sovětských zájmů legálně existovala v Československu od roku 1921 a ve svobodných volbách mezi lety 1924 až 1935, kdy byly v Československu svobodné volby naposledy, získávala zhruba 10% hlasů. K vlivu v Československu ji přivedl vývoj vojenské situace v Evropě a od roku 1945 už zemi z převážné části ovládala. Československá ústava z roku 1920 nebyla po roce 1945 respektována a vývoj v zemi nelze považovat za ústavní. Naprostá většina Čechoslováků ovšem, vědoma si kulturně civilizačních tradic své země, na rozdíl od komunistů, během války bojovala za obnovení předválečného státu T.G.Masaryka a po válce doufala, že se, přes ztrátu části území ve prospěch SSSR, po válce postupně poměry v zemi upraví. V únoru 1948 se však Komunistická strana zmocňuje totální vlády nad zemi a Československo se rázem ocitá v postavení sovětské kolonie, se všemi atributy ekvivalentními osudu Baltských států, Bessarabie a Moldavie. Povinná ruština na školách, vztyčování sovětské vlajky spolu s československou při jakékoliv příležitosti, hrani sovětské hymny na závěr vysílání československého rozhlasu, a od roku 1953 i televize. Atributy politických procesů, a to včetně procesů s těmi, kteří zemi přivedli do sovětského poddanství a přestali už být sovětským zájmům užiteční (Slánský a spol.) hospodářským kotrmelcům přivádějící zemi do stavu úpadku; hranic, na kterých jsou občané odstřelováni hůře než králíci, protože i ten králik je mimo hřební sezonu chráněn, pracovních táborů a staniců vězňů, protože vězeňská práce je ekonomický činitel, bez kterého se československé hospodářství neobejde.

Únorem roku 1948 začíná rovněž vzestup osob, které se mají později proslavit jako mužové reformem. Tehdy se proslavil komunistický studentský vůdce Jiří Pelikán, dnes poslanec Evropského parlamentu, který dává ještě v průběhu puče zatknout své oponenty z vedení nekomunistických studentských organizací. Tehdy se literární veličinou stává Pavel Kohout primitivními fikančkami o velikosti J.V.Stalina, tehdy své žurnalistické kariéry v prostředí bez konkurence a bez možnosti veřejné korekce jakékoli státní podporované lži, začíná nejedna žurnalistická hvězda dnešního vysílání RFF, tehdy se začne naplno soutěžit nikoli o to, na koho padne přízeň Moskvy, a nikoli o to, kdo je schopnější. Členství v aparátu strany automaticky znamená sinekurní společenské postavení a občanské možnosti československého obyvatelstva jsou redukovány na povinnost žít neustále se rozrůstající parazitní aparát této strany, jejíž vedení politické, hospodářské i vojenské je obsazováno podle

sovětských přání a zájmů. Kdykoli pak dochází ke změnám v Sovětském svazu a není jasno, jaké budou tyto zájmy v budoucnu, dochází v Československu k absolutnímu zhroucení »hodnot« a »uvolnění«, které občan země vždy znovu a znovu spojuje s nadějemi na návrat, či aspoň přiblížení se k hodnotám civilizační historie své země. K této pak rozhodně nepatří poprava politických odpůrců a všeženská perzekuce lidí věřících v jiné pravdy.

Komunistická strana se rokem 1948 zmocnila země s fungujícím hospodářstvím, země jen málo poničené válkou; zmocnila se hodnot budovaných po staletí. Znárodněním bank a těžkého průmyslu, stejně jako podniků do 50 zaměstnanců, už rokem 1945. Zmocnila se majetku více jak 2,500.000 německých občanů Československa, kteří byli za lidsky nedůstojných okolností vyvezeni ze země v letech 1946 a 1947, zmocnila se, po roce 1948, všech živností a drobných obchodů a »kolektivizaci« zemědělství učinila z československého sedláka opět nevolníka. Roku 1953 musil tento systém přesto vyhlásit bankrot.

Na sklonku šedesátých let se hospodářská situace začala znovu zhoršovat. Drobné uvolnění vynucené Chruščovovou »druhou destalinizací« na začátku šedesátých let je nahrazováno Brežněvovou restalinizací, a navíc, šéf státu i komunistické strany si netroufá souhlasit s umístěním sovětských posádek v zemi (1965), protože si uvědomuje, že pocit »neokupovanosti« je poslední známka vnější samostatnosti země a pro naprostou většinu obyvatel znamená rovněž znamení trvání státu od roku 1918. Z této situace roste frakční boj uvnitř UV KSČ na sklonku roku 1967. Moskva nedává znát na čí straně jsou její sympatie, Novotného mocenské zásahy proti spisovatelům, kteří nepochopili, že zase jedna éra »lání« už pominula, mu nepřináší mnoho sympatií, sympatie nemá ani mezi policií, které dal zavřít ministra vnitra Baráka*, a když se nakonec na kritické schůzi obojí na svého dosavadního spojence, tajemníka Jiřího Hendrycha, ohrožený zesíná a prohlásí: „Ze mne druhého Baráka neuděláš!“ a bere svůj hlas odevzdaný pro Novotného zpátky a hlasuje proti němu.

Novotný a jeho aparát se ještě pokusí situaci zachránit vojenským pučem generála Šejny, ale bez sovětské podpory nestačí ani na ten. Naopak, ohrožená protinovotnovská frakce rychle využívá svoje dosavadní pozice k sérii veřejných schůzí a diskusních setkání, uvolňuje stavidla cenzury a rychle vyslovuje sice známé, ale dosud nepřiznané pravdy ze stalinských časů. Stejně rychle se má k tomu, co neučinila celých dvacet let, jde navštívit hrob zakladatele státu T.G.Masaryka. K dovršení tohoto procesu prchá do zahraničí generál Šejna, nikoli ovšem do Sovětského svazu, ale pod ochranu CIA. Díky aktivitě filozofa Ivana Svitáka pak dojde k veřejné diskusi o okolnostech smrti Jana Masaryka** a v novinách se ocitají poprvé syrová fakta o soudních procesech zkomunizované justice, syrová fakta, byť obecně známá, o skutečnostech pracovních táborů a věznic, bestiálního mučení při vyšetřování i fémových vraždách spáchaných speciálním komandem čs. policie. Ani v roce 1968 se ovšem nikdy veřejně nepublikuje, že rozkazy k těmto vraždám dával popravený generální tajemník KSČ Rudolf Slánský, třebaže jejich vykonavatelé stojí před vojenským soudem (Pich-Tůma a spol.). Popravený generální tajemník totiž automaticky připočten do seznamu obětí zvůle.

Zde je čertovo kopýtko Pražského jara. Naprostá většina jeho programátorů a protagonistů má totiž stalinskou minulost, a své konto obětí. Jsou to vskutku muži a ženy do každého počasí, pokud je to počasí sovětské, a jejich

snahy nesměřují dál než k tomu, aby přesvědčili Moskvu, že jsou schopni jí sloužit lépe než předcházející vedení, protože momentálně jsou u československé populace populárnější. Čistě proto, že při pohledu z pekla jeví se očištětec jako ráj. Až do samotného dne sovětské invaze ostatně většina československé populace nepokládá frakční boj v ÚV KSČ za svou záležitost a snaží se jen využít situace k vytvoření jakýchsi předpokladů pro další svobodný vývoj mimo KSČ. Organizace angažovaných neustraníků KAN a bývalých politických vězňů, stejně jako vzkříšení spolků komunisty zničených, jako Skaut, Sokol, Obec baráčníků, dávají jasně najevo, že občanstvo se nehodlá nadále spokojit s libivými projevy vůdců státu, kteří svou vedoucí roli nehodlají vystavit žádné jiné politické alternativě a komunistickou stranu vně občanské kontroly ovládaných, pokládají za přímo úradek Boží a její mocenské postavení ve státě za nezměnitelné. Na mocenský monopol žádný ze samodelegovaných vůdců Pražského jara ani verbálně nesáhl.

Moskevským zájmem ovšem je dosáhnout umístění svých vojenských jednotek v zemi a nemůže prostě mít za faktum, že toho Dubček a jeho parta, přes »připravená opatření proti kontrarevoluci«¹ dosáhnu. Tak se v exilu vedle Šejny, generála, který se pokusil udržet Novotného u moci a neověřil si své šance v Moskvě, ocitají lidé, kteří byli pro jeho puč na seznamu zatčených. Pelikán, Mlynář, Goldstücker, Selucký, Kohout, Šik, Liehm. Dlouhá řada je jich. Nikdo z nich nepožádal o politický asyl v některé jiné komunistické zemi, sovětům nepodřízené. Výjimkou je profesor Šik, který zůstal v Jugoslávii, ale velmi rychle dal přednost usazení ve Švýcarsku. Živit se socialismem je totiž možno pouze v západních demokraciích. Ostatní »socialistické státy«² mají svých darmožroutů a tlučhubů dost a nepotřebují je dovážet.

Jaký je osud Československa jako okupované země? Osud, který muži vedení myšlenkou na to, aby nešli pod deset tisíc měsíčně, připravili své zemi a jejím občanům. Komunista Louis Aragon ji kdysi prohlásil za *Biafru ducha*. Je to výstižně přirovnání. Mnohem lépe je ovšem zcela prostě říci, je *to okupovaná země*. Bývalí sovětsí quislingové rozsazení na západě a čas od času vystupující jako představitelé »myšlenek Pražského jara«, »socialistická opozice«³ či »předchůdci Gorbačova«, nemají ani tu nejmenší legitimitu mluvit za kohokoli než sami za sebe.

Okupovaná země pak je zejména zesovětizovaná země. Sovětského občana jste dříve v Praze rozeznali na první pohled. Dnes splývá s šedivou masou, jejíž každý jednotlivec v duchu tiše a úporně proklíná osud, který mu dal narodit se na této straně hranic. Tu a tam na okamžik propukne nadšení schopné překrýt vědomí poddanství, jako při návštěvě Gorbačova v Praze. Dokazuje, že přes skutečnost hřbitova nadějí, domů a lidí, duše národa vytvořená za milenium dosud existuje. Tato duše žije pod nánosem beznaděje nezměnitelné ani Gorbačovem, ani hvězdami Pražského jara, padlými veličinami, které citují Gorbačova stejně plyně, jako jejich přemožitelé v Praze. Jenže pro kolonii je lhostejné, kterému gubernátoru se momentálně dostane přízně, pokud se neocitne v situaci rozhodovat sama o sobě bez koloniální mocnosti.

Naštěstí můžeme považovat rozpad sovětského impéria za zahájený.

Naděje Čechoslováků pak žijí tam, kde jsou naděje baltických národů, Moldavanů, Arměnců, Gruzínů a všech dalších, nikoli v osobních ambicích a politické ješitnosti odstavených aparátčiků. Nikdo je nevolil tehdy, roku 1968, nikdo jim nedává mandát ani dnes.

*) Ministr vnitra Barák byl zatčen roku 1962 a později odsouzen k 15 letům za krádeže. Ve skutečnosti to byl ovšem muž, který se pokusil použít politicky skutečnosti, že za války množství nejvyšších funkcionářů KSČ spolupracovalo s gestapem a SD. Měl údajně i důkazy o takové spolupráci samotného Novotného. Dokázal sice vymoci, díky známosti s Chruščovem, z SSSR vydání bývalého komisaře gestapa Nachtmanna (za války jeden čas dokonce člena ilegálního ÚV KSČ) a ve skutečnosti zřejmě agenta NKVD, ale ani Chruščov ho nemohl uchránit před zájmem KGB uchránit agenty KGB bez ohledu na jejich nacistickou minulost, usazené v aparátu KSČ.

***) Jan Masaryk, syn T.G.Masaryka, 1884-1948, byl roku 1948 ministrem zahraničních věcí. Zůstal sice členem první celé komunistické vlády v Československu, ale po dvou týdnech spáchal za záhadných okolností sebevraždu, pravděpodobně zavražděn agenty Moskvy, kteří se přes Kima Philbyho dozvěděli o jeho úmyslu uprchnout ze země.

JAN BENES

CO BY NEMĚLO PŘEKVAPOVAT

Jestliže někoho v českém exilu ještě překvapuje, že většina amerických finančních podpor mizí v pokladnách neomarxistů, socialistů s lidskou tváří, levicových nakladatelství etc., měl by si opatřit soubor přednášek z nedávného symposia Philadelphské společnosti na téma »Charity, Philantropy, and the Welfare State«. Hlavní mluvčí Irwing Kristol charakterizoval západní »mecenáše« jako »profesionální altruisty« s cílem vykrmovat Molocha. (Aby bylo jasno: Moloch je především bohem socialismu.) A toto označení vztahoval Kristol nejen na monopolisty druhu Forda, ale také na různé církve, filantropické organizace, zejména pak na společnosti nezištné, osvobozené od daní. Pokud jde o tyhle zisku se štítící organizace, zakládají je a vládnou jimi převážně leví liberálové a socialisté. Kdo je schopen rozlišovat mezi kapitalismem vskutku svobodného trhu a zdánlivým kapitalismem monopolistů, snadno pochopí, že 70% peněz z kapes monopolistů – které se odečítají z daní – podporuje levicové skupiny. 19 z 25 nejmocnějších monopolistických dárců slouží zájmům radikálních feministů a homosexuálů. Celá tzv. »dobročinná síť« oslavuje postátněnou ekonomii, útočí proti svobodnému trhu a rozvrací americkou demokracii. Charles Lichenstein, další řečník na symposiu, se soustředil na Fordovu nadaci. Ford se už v padesátých letech zasloužil o program zbrojní kontroly, čímž nutno rozumět zásadní odzbrojování západu při soustavě podpoře válečných příprav východu. Ford financuje a zavádí levicové programy na americké televizi a nezapomíná také na naše soudruhy v exilu, zejména na ty, kteří už se sbalenými kufry čekají na pokyny Gorbačeva.

V Čechách nemálo pověstný kardinál Agostino Casaroli, nadále vatikánský ministr zahraničí, navštívil Gorbačeva a předal mu osobní list papeže Jana Pavla II. týkající se oslav křesťanského milénia na území Sovětského svazu. Po jeden a půl hodinovém rozhovoru o »filosofických názorech obou stran« prohlásil Casaroli před novináři, že s překvapením konstatoval u Gorbačeva »pojetí, jež zastává také papež«. »Mluví jako Jan Pavel II. o člověkostřednosti, o tom, že moc má sloužit člověku, lidem, kteří utvářejí společnost.« »Také papež (jako Gorbačev) rozlišuje mezi státem a společností, a zdůrazňuje, že stát je nástrojem národa.« (Podle 30 Giorni)

Rr

VZPOMÍNKA

MICHAL RACEK

Trať sedmnáct vede ke Kynžvartu
 Tam prvně do školy
 Zítřka mi dávali odvar slunce
 s trestí z jehličí
 Kolem zápěstí čarovný náramek
 z borůvek brusinek
 a rozseté kapličky kolem
 jak poztráčená zrnka růžence
 voněly vlídnou starobou

Starý jízdní řád
 klíč který se otupil
 vchod který už neplatí
 ale rozvírám jej
 jak pohádkovou knihu vzpomínek
 a vyhledávám trať sedmnáct
 Na té byl Kynžvart
 Nádražičko z perníku
 a vedle strouha s barevnými čolky
 Tam se nesmělo
 Vůně se vlnila nad pražci koleji
 a pryskyřice Ta se roztékala
 z lesů až na silničky
 Hříby s hlavičkou z čokolády
 a městečko Barevné kostky stavebnice
 na dlani

J E S E N I N O V S K Á V A R I A C E

MICHAL RACEK

Zas v městečku svém doma jsem
ač v křehkém předivu snu pouze
na misku mléka naleji
jak kočce nenasytné touze

To vím dokud ji nevyliže
smím zůstat u zelené vůně
zas vidím zrnka kapliček
a chladné oko mělké tůně

Cestičky lesem vinou se
jak růženec ztracený ženou
a půda dosud zahřívá
svou písní křehce zarmoucenou

Všechno je pryč Ti vandalové
zničili Kynžvart motykami
lázeňský sad už pospává
a jsme tu spolu smutně sami

Z mlčících hvozdů vykáceli
jak z pečiva vše měkké klidné
a z parků srpem vysekali
altánky Oči matky vlidné

Jen ještě zřícenina shora
přihlíží smutně plisni času
jež plíží se jak housenka
a ohryzává zbylou krásu

Jen dole v lukách zmáčených
pastevcí dosud krávy ženou
tlačím pláč zpátky do hrdla
a za vlast prosím na kolenou

RIO PREISNER

MOMENT MUSICAL

Od jazzu k rocku

Za významný přínos k potenciálu původní americké křesťanské kultury považují jazz. Marxista Adorno nazval jazz, jak se dalo čekat, fašistickou hudbou. Adorno nazval, jak známo, fašistickou také hudbu Igora Strawinského. Uvážíme-li zejména úsilí mladého skladatele o obnovu dionýských mýtů – například v Slaveni jara – nebyl Adorno ani tak dalek aspoň dílčí pravdy. I když nelze vést jednoduchou spojnicí od secesního nietzscheanismu k Hitlerovi. Nemluvě o tom, že by se pak i některé skladby Debussyho, inspirované d'Annunziem, daly nazvat fašistickými.

Něco zcela jiného však reprezentuje jazz. Jazz stojí v protikladu k celé osvícensky dialektické tradici okcidentální kultury, a tím ovšem i k marxismu. To proto, že vyjadřuje zcela bezprostředně a nereflktovaně někdy až extaticky radostný souhlas člověka se stvořeným světem. Jeho souhlas zaznívá nejen tóny podivuhodně nezkalené radosti, ale i z »blues«
bolesti a smutku. Nenajdeš skoro moderní hudbu, která by bolest a utrpení vyslovovala tak upřímně a bezprostředně, aniž by zároveň odmítala dar života v realitě světa. Takovéto pozitivum bolesti a utrpení lze v hájemství hudby zaslechnout z velkých kantát Bachových, ze skladeb Haydnových, ale jen vzácně v hudbě pomozartovské, která ztratila smysl pro sakrálnost, jež je nemyslitelná bez neotřesného souhlasu se stvořením. Velcí jazzoví muzikanti hráli vždy jako by přímo před tváří Stvořitele, a jejich improvizace jako by se rozvíjela analogicky k nekonečným zpěvům nebeských kúrů. Dobro stvořeného světa vyjadřuje pak jazz generálbasem rytmu.

Pozdní okcidentální kultura vyprodukovala svůj anti-jazz, hudbu totální negace sebe i reality, v podobě t. zv. rockové hudby. Nepřekvapuje také, že jazz v okcidentální Evropě nikdy zcela nezdomácněl.

* * *

Jazz je ryzí a umělecky vysoce hodnotný výtvar amerických černochů. To, co se stalo s jazzem v dalším vývoji, bych definoval jako sekularizaci jazzu, postupné nahrazování pokřtěné, a tím vědomě formované emocionality jeho rytmického i verbálního projevu, emocionalitou amorfní, otevřenou nikoli k transcenci posvátného, nýbrž do propasti chthónické démonie. Historicky to lze právě sledovat na postupném vytlačování i destruování jazzu různými formami t. zv. rocku.

Přechod od jazzu k rocku se začal rýsovat už ve čtyřicátých letech, tedy ke konci druhé světové války. Nejsm povolán k tomu, abych popsal tento přechod musikologicky. Domnívám se však, že postupná transformace jazzu v rock má i své příčiny, jež bych nazval existenciálními. Tím myslím poměrně rychlý mravní, a z toho se odvozující fyzický úpadek jazzových hudebníků. Právě proto, že jazz svou intuitivní dynamikou závisel na dané perzonální kondici hudebníků neskonale víc než hudba »klasická«, petrifikovaná v partituře, muselo například pronikání drog (kokainu, marihuany, efetaminů, sedativ) a z toho vyplývající vymizení mravních a volních zábran pronikavě znevoťovat musikální projev.

Už v padesátých letech ovládl takzvané »jam sessions« »duch« heroinu. Droga si vynutila svou bezprostřednost musikálního výrazu – například takzvané »cool school« –, jež byla doslova napájena injekční jehlou. (Dvě generace později, jak dnes už víme, to přispělo k rozšíření moderního moru zvaného AIDS.) – Padesátá léta stojí kromě toho také ve znamení »vlády« Elvise Presleye, obecněji: bělošské integrace původně černošského jazzu. Ta spočívala v markantní redukci složité emocionality klasického černošského jazzu na čistou sexualitu, a to nikoli snad na úroveň animální (jež se podřizuje zákonitostem přírody), nýbrž na úroveň zcela nepokrytě a s vědomou obscenností demonstrovaného libida. Presley nahradil složitý a humanizovaný rytmus původního černošského jazzu odlidštělým mechanismem koitálních pohybů. Účinek byl, jak víme, ohromující. Namísto intimních sessions nastoupilo úděsné, trhavé zmitání pohlavně iritovaných davů, v nichž nápadně převažovaly ženy. Zde ostatně poodhalil svou tvář i moderní feminismus. Je dobře si uvědomit, že tyto masové jevy v okcidentu padesátých let měly svůj kontrapunkt v neméně odlidštělých masových manifestacích vrcholícího stalinismu. Na májových přehlídkách roztančené davy jásaly vstříc falicky vztýčeným raketám.

V šedesátých letech se přínos amerických bělochů k jazzu ještě dále umocnil přínosy evropskými, přesněji britskými. K Presleyově primitivně sexuálnímu mechanismu příbly nezbytný dialektický protiklad v podobě intelektuální reflexe. Propojení oběhů, jak se dalo čekat, přizdobilo exhibicionistickou sexuální mechaniku ornamentem rafinované zvrhlosti. Zcela chápu, že okcident ve své »pozdni době« neopaganistickým kultem vyznává svého Lennona, mnohem míň už chápu, když se dovidám o animistických vigiliích »za Lenno-na« v zemích zotročených bolševismem. Nelze vyloučit trapné analogie k nacionálsocialistickým pochodňovým a ohňovým slavnostem.

Kořeny rock and rollu sahají tedy do padesátých let oné americké poválečné euforie, kterou – s ohledem na nadcházející léta šedesátá – lze benevolentně hodnotit jako zkázonosně zaslepené promarňování dějinného času. USA let padesátých – toť oslepený Kyklop. Rock oněch let je markantním znamením této slepé euforičnosti; s tím rozdílem, že sám o sobě předjednával už onu dialektiku euforie a destrukce příznačnou pro léta šedesátá, a že díky evropskému přínosu slepý vlastně nebyl. Tím mu skoro samočinně připadla, i když jen dílčí role svůdce na území »zcela nového«. Tentokrát nešlo o pionýrství starých »pathfinders«, vytyčovatelů stezek k netušeným novým skutečnostem. To »nové« v rock and rollu, jež se vynořilo z dialektiky sexuálního mechanismu (který abstrahoval původní vitální rytmus jazzu) a reflektující zvrhlosti (která pervertovala radost i smutek slova a melodie jazzu),

to nové byla z Evropy importovaná staronová gnostická nenávisť k jakékoli realitě.

Amerika, dik stále živému křesťanství, a tradici existenciálně nezbytného, pionýrského zvládnání přírodní reality, nepoznala dosud gnózi v takovémto »evropském« rozsahu morové náказы. Po druhé světové válce však USA dozrály zdá se pro podobné anihilační epidemie. Rock, infikovaný z mrtvolných trosk Evropy a duchem rozpadlého britského imperia, začal strhovat a fascinovat masy poválečné americké mládeže.

Padesátá léta přinesla USA nebývalou explozi blahobytu, puritánsky maskovaného ~~bezobsažnou~~, sentimentální křesťanskosti. Je to **dekáda »snu o bílých vánocích«** . . . (O jejich kladech nicméně ještě pojednáme.) Přesycenost za maskou spořádanosti skýtá znamenitý nástupový terén pro růst nenávistného odporu k skutečnosti. Rock obráží schema tohoto narůstání primitivním trojtaktím: **od sexuální zmechaničtělé euforie přes znechucení vyvolané dárkami reflektované zvrhlosti až k uvědomělé gnostické (sebe)destrukci.**

V klasickém jazzu se ještě ozývaly tóny jistého odporu k bělochům, většínou zašifrované a čitelné jen pro zasloučence. Šlo však o odpor a hněv v řádu sociální spravedlnosti, i když mnohdy chápané nemálo zjednodušeně. V rock and rollu však tato nenávisť nemá už naprosto žádný vztah k jakémukoli sociálnímu řádu. Rockové trojtakti by se dalo znázornit také obrazem tří soustředných kruhů, jejichž společný poloměr si osobuje přímo kosmický rozměr. Významy těchto tří kruhů už známe; mechanický sex – intelektuální zvrhlost – **bezmezná nenávisť k realitě.** Volil jsem obraz soustředných kruhů také proto, abych proti názoru, že jde o jakýsi vývojový proces, postavil téži synchronickou.

Rock and roll ovládal převážně okcidentální mládež. Tyto generace let padesátých mezitím dorostly a obsadily prakticky všechny rozhodující mocensko politické a výchovatelské pozice v západním světě. Rock and roll však ovládá i mládež, která dorůstá teprve dnes. Čtěl by tedy vládnout rodičům i dětem, a to ještě dokonaleji, než na masových orgiastických sešlostech. Rozvoj technologie umožnil, že rock se rozprostřel nad americkým kontinentem jako mračno nepřetržitého rachotu. (Wagnerovská nekonečná melodie dostala v rocku dimenzi všudypřítomnosti.)

Rock rachotí permanentně, dnem i nocí, především z takzvaných »juke box«, z hracích skříní, které nejen v putykách a barech, ale i na universitních kampaších za peníz (který v miliónových násobcích plyne většinou do kapes byrokratizovaným zločineckým gangům) mechanicky reprodukuji o sobě už mechanické »písníčky«; dále pak z bezpočtu gramofonových desek, a nakonec tedy z magnetofonových pásek, jež umožnily nejzavilejší způsob destrukce mladého člověka, totiž skrze tak zvaný »tichý«, ale spíš bych tu použil názvu »plíživý« rock and roll, přenášený minisluchátky přímo, skoro jako bez možnosti úniku, na sluchový nerv náruživé oběti. Připomíná to pozdní stadium alkoholismu osamělých pjanů. Intimní dialog s démonem.

V okcidentálním levicově liberálním tisku se tahle rock and rollová adikce už zcela otevřeně vyhlašuje za novou formu náboženství, a s drzou samozřejmostí klade jako »příjemnější alternativa« k »reakčnímu« křesťanství. Pokud jde o pokrokovost a reakčnost, prosazuje se i zde inverze příznačná pro »modernost« pozdní doby: jako se socialismus, systém, jehož »ekonomie« i mocenská struktura jsou bytostně spřízněné s archaickými civilizacemi generální-

ho otroctví, považuje za pokrokový, tak i rock and roll, systém permanentního »dionýzovského« ohlušování, jímž padlý člověk po tisíciletí odháněl nevstůrné stíny a dusil strach před nevypočitatelným, všeho smyslu zbaveným kosmem a bytím. Zde zajisté už začínají vystupovat styčné body mezi rockem a socialismem . . .

Několik pozorování

Evropan, zejména pak Středoevropan uvězněný v předpokoji Asie, sotva pochopí, že v téži o jistém vývojovém spříznění jazzu a rocku, je zcela potlačena zkušenost, arci nesnadno reflektovatelná, již jazz může udělat jen člověk žijící po léta na severoamerickém kontinentě: že totiž jazz je v podstatě nepřenosný, to jest na jiné rasy nepřenosný, bytostně muzikální projev černochů (a dodal bych: křesťanstvím zasažených), zatímco rock je derivát okcidentálně, tj. protikřesťansky bělošský. — Dalo by se skoro mluvit o »černobílé« relaci jazzu a rocku. Uvědomuji si, že tím tento vztah musikologicky nebezpečně simplifikuji. To, že jej navíc odvozuji z těžko reflektovatelné zkušenosti bezprostředního názoru, jej také nevědecky iracionalizuje. Nehodlám se však řešení problému tohoto vztahu vzdát jen proto, že nejsem kompetentní to učinit. Jde mi o holá »pozorování« Evropana, kterého politický exil zavál na americký kontinent, o pozorování z úhlu (zcela nemarxistického) odcizení, z distance, která zato chrání před svůdným a zdánlivě snadným ztotožňováním.

Abych to řekl miň odtažitě: nebylo těžké zůstat chladný při jazzových a zejména rockových »extázích« muzikantů a zástupců většinou bělošského posluchačstva; a z té chladné odcizenosti odvozovat svoje pozorování. Především tu byla všemi smysly vnímatelná diference mezi tím, co bych nazval komplexně perzonálním rytmem jazzu u černochů (muzikantů i posluchačů) a dvoudimenzionálně zmechaniztělým pseudorytmem u bělochů, s výjimkou zcela vyjimečně nadaných profesionálů.

V té souvislosti poznámka: jistě lze srovnávat třeba vysloveně taneční rytmy Bachových Brandenburských koncertů s rytmem jazzu, avšak — podle mého názoru — jedině na překlenující bázi vitálně kreaturní radosti křesťanské, již objevuji — arci ve zcela jiné poloze, v jiném »klíči« — také ve vrcholných improvizacích černošského jazzu. U Bacha však je vše zapojeno do přesné míry a formy Logu (ve smyslu apoštola Jana), v jazzu je pak vše jako by. podřízeno přirozenému řádu kosmu. — Goethe, velký obdivovatel hudby Bachovy, a plný neklidné distancovanosti k hudbě Beethovenově, uznával s kategorickou naléhavostí pouze dva druhy hudby: sakrální a taneční. Zásadně odmítal úsilí pobachovské, zejména pak romantické hudby o jakýsi »třetí« styl seklarizované sakrality opěvující racionální, revolučně utopické koncepty. V Mozartově »Kouzelné flétně« například je tento »třetí« styl zatím jen předznamenán v podobě preromantické ještě syntéze sakrality a tance na pozadí abstraktně ideologizujícího libreta. (Krizi sakrality lze ostatně slyšet také z některých Mozartových mší.) Ale teprve romantika dovršila onu pro Goetha nepřijatelnou syntézu sakrality a tance do polohy, jak ji mezitím domyslela idealistická filosofie: dialektiky subjektu, což v jazyce hudby znamená: stále nekonečnější, a tím i stále nezřetelnější melodie.

Abych se však vrátil k jazzu. Hovořit zde o romantické syntéze sakrality a

tance by vedlo leda na scesti. Jazz především není hudba dialektického subjektu a tudíž ani hudba nekonečné, sebe samu vyvracející melodie. Před obojím ho chrání sepětí rytmu s přirozeným řádem kosmu, jímž se jazz objektivizuje ve výraz celé lidské skupiny. Jeho melodie pak se člení do struktury jasně rozlišitelných tématických variací. Dalo by se mluvit také o analogickém principu.

* * *

Jazz má ovšem silný náboj sexuální. Bývá slyšitelný v rytmu i ve slovech. Víme, že ve dvacátých letech se některé texty jazzových blues cenzurovaly pro poslech amerických bělochů. Bělošské obecnstvo v období postpuritanismu nebylo s to zapojit sexuální tón jazzu do »přirozeného kosmického« rytmu, vybíralo jej z celé struktury skladby jako rozinku. A když pak pokřesťanská okcidentální civilizace na prahu pozdní doby přišla s rock and rollem, přišlo i logicky důsledné zrušení cenzury a s ním proniknutí nového typu sexuality do hudby a textu; sexuality, jež svou vulgárností, ba hůf: perverzností stála v radikálním protikladu k jazzové struktuře. V té totiž komponenta přirozené posvátně kosmické sexuality (z níž by měl radost takový Rozanov) měla své náležité místo coby nedílná a neodlučitelná součást lidské osoby. Perverzní je sexualita rocku nejen vypočítavým záměrem »efektně« šokovat, nýbrž donekonečna opakovaným návodem k destrukci, a to rozměrů kosmických, k destrukci metodou znovu a znovu ječivě vyfváného antikréda o totální kopulaci všeho se vším, o jakési obrovité fúzi hmotné energie s cílem explozivně anihilovat veškeré stvoření. Rock and roll na mě působí dojmem antikosmického, antikreaturního jeku předvoje hord armagedonu.

Když slyším a vidím černošskou jazzovou kapelu, uvědomuji si, že černoši patří k lidské skupině, již bych označil názvem *animal saltans*, zatímco bělochovi přísluší asi spíš klasický název *animal rationale*. V obou názvech je ovšem zavinuto nebezpečí absolutizace. Gnostickými svody k absolutizaci a zejména pak dialektikou racionality a iracionality se pokřesťanská filosofie, a bohužel i teologie dávají snadno zlákat.

Kategorii *tance* byl, jak známo, fascinován především Nietzsche. Myslím si však, že aplikovat Nietzscheovu dionýskou interpretaci na tančící černochoy by nás opět zavedlo bludným směrem. Rytmus jazzu, jeho tanečnost, vyplývá, jak jsem už řekl, ze svazku s řádem kosmu, a přispívá zcela mimochodem - i k pochopení nematematizovatelnosti a asymetričnosti jsoucna. Dionýský extatický tanec naopak tento hlubinný kosmický svazek uvolňuje, v nejvyšších extatických projevech roztíná ve prospěch zduchovňujícího odpoutání, osvobození z tíhy světa (a kosmu) útekem do utopicky vznášivých pseudorájů, umělých světů. Tuhle dionýskou taneční extasi jež je v podstatě arytmiicky křehovitá, strojová jako delirantní pohyby lidí omámených drogami, nebo stížených paralyzou, na pohled odpudivě ohyzdná - lze pozorovat právě na masových parádách rock and rollu.

Jazz ovšem má svůj vývoj s mnoha znaky entropickými. Jeho pozdní formy spjaté s fenoménem postupujícího sociálního a kulturního marasmu černochoy, po generace uměle vyživovaných v skoro bezvýhledných ghettech amerických velkoměst, jako by ztratily původní sepětí s přirozeným kreaturním rytmem. Přispívá k tomu nemalým dílem odkřesťanstění americké

civilizace a z něho vyplývající hybridní byrokratizace »sociální pomoci« tzv. zaopatřovacího státu. Zmiňují se o tom proto, že negativní mravní a sociální vliv toho druhu »sociální pomoci« působí zatím nejzhoubněji právě na masy černochů.

Pozdní jazz v podstatě přehlušil původní, zděděný rytmus klasického jazzu bušením neúnavného parního kladiva a skřípotem drčené hmoty. Od této formy pozdního jazzu, bušícího v černošských velkoměstských pustinách, vede spojnice k rock and rollu.

A je tu ještě další impuls, který stojí v diametrálním protikladu k jazzu, totiž t. zv. »country western music«, (v Česku se asi od sedmdesátých let říká hudba »folková«), muzika amerických venkovanů, kteří v padesátých letech přišli do velkých měst za poválečnou prosperitou. I této country music přísluší klasifikace »pozdní«. V této pozdní podobě zní kýčovitě a sentimentálně, ve své »lidové« sexuální motivaci prolhaně, ve své tragičnosti falešně, v smutku nasládlé, v komice spíš idiotsky než naivně. Definovat ji přesněji není snadné, protože její původní podoba – blízká písňové tvorbě lidové, arci tématicky i rytmicky skoro monotonicy zúžené – byla brzy po válce soustavně znetvořována vlivy rocku a pozdním jazzem.

Zmasovění country music stojí ve znamení produkčního i reprodukčního »festivalového« střediska v Nashville a postupuje ruku v ruce s čistě komerčními zájmy gramofonového, televizního a filmového průmyslu. Dnešní country splňuje funkci zábavné a taneční hudby pro ty posluchače, kteří couvají sice před tvrdým rockem, ale snadno se spokojí jeho ochočeně sentimentální podobou. To, co se dnes většinou stylizuje a kovbojsky kostýmuje jako country, ztratilo skoro úplně bezprostřednost lidové písňové tvorby, již nahradilo více méně syntetickou směsí strojově vyráběného písničkáření.

Za výrazný znak degenerace country bych považoval nápadné oslabení houslového partu. V nové country music skoro už neslyšet pronikavý tón skřípek. Je to tak trochu jako chodská muzika bez štěbence. . . Zato se prosazuje stále víc odrůda progresivní, čili pokrokové country music. Což mi připomíná uvědomělý folklor na festivalech ve Strážnici. Chybí už jen ideolog country music formátu rockového ideologa Dave Marsha. – Rekl bych, že rozpad originální, inspirované hudebnosti zachvátil pozdní jazz i pozdní country. Anihudba rocku prostupuje obě formy jako plíseň. Lze ovšem říci i obráceně, že pozdní jazz a »venkovská« muzika let padesátých stály u kolébky rock and rollu.

Není radno zapomínat na třetí důležitou inspiraci rock and rollu, totiž na ideologický vliv levicových radikálů. Ten se uplatnil o dekádu později v neblaze pověstných letech šedesátých. Muzikálně byl raný rock predestinován k tomuto integrálnímu zapojení do služeb abstraktního (převážně socialistického) utopismu. Po původní křesťanské inspiraci klasického jazzu nezbylo ani stopy; vakuum po ní vyplnila »demýtologizující« frazeologie ideologická. Ta se pak v další dekádě re-mýtologizovala do pověstného »heavy metal« rocku s nepokrytě démonickým, satanistickým podtextem. Mechanické bušení pneumatického kladiva se umocnilo v chaotický lomoz prvního kruhu pekála. Od přirozeného, kreaturálního rytmu klasického jazzu se dospělo – věru nikoli přirozeným vývojem! – až na sám práh nářku totálního zatracení.

Toto stadium nemá už pranic společného s hudbou a jejími výrazovými

prostředky: s lidským zpěvem a hrou na nástroje. Zpěv byl nahrazen – skoro v duchu okcidentální »poetické« avangardy – neartikulovaným ječením, chrochtáním, vytím, jak je požadoval už Apollinaire, tenkrát ještě v zájmu prototalitního »osvobození jazyka«. Tradiční nástroje se staly nepoužitelnými. Kumštýři rock and rollu nejenže nejsou schopni zpívat nebo hrát seriózně na nástroj, jejich funkce spočívá nyní v tom, aby zpěv a hru soustavně pervertovali v nerozlišitelný skřek »odcizení« od zpěvu a instrumentální hudby, ba ještě radikálněji, v manifestně nenávislné odmítání všeho zpěvného a hravého jako projevů člověka údajně nesvobodného, nebo lépe, jako člověka, který si neuvědomuje, nakolik je právě v okamžicích zpěvné a hravé radosti ztročen »projekcí« Stvořitele.

* * *

Ano, jazz patří k vzácným projevům ryzí lidové hudby. Herder a romantičtí snili o (neexistující) dětské duši »lidové poezie«, a byli s to vytvořit pouze vysoce umělecní imitace balad a pohádek »pro dospělé«. Dospělostí svého umění se prezentovali nakonec jako stařecká ditka osvícenství. – Také rock and roll, na rozdíl od dětsky (nikoli dětinsky!) hravé duše jazzu, vyjadřuje onu stařecky nenávislnou dospělost, která se vědomě odvrátila od všeho dětství, která však ve své sklerotičnosti není už s to udržet podmanivý standard zabijácké dialektiky zralých čekistů, zralých gestapáků. Svou imbecilitu maskuje primitivismem, tou perverzí vši jednoduchosti; namísto jednoduchosti »polní cesty« – abych použil Heideggerova symbolu – sune nekonečnou betonovou silnici z nicoty do nicoty.

Několik dodatků k rock and rollu

1. V historii moderní kultury lze pozorovat neblahý jev: že umělecké dílo, ba jistý umělecký styl může působit – více méně nepřímou – jako zhoubná, ničivá síla. Tato možnost vyvstala zejména od okamžiku, kdy se umění začalo chápat jako pomocná složka při revolučním přetváření společenských struktur. Klasický příklad ničivého vlivu uměleckého díla skýtá Goethův román o Utrpení mladého Werthera. Paradox tohoto případu tkví ovšem v tom, že básníkovi šlo spíš o varovnou demonstraci logických důsledků radikálního světónázorového posunu, k němuž došlo v osvícenské Evropě, než o »tvořivý« podíl na cílevědomé destrukci. Romantika v tomhle byla mnohem cílevědomější, i proto, že znajíc ničivé důsledky svého absolutizovaného subjektivismu, domyslela ho »tvořivě« a bezostyšně až k otevřenému vyznání nihilismu. Tím dovršila strategický systém totální dekonstrukce. Po ní – jak pochopil Marx – zbývala už jen neodkladná povinnost ortopraxe. Umění se stalo čímsi minulým. Přežívat mohli už jen v podobě avangardního, dionýsky extatického aktivismu, boje a zápasu jako »niterných prožitků«. Souběžně s takto militantně chápanou funkcí umění se rozvíjí vědomí sebedestrukce umělce samého silami vlastního tvůrčího nadání.

O zasnubách umělce s nemocí, s šílenstvím, s mravním úpadkem existuje rozsáhlá literatura; namátkou připomínám knihu germanisty Waltera Muschga »Tragische Literaturgeschichte«. Nejhlouběji pronikl do této problematiky zatím, zdá se, Thomas Mann zejména svým pozdním románem »Doktor Fau-

stus«. To také proto, že rozeznal dialektické sepětí osvícenského chápání umění jako zbraně sociální revoluce a sebestrukce umělců v procesu tvorby. »Work in progres« postupovalo ruku v ruce s progresivním rozpadem umělce. (Klasický příklad: Marcel Proust.) Tento vztah vyvstal jasně až s rozvojem evropské avantgardy, pro niž se umění stalo podpůrným nástrojem třídního boje. Úkolem avantgardy nebyla už oslava stvořeného kosmu a Stvořitele, a také ne oslava »člověka« – jako osvícensky jakobinské dmýchání revolučního entuziasmu –, ani oslava Umělce sošně strnulého v předpokoji nicoty (Mallarmé, Rilke, George a j.), nýbrž proces »uvědomělého« vylučování celých lidských skupin, odsouzených údajnými zákony dějin. Avantgarda produkovala poetické návody k nenápadné, nikým nepozorované, plakáty polepené likvidací. V dalším bychom se mohli opřít o Franze Kafku, když prohlásíme, že umělec sám jako by se formou poetického ortelu více či méně vědomě odsuzoval i k likvidaci sebe sama. Přitom není radno zapomínat na třetí složku ve vývoji avantgardního umění, na likvidaci nezařaditelných básníků totalitními systémy, jejichž odsouzení převážná většina jejich literátských kolegů předjímal. Dva příklady: Mandelštam a Zahradniček. Jejich hrdelní zločin: oslava Boha a Jeho stvoření, kreaturální, což eo ipso znamená metafyzický realismus.

V USA vyvstalo vědomí téhle tragické komponenty v moderním umění s pochopitelným zpožděním. Tragedie umělců se vesměs chápaly jako subjektivní soud. Až v šedesátých letech došlo k šoku skrze poznání, že existuje vztah mezi ničivou intencionalitou umění a sebezničením umělce.

2. Rock and roll na tomto tragickém jevišti umění představuje olbřímí paradigma vztahu destrukce-autidestrukce, spřízněné kromě toho se vztahem vražda-sebevražda, na němž je založen moderní terorismus. Předjednal bych k tomu toto pozorování: Úspěch rock and rollu byl vybudován na jeho strategii, jejíž svůdně lstivá dialektika tkvěla v tom, že rock se kladl v počátku (ve stavu téže) jako hudba zdravě kritická, odmítající farizejskou fasádu onyle »melodických« let padesátých. Jakmile však získal půdu, skokem se proměnil v rituál totální negace. Z její totality vyplynulo celkem logicky, že se manifestovala nakonec jako postupné ztotožňování destrukce hudby, umělce i posluchačstva. I zde tedy dialektika »work in progres«. Rock se stal mikromodelem destrukce totální, jenž měl posloužit jako vzor a návod makrodestrukce amerického imperia. V rocku se uplatňuje i osvědčené avantgardní ztotožnění iluze a reality (v tradici prastaré gnoze), spojené se snahou vyvolat dojem – tedy jakousi umocněnou iluzi –, že realita je likvidovatelná snadno díky své snové neskutečnosti. (Po boku rockové hudby k dojmu univerzální snovosti přispívají ovšem i drogy.)

Skoro všichni čelní představitelé rock and rollové »kultury« – James Dean, Buddy Holly, John Lennon, Elvis Presley – zesnuli pohlcení, pozřeni propastným ztotožňováním rock and rollové kultury a existence.

3. Výchozí téze rockové a beatové kultury-existence byla, jak jsme řekli, založena na oprávněné kritice zlatých poválečných let padesátých. Zdá se, že tahle konfrontace nechutně sentimentálních a podezřele krotkých manýr let padesátých – kdo už se pokusil vidět tu vítěznou americkou dekádu jako strašidelný stín farizejství vrcholícího stalinismu? – a beatnických a rockových hněvných reakcí na přechodu do let šedesátých, tahle konfrontace se nakonec

v různých variacích opakuje v USA se stejným výsledkem: bezvýhodnosti a narůstající destrukce vnitřní i vnější. Už v syndromu vietnamské tragifrašky lze spatřovat skoro cosi jako souběžné překrývání obou poloh: sentimentální a hněvné.

4. Původně se rock and roll začal v USA prosazovat jako obdoba znovuobjeveného umění z »duše lidu«, umění »bouřlivého a vzdorného«. I původní rock and roll čerpal ostatně inspiraci ze starých (skotských) balad s jejich nehynoucím tématem vztahu lásky a smrti. A je proto skoro přirozené, že duchovní těžiště rocku, navzdory rychlému komerčnímu rozšíření v USA, se uchovalo v Anglii. A také jen na evropské půdě mohlo pak dojít k »dialektické« proměně nacionálně vymezené »lidovosti« (ve významu herderovských pojmů »Volk«, »volkhaft«, anglického »folk«) v internacionální masovost; k proměně sentimentálně romantické, sebezrcadlivé subjektivity v likvidaci světa Ne-Já vražednou dialektikou. Tato dialektika, coby produkt ducha dozrálé evropské gnoze, umožnila, aby se sebezrcadlivosti subjektu využilo jako báze, z níž zrádně vyráží ničivý »laserový« paprsek. Ale na rozdíl od fyzikálních zbraní, v tomto případě útočником i zbraní v nedílné jednotě se stal subjekt, jak to koneckonečů dialektika vyžaduje. Čimž jsme dospěli k strategii totální likvidace, příznačné pro pozdní dobu: k teroru aktem vraždící sebevraždy, ničivé sebeničivosti; a to zásadně i logicky v rozměru internacionálním, globálním.

Americkému rocku jaksi chybí ona romanticky národně lidová autenticita, a zároveň se mu nedostává možnost povýšit dialekticky evropskou kvalitu pojmů »volkhaft«, »Volk«, »Folk« v ničivou zbraň s mezinárodně globálním dostřelem. Americký »Folk« má totiž význam pojmu »populus«, »people«; lidovost zde obsahovala dílem neutralizující, dílem demokraticko-politické kvality populismu, s jeho mnohdy dryáčnickou povrchností, nedomyšleností, levnou popularitou.

Populistická autenticita amerického rocku byla od počátku asi tak ryzí ve své »lidovosti« jako populistická autenticita prezidenta J.F.Kennedyho. V obou případech si farizejská fasáda v ničem nezadala s kritizovanými léty padesátými. Aby však nedošlo k nedorozumění. Neodsuzuji padesátá léta šmahem! Nezapomeňme, že v padesátých letech v USA se začaly utvářet nové základy konzervativního filosoficko-politického myšlení, i když v pozici čirého outsiderství. Zde byl učiněn pokus, byť na malé scéně, důstojně reagovat na paralelní léta stalinismu. Budem se tím podrobně zabývat. Americká levice tenkrát byla s to pouze vytvořit barnumskou fasádu politického »brain-trustu« kolem J.F.Kennedyho, jehož osobnost reprezentovala ono zabílení »pozlátkové doby« let padesátých prvními náznaky »kritické« dekonstrukce let šedesátých. A levice ovšem mistrovala i dialektický rozvoj rocku. Koneckonečů šlo o miliardové zisky, pro jejichž »bezpracné zdroje« má levice neobyčejně vyvinutý větvivý smysl.

K ideologii rocku

Uvažovat o »ideologii hudby« se zdá být na první pohled nesmyslné. I když nelze popřít, že J.S.Bach byl v jistém smyslu ovlivněn ideologií reformace, Mozart ideologií zednářství, Beethoven ideologií Francouzské revoluce,

Smetana ideologii herderovsko wagnerovského nacionalismu, Janáček ideologii panslovanského neopaganismu, Mahler ideologii rozpadu hodnot, Skrjabin ideologii gnostické kosmogonie atd. – K ironiím v říši ducha patří i to, že avantgardní matematizující konstrukce »čisté« hudby – vedle »čisté« poezie, »čistého« malířství, »čisté« architektury – jsou nakonec ideologičtější, než programatické skladby Franze Liszta (jehož hudba poslouchala ještě jako zvuková kulisa k filmovým záběrům střemhlavých útoků německých Stuck).

Umění, ať už kteréhokoli druhu, jako projev lidského ducha nemůže uniknout závislosti na Logu a s ním spojeným smyslem. Chce-li se pak utéci do jakési anti-logické oproštěnosti od smyslu, ocitá se pouze v opozici k Logu, a tato opozice působí jako chudičká náhražka smyslu. Vznikne pak leda artefakt, jehož čirá danost, nestoudně nahá fakticita je nicméně založena nikoli snad na oproštěnosti od smyslu, nýbrž na hoším nedostatku smyslu traticiho se anti-logu. Toto vytrácení smyslu se zpravidla zaměřuje s holou fakticitou. K údělu čirých artefaktů patří skoro okamžité zapomení; musí být proto stále znovu připomínán.

»Čirá danost« bez zakotvení v Logu by musela vzniknout ex nihilo jako stvoření samého Boha, zároveň však v nezávislé opozici k Bohu. Jímá mě po-dežení, že takto jako čirá danost mimo Boha »vzniká« leda peklo. Jenže i peklo, jak víme, není beze smyslu, nýbrž naopak je skrznastrz nevývratným smyslem, jenž je pozvedá nad nicotu, z níž by rádo – v duchu mysteria iniquitatis – povstalo.

Tim jsme se však na hony vzdálili od tématu, i když ne tak zcela nesmyslně. Snově extatická, protiskutečnostní ideologie rocku se po této krátké úvaze totiž může označit také za kamufláž zlodějského parazitování na stvoření skutečnosti . . .

Můj poněkud nevyvážený úvod není však zcela marný, neboť nám jde o specifický problém hudby, která se a priori prezentuje jako muzikální vtělení ideologie, nebo názorněji vyjádřeno, jako do mnoha decibelů rozefvaná ideologie. Člověku ze sovětského bloku se přitom vtírá představa tisíce tlapačů, z nichž dnem i nocí chraptí novořeč marx-leninských hesel, rozkazů, opojných statistik, to vše přizdobeno ornamentem častušek a budovatelských písní. Nelze tu nevidět spřízněnost s rockem, ovšem dialektickou. To, co se ozývá ze sovětských tlapačů je už jakési vyšší stadium věcně analytického rozkladu Jednotné Pravdy rocku.

V USA vznikla mezitím bohatá literatura komentující a rozvíjející jednoznačné ideologické poslání rockové hudby. Ztotožnění hudby a ideologie se v ní považuje za samozřejmost. Rock je sám o sobě ideologie; tedy nikoli pouhý její derivát, jako třeba nacionalistická a folkloristická skladba z druhé půle 19. století, nýbrž živoucí vtělení ideologie, a právě proto i s nárokem skoro totálním. Rock nejen dává jakýsi existenciální návod, nýbrž se prezentuje jako jediná žádoucí a smysluplná (myšleno metaforicky, nikoli logicky) forma existence.

Nutkový sklon dílčích světonázorových systémů absolutizovat se je celkem známý. Každý přesvědčený vegetarián věří, že nejíst maso je ta pravá cesta k věčnému míru, jako i nacionalsocialisté kdysi věřili, že vyhlazení židů povede k věčnému míru, a internacionální socialisté dodnes věří, že věčný mír závisí na vyhlazení vykořisťovatelů atp. Nyní tedy i rocková hudba přijatá bez zábran a skrupulí jako forma lidské existence (v praxi tedy nepřetržitě dionýs-

ké saturnálie) přinese lidstvu nejvyšší blaženství. A pokaždé tatáž cena: likvidace vzdorných a nehodných, jež tentokrát představují nejen kapitalisté, ale i jejich povolné oběti; v USA převážná většina obyvatelstva, jehož »mlčení« stojí ostatně v zajímavém, navzájem jako by se doplňujícím protikladu k ohlušující »němotě« rocku.

Ztotožnění rocku a ideologie má historický precedens ve Wagnerově gesamtkunstwerku, k němuž se kriticky vyslovoval už F.Nietzsche. Wagneriánské znaky rockové hudby, včetně decibelů, nekonečné melodie, opakujících se leitmotivů, socialistické zvěsti a hlavně také teatrálně cukavého »vytržení«, (jež popouzelo už Nietzscheho), nebyly ještě dostatečně probádané.

Ideologickým guru amerického rocku se stal jistý Dave Marsh. (1) Jeho ideologické poselství je prostinké: Velká Lež Ameriky (v čele s Reaganem) může být odhalena a potřena jedině Velkou Pravdou Rocku. Soudruzi v Moskvě mohou s taktó pokrokovým programem jedině souhlasit. Nikoli náhodou před nedávnem povolili import nahrávek věhlasných Beatles.

Za hlavní určující znak ideologie považují radikální (manichejský) dualismus. Z toho odvozují, že čím pronikavější ztotožnění ideologie a rocku, tím »uvědoměleji« se jeho extatická dynamičnost chápe jako nelitostný proces eliminace a likvidace. Opojný pocit dionýského splývání, vstupování v Jedno Velké Pravdy nutno totiž chápat současně jako prožitek odpoutávání, oprostování se od banálního světa (kapitalistické) Velké Lži. Protože tento proces je, jak se sluší na pokrokové hnutí, dialektický, »staví se na nohy« praxe povýšením (Aufhebung) prostého odpoutání v slepě ničivé akce nesystematického happeningového charakteru. Jejich systematické usměrnění patří ovšem k naléhavým úkolům věcných aparátčků. Dětský stupeň rockové dialektiky, jakkoli vhodný pro narušování demokratických struktur, nebo pro období přechodu k rigidnímu socialismu vyvolává jisté rozpaky v etablovaném sovětském systému. Dialektická praxe rocku by dobře zapadala do svazácké likvidačně budovatelské euforie předúnorového tříletí v Čechách.

Jak se sluší na dialektiku objevil Dave Marsh také příslušné kacíře a zrádce uvědomělého rocku, například v »zločinném« Rey Charlesovi, který opěvoval »Reaganův krvelačný režim«. Rockový ideolog Marsh usiluje také, jak je u většiny ideologií běžné, o nalezení vhodných předků, nejlépe po spirále dialektických zákonů dějinného pokroku. Richard Wagner pochopitelně unikl jeho pozornosti, ale zato objevil předchůdce rocku v básniku a hlasateli sociálního i sexuálního egalitarismu a mystického vplývání v Jedno asijských kultů Waltu Whitmanovi. Proč také nevyhlásit za filosofa rocku Whitmanova učitele Emersona nebo Schopenhauera? Vedle toho za »historickou nezbytnost« považuje Marsh také popularitu rockové zpěvačky vystupující pod jménem »Madona« – pozdní doba se vyznačuje umocněnou blasfemičností. Skoro jsem v ironickém pokušení dodat, že Marsh tím vyslovil, jakkoli perverzně, cosi eschatologicky pravdivého.

Po náležitém odfiltrování se z Marshových výroků dají odvodit i obrysy jistých ideologických principů rocku, například »whitmanovský« princip pansexuality. Marsh považuje rock za ideální sexuální propedeutiku, a to nikoli jen pro pubertální mládež. V tom se arci valně neliší od výchovných metod levého liberalismu, dnes běžně zavedených na amerických středních školách. (Pro informaci českého čtenáře doma: žákům ve třídě se promítají filmy se souložícími páry, také homosexuálními.) Marsh přispívá k Velké Pravdě této

propedeutiky nutkavým přirovnáním rocku k pohlavní virové nákaze zvané *herpes*: »Rock and its associated subcultures function like a herpes virus sometimes dormant but periodically erupting with embarrassing, disfiguring, and worst of all, unpredictable consequences (aggravated by stress).« (2) K virové nákaze lze ovšem přirovnat šíření skoro všech moderních ideologií až po ten socialismus. Jde pouze o intenzitu ohrožení organismu a o jeho rezistenci, popřípadě imunitu. A tak rozdíl mezi nákazou rockem a nákazou socialismem by se dal přirovnat možná k rozdílu mezi nákazou virem herpes a virem AIDS. První zachvacuje pouze nižší sféru pohlaví, druhá postupuje od omezené sféry až nakonec zachvátí a rozloží celého člověka fyzicky i mentálně.

Jasněji konstruované, protože má metaforické jsou podle Marše další dva principy rockové ideologie: 1) princip urychlování politickosociálního převratu; 2) princip »útěchy« utlačovaných (rozumí se americkou demokracií). K tomu několik poznámek:

V letech padesátých, kdy rock vznikal, oba tyto principy byly ještě latentní (asi jako zmíněná virová nákaza). Rock se projevoval, abychom zůstali při těch pseudomedicínských příměrech, příjemným, i když zneklidňujícím svrběním. Vřed vyrostl a provalil se až v letech šedesátých, kdy se z rocku stal ideologický gesamtkunstwerk. Teprve teď dožrála éra rockových zpěváků, kteří k rituálům přijížděli v cadillacu pod ochranou buržoušské policie, aby pak na scénickém oltáři s falicky vztyčenými kytarami obnažovali Velikou Lež kapitalismu.

Stojí za povšimnutí, že Marsh hodnotí (podle mého názoru vlastně trefně) spektakulární rockovou pomoc hladovějícím v Africe jako akci nikoli snad protisocialistickou, nýbrž antiamerickou; a to navzdory tunám potravin a léčiv posílaných zdarma z USA. Antiamerickou také proto, dodávám, že skoro všechny zásilky padly do rukou sovětských poradců, jejich nohsledů a masových vrahů v čele se socialistickou vládou etiopskou. Tuto absurdnost ovšem rockoví zpěváci do světa nevyřvávali. Decibely naopak soustavně přehlušovaly skutečnost, že hlad v bývalé Habeši byl vyvolán metodicky podle vzoru genocidální akce na sovětské Ukrajině – levice promptně zapomenuté – v letech třicátých (ještě před nástupem Hitlera), a že přiděly potraviny se odevzdávají pěkně do rukou organizátorům této genocidy, kteří je rozdávají mezi své pacholky.

Zcela nezávisle na svědectví o socialisty organizovaných genocidálních hladomorech se vznáší v rocku-ideologii (nebo v ideologii-rocku) »ideál« spásy skrze socialismus. Populární rockový song »Sweet Dreams« interpretuje Marsh zcela důsledně jako oslavu socialistického ráje. Zajisté nic nového; takovýto manichejskognostický dualismus ideálu a skutečnosti býval běžný v avantgardě od let dvacátých. Kupodivu se neprosadil s takovou samozřejmostí ve vztahu k ideálům nacionálního socialismu. Jejich hnědá zemitost ještě příliš tíhla k pólu šmahem negované nepoetické a málo snové reality.

Za průvodní jev ztotožňování ideologie a rocku lze považovat Maršem zdůrazňovanou potřebu školení posluchačů rocku. Rock jako ideologie je ovšem sám o sobě formou socialistického školení; Marshovými slovy: »grounding in socialism or any other kind of systematic thinking about political life and events«. (3) Jak vidno, také u Marše spekulativní systém a vira v socialismus jedno jsou. Není také divu, že jednotu obého mu dokonale ztělesňuje *systematický* rock. – Žeby cosi jako emocionálně integrované častušky a buďovatelské písně? Nikoli. Na rozdíl od věčných častušek iracionální dioný-

sovská extaticčnost rocku se váže pouze na první stadium ničivé negace namířené proti bohatě strukturované skutečnosti kapitalistického světa. Vyšší rovina ničivého budovatelství vítězného socialismu vyžaduje postoj racionálně disciplinovaný, puritánský a především věčný. Dialektický vztah obou forem múzické propagandy a školení vystupuje však velmi zřetelně. Na pozadí této dialektiky se rýsuje strašlivá šelma v podobě fúze **racionálního** bolševismu a iracionálního nacionálního socialismu. Sic crescit et transit dialectica aetatis luminis. Rock nepochybně do této dialektiky spadá, jako jakási její podpůrná, služební složka.

Dovětek

V Česku existuje oficiální rock povolený bolševickým systémem a »paralelní« rock tzv. undergroundu. Paralelní rock představuje patrně pokus o radikálně přehodnocenou podobu rocku. Nakolik je tento pokus úspěšný, nemohu posoudit. Osobně si transformaci rocku v pozitivní tvar nedovedu představit. Podle mého názoru je rock zakotven v negaci a žije z ní. Teoreticky se dá uvažovat ovšem o jakési negaci negace, tedy o rocku negujícím například ničivé budovatelství socialistického systému; jenže *conditio sine qua non* takovéto formy by pak byla i negace dionýského vytržení, integrální hnací síly rocku. Rock střízlivosti, zdravého rozumu, přitakání jsoucnu? Považuji to za nepřeklenutelný rozpor.

Myslím si však, že rozumím tak trochu psychologickým předpokladům kultu Lennona v Česku. V padesátých letech jsme v naší jednotce PTP nadšeně obdivovali Franka Sinatru, nevědouce nic o jeho vztahu k mafii a organizované kriminalitě v USA. A kdybychom věděli, patrně bychom je pohotově interpretovali jako znamení jakéhosi imaginárního odboje. Český kult Lennona – domnívám se – žije z podobně imaginárně očistných a »zduchovňujících« interpretací. Zprávy o tom, že Lennon patřil nejen k předním velebitelům »drogové« kultury, ale přímo ke gangu pašeráků a rozdělovačů omamných drog, se buď asi šmahem odmítají, nebo vykládají v duchu – dejme tomu – nietzscheánského dionýství, a tedy »vlastně« konzervativně. Nevim. V Česku by si měli mládí nadšenci rockové kultury aspoň uvědomit, že šíření drog patří k nejnebezpečnějším a nejučinnějším zbraním totalitní strategie rozkladu a zotročení nepřítele, jeho mladých fyzických rezerv, a tím i naděje v budoucnost jakžtakž svobodného a lidského světa.

To, že Sinatra přispěl svými styky s mafii například k záměru prezidenta Kennedyho organizovat atentát na Fidela Castro, se dá být s nemalými výhradami, interpretovat ještě jako vratká forma boje proti bolševismu. Avšak Lennonova nemálo úspěšná propagace jednoty rockové a drogové kultury stojí nepochybně v zásadním rozporu s politickými cíli odboje doma i v exilu. I pokus o »konzervativní« interpretaci slouží opět jen nepříteli, zotročovatelům středoevropských národů.

Poznámky

- (1) Srv. *The First Rock and Roll Confidential Report*, N.Y. 1986. Jde o soubor esejů členů redakce měsíčníku »Rock and Roll Confidential« sestavený Dave Marshem
- (2) op. cit. str. 14
- (3) op. cit. str. 12

Z připravované knihy »Americana«

ROČNÍK PĚTADVACÁTÝ

Pozvánka byla jen málo čitelná. Asi to byla jen kopie pořízená z kopie jiné. Vyrozuměl jsem, že ročník pětadvacátý gymnasia, do kterého jsem kdysi chodil, se má sejít v jisté škole v označené třídě určeného dne. Proč nevybrali naše gymnasium? Asi tam nebyla volná místnost. Uvažoval jsem. Všichni máme za sebou šedesátku. Někteří nepřijdou, poněvadž se jim nebude chtít, a jiní zase proto, že jim pozvánka už nebude moci být doručena. Najednou jsem měl pocit, že bych některé své bývalé spolužáky viděl docela rád.

Dostavil jsem se. Několik jich tam už bylo. Srazili stoly k sobě do tvaru písmene T a před každou židlí bylo jméno.

„Vítám tě, Jiří, to je dobře, že jsi přišel,“ podával mi ruku primář Bureš. Jako by vycítil mé námitky, hbitě vysvětloval, proč nebylo možno sejít se v našem bývalém gymnasiu. Podíval jsem se po těch dalších. Táhle je docent Jíra, kandidát věd a znalec přírodních oborů, pomáhá mu magistr Svěrák, hádá se s nimi jako obvykle druhý magistr Palec, ten si málokdy s někým rozuměl. A ještě jsem si stiskl ruku s několika dalšími.

Primář Bureš mi rychle vysvětlil, v jakém oboru kdo pracuje, ale něco jsem již věděl. Začal jsem pomáhat s přípravou moučníků a nápojů.

Primář mi dále vykládal: „Bylo nás celkem padesát čtyři, jak víš, ale deset nás již nepřijde. Ostatně si jistě pamatuješ, že Ivan se neopatrně vystavil účinným rentgenového záření ještě během studia. Pak někteří bydlí na venkově a někteří jsou v cizině, s těmi se také počítat nemůžeme.“

Ale přichozích přibývalo dosti rychle a brzy jsme všichni seděli poslušně u svého označeného místa, pojídali a popíjeli. Kdosi navrhl, abychom jeden po druhém povstali a oznámili, v jakém oboru pracujeme, zda jsme ženatí a máme děti. Z toho jsem načerpal další informace. Tak Voborník učiteluje na Moravě a má šest dětí, z nás nejvíc. Už bych ho byl nepoznal. Honza Vitvera je major a velký straník, jak jsem se dověděl, ten by se nesnížil k tomu, aby mezi nás přišel. Vzal si spolužačku Lídu, jak se čekalo, ta prý zůstala rozumná, ale odešla mu cestou všeho dočasně živého již před časem.

Trochu nespěle ke mně přisedla elegantní šedovlasá dáma černých očí.

„Holoubku, ty už mě neznáš, víd? A přece jsi mě tolik nenáviděl.“

„Jířinka, no pravda, ale to nebyla nenávisť!“

„Něříkej, já se dobře pamatuji. Ale teď už je to snad jedno. Jen bych ráda věděla, proč jsi měl na mne takovou zlost. Teď už to prozradit můžeš.“

Zasmál jsem se. „Důvod zcela nevšední. Vlastně jsem se ti tajně obdivoval a žárlil na druhé. To víš, jak to u kluků v těch letech bývá.“

Upřímně zalitovala.

„A že jsem to nevěděla. Mohla jsem tě povzbudit a hodně věcí by se bývalo rozvinulo jinak.“

„Ano, všechno by bývalo jiné. Snad jsou to osudy. Kdovi.“

Přisedl k nám redaktor Daněk.

„A řeknu vám, že já na osudy věřím. Dost lidí mi to vyvrací. Málem jsem kvůli tomu ztratil i flek. Ale já prožil takové věci, že se to dá vysvětlit jen osudem.“

Souhlasil jsem s ním. Zeptal jsem se ho, zda se pamatuje, jak při některých hodinách vždycky baštil chleba s játrovou paštikou. Míval ji rád a často se nemohl dočkat přestávky.

„A člověče, tu já mám rád ještě teď. A takový likér jako zde mám ještě radši. Kluci vybrali dobře.“

„To ty připravuješ ty křížovky ...“

„No to já, ty je luštiš! No to je! A líbí se ti?“

Přece bych mu je nepohanił. Po chvíli, když jsme si s Jiřinou ještě připomínali některé situace, ve kterých jsem se moc nevyznamenal, přistoupil Václav Zelený, ve dne taxikář a po večerech dirigent jazzu.

„Jirko, pamatuješ, jak jsi to tehdy na mne prozradil, že jsem napsal na zeď ten nápis?“

„Člověče, celý život mě to žralo, ještě teď mě to mrzí.“

„Ale nemusí. Všichni jsme dělali voloviny.“

Láda Hořejší, který míval vždy zastřený hlas a dnes působil jako knihovník, se k nám připojil. Jak jsme se ještě v prvním roce dělali na hořejškovce a trčkovce.

„A že tu není Bohdan Trčka?“

„To bys musil zajít buď na olšanský hřbitov nebo rovnou do předpekli.“

Krutý úsudek, ale pravda, on nebyl nikdy oblíben, moc sám pro sebe.

Bylo mi dobře a připadalo mi, že jsem se s ostatními vrátil do prvního ročníku. To nám bylo jedenáct. Ale je to jen iluze. A přece i tento krátký návrat do minulosti mi dělá dobře. A hřejivý likér zřejmě taky.

Vlastně jsem ani nevěděl, jak jsem se dostal domů. Povíдалo se a vzpomínalo. Druhého dne jsem si najednou nebyl jist, jestli to všechno nakonec nebyl sen. Dala mi šedesátiletá Jiřinka opravdu jemný polibek na rozloučenou? Stiskl mi Václav ruku a ujistil mě, že mi doopravdy nic nemá za zlé? Ale brzy jsem musil uvěřit, že to sen nebyl. Měl jsem totiž s sebou aktovku s několika knihami, kvůli kterým jsem nechtěl zajiždět domů na periferii. Tu aktovku jsem tam opřel o nohu své židle a pak jsem ji tam zapomněl. Tak honem zase zpátky.

Se školníkem jsem se dlouho nemohl domluvit, nakonec jsem musil na ředitele, aby mi tu místnost povolil otevřít. Toho dne se totiž nevyučovalo. Vyslechl mě pozorně, ale tvářil se netrpělivě.

„Totiž, my jsme tu žádný pětadvacátý ročník neměli, ale v čísle třídy, o které mluvíte, byla sešlost fotoamatérů. Byl jste nepochybně mezi nimi.“

Začal jsem ho ujišťovat, že je to vyloučeno, na vše se pamatují, vím, s kým jsem hovořil.

„Máte ještě tu pozvánku?“

Vytasil jsem se s ní. Prohlížel si ji pečlivě.

„Ale podívejte, vždyť je to pozvánka na jinou adresu. Klasické gymnasium v jiné čtvrti. A tady opravdu byli jen fotoamatéři.“

Byl jsem zmaten, podíval jsem se na pozvánku, ale měl pravdu.

„Proboha, kde jsem to vlastně včera vůbec byl?“

„No když jste byl v téhle budově, tak to bylo mezi fotoamatéry. Asi se trochu víc pilo, to pak jsou živé sny.“

Vedl mě do třídy, kterou odemkl.

Tam jsem u jedné židle našel svou aktovku. A rozeznával jsem ještě různé zbytky, které jsme zapomněli uklidit.

„Tak vidíte, že jste tu byl. Pođivejte se pro jistotu, co je uvnitř. Souhlasí to? To jsem rád.“

Točila se mi hlava a byl jsem zmaten. Ale pozval mě ještě na chvíli do ředitelny.

„Vy jste pětadvacátý ročník toho gymnasia? Totiž, snad bych vám to neměl ani říkat, ale měl jste velké štěstí, že jste mezi ně nešel. Oni měli schůzku právě před týdnem, dobře se pođivejte na datum. Pozvánku jste zrovna řízením osudu dostal opožděně. Oni se ještě před schůzkou zúčastnili nějakého zájezdu nebo výletu, neopatrný řidič sjel s velkého kopce a havaroval. Explose, autobus začal hořet a všichni do jednoho v něm zůstali. Do jednoho. Vy jste jediný, který je všechny přežil, pokud ovšem nepočítáme těch několik, kteří nemohli nebo nechtěli přijít.“

Nějak těžce se mi dýchalo. Jak potom vysvětlím všerejšek?

„Ale dosti snadno,“ chlácholil mě ředitel, „vždyť tady se ti fotoamatéři scházejí jednou za čas pravidelně. Přišel jste jako jindy. O té tragedii jste někde četl, ale nějak jste na to nemyslel nebo nechtěl myslet, zůstalo vám to jen v podvědomí. A včera ta schůze asi nebyla moc zajímavá, trochu víc jste se napil a to ostatní si vaše fantazie sama vytvořila. S tím ani nemusíte na psychiatra. To je úplně normální.“

Rozesmál se a já jsem beze smíchu odcházel.

Nemohl jsem si však vzpomenout, že bych byl tu zprávu o té tragedii předtím někde četl. A aspoň některé z těch informací jsem znal již dříve, byly správné. Leccos bych si ještě mohl ověřit, ale moc jsem se obával, že už toho nebude zapotřebí.

Snad přání sejít se ještě s těmi, kterým jsem snad ublížil, bylo tak silné, že vytvořilo řadu obrazů. Pro jistotu jsem pod záminkou zavolal jednoho ze známých fotoamatérů, který mi jako na zavalanou ihned vytkl, že jsem za celý večer nepromluvil slovo a seděl jako duchem nepřítomný.

Asi to tak tedy bylo. Ale vlastně jsem se s tímhle vysvětlením nikdy úplně nespokojil. A ta opožděná pozvánka . . .

JAN BENEŠ

Všechno je jen proto, aby se o tom mohlo vyprávět

Po roce 1960 začala československá destalinizace. Pomaloučku a zvolna, teprve o dva roky později měl zmizet z Letné Stalinův pomník, ale po roce 1960 se začala připouštět existence potlačených pravd. Týkaly se, jak jinak, zejména zavřených a případně popravených komunistů, ale týkaly se rovněž literatury, protože jistoty stalinismu se náhle opět ocitly v pohybu. A v literatuře začal maličký pohyb směrem k tradičním československým hodnotám.

Aparát zaběhnutý na uvyklé konstanty tohle snášel těžko. Povídky Karla Michala procházely urputným bojem s orgány tiskového dozoru i nakladatelskými redaktory, kterým se vůbec nechtělo nastavovat hřbet něčemu tak nejistému, jako ohlášenému novému partajnímu duchu, který se tehdy nejmenoval glasnost. Nekonečné byly debaty, kuloárové i úřední, může-li být příslušník SNB v literárním podání negativní, i jen nesympatický. Do redakce »Plamene« se dokonce, po otištění povídky »Plivník dlaždiče Housky«, dostavila delegace pražských dlaždičů, dožadujících se veřejných omluv za zpochybnění lidských hodnot dlaždičů in genere, v podstatě hrdiny té povídky, řečeného Housky.

Se zatčením ministra vnitra Baráka ale bdělost soudruhů tiskového dohledu značně ochabla, pouze zvláště význační blbci z těchto kruhů i nadále lpěli na konstantách příšery zvané socialistický realismus. S ostatními se vcelku dalo nějak hovořit, a protože myšlenkové potence těchto estébáků, odložených do Správy tiskového dozoru, nebyla největší, nestálo většinou mnoho úsilí přesvědčit je o tom, že čtou cosi jiného než čtou, případně vytvořit kompromis změnou té či oné formulace. Samozřejmě, měřítka na komunisty byla jiná než na nekomunisty. Mňáčkovy »Opožděné reportáže« vycházejí v téměř půlmilionovém nákladu, Muchovo »Studené slunce« – tušíme – asi v počtu 17 000, Benešův »Druhý dech«, přes »uvědomělou kapitolu« dodanou na radu redakce, nikdy. Z exilového i překladového vydání pak samozřejmě ta kapitola zmizela.

Nicméně, takto vznikla tak zvaná literární vlna let šedesátých. Nová autorská jména a nové práce, z nichž některé se dokonce daly číst. Noví lidé začali fušovat i do literární kritiky a někteří z nich se snažili najít cestu k tradičním hodnotám, tolik zpochybněným po roce 1945 a úředně zcela zavrženým po roce 1948.

Jednou z cest, které zvolil autor těchto řádků, byl návrat k autorům, o jejichž umlčení se zasloužil československý komunismus, anebo těch, kterých se komunismus zmocnil a učinil z nich zástěrku svých protikulturních činů.

Tak vznikly poděrníky (v Literárních novinách) o Jiráskovi, ve kterých se naznačovalo, že dotyčný doopravdy nebyl ani členem KSČ, ani zastáncem všech těch věcí, které za něj, pro jeho čtenářskou oblibu navěsil Zdeněk Nejedlý, a úspěšně tak jeho čtenářskou popularitu zničil na několik generací.

Tak vznikla essay o Františku Langerovi, která se shodou okolností změnila v nekrolog, protože den před vydáním Literárek František Langer zemřel, a pohřeb tohoto jediného nekomunistického a legionářského »národního umělce« se tudíž mohl stát určitou manifestací toho, co jsme bývali a být chtěli. Na pohřbu hovořil dokonce nedávno z basy vyšlý generál Číla a hrály se Smuteční fanfáry exilového Karla Husy, složené k pohřbu TGM. Čestnou stráž drželi spisovatelé - a legionáři v uniformách.

A konečně tak vznikla essay o Maximu Gorkém, kterou dokonce pak, v separátním vydání 150 000 výtisků, přetiskla i Československá rusistika coby zcela zvláštní vydání. Neboť Maxim Gorkij se považuje, a to dodnes, za zakladatele socialistického realismu, a shodou okolností autor essaye použil právě Maxima Gorkého k ideologickému hádání o svou knihu Druhý dech v prostorách ÚV KSČ, kam ho tehdy dokonce, v rámci nových poměrů, pozvali. Kniha sice nevyšla, ale autoru došlo, že Maxim Gorkij si zaslouhuje poněkud jiného výkladu. Maxim Gorkij autor, prosím. Maxim Gorkij člověk, po tom, co o něm víme od Solženicyna a dalších, už vůbec ne. Ale v letech šedesátých

jsme to nevěděli.

Na rozdíl od Sovětské encyklopedie chce se autor věnovat tentokrát, podobně jako v letech šedesátých, jediné knize: »O neobyčejných věcech«. Poprvé se mu dostala do ruky v Nápravně-pracovním zařízení roku 1958. Znovu teď, v antikvariátě v Palo Altu, ve stejném českém vydání z roku 1949, a dokonce s razítkem »92. základní organizace KSČ okres Praha 8«. Už jen spekulace o tom, jak se tento výtisk dostal z knihovny KSČ v Libni do antikvariátu v Palo Altu stojí za úvahu. Cesty knih jsou ostatně nevyzpytatelné. Roku 1978 jsem koupil v Haifě v knihkupectví na Masarykově náměstí Nezvalova Edisona s Ex Libris svého otce.

Gorkij žil v letech 1868 až 1936, po bolševické revoluci se postavil ve svém časopise »Novaja žizň« proti leckterému z atributů komunismu, třebaš ten časopis původně patřil bolševickému křídlu VKS(b), a v únoru 1918 byl zastaven. Gorkij pak, údajně na přání samého Lenina, odjíždí na Capri a vrací se už do stalinismu, stává se jeho sloupem, k jeho spisovatelským potřebám se dováží například egyptské cigarety, které jediné dovolují tomuto socialistickému realistovi tvořit, a roku 1936 umírá. Údajně otráven. Jeho syn Peškov pak se do Ruska už nevrací, ale nastupuje služby v Cizinecké legii.

Povídky »O neobyčejných věcech« nejsou v ruských, či českých, výběrech z díla Maxima Gorkého už citovány. Nějak se asi nehodí. Bedeme tedy citovat zde, tohoto zakladatele socialistického realismu. Budeme citovat díky nezjistitelným okolnostem, které přivedly rozdrbané vydání druhdy patřící 92. základní organizaci KSČ v Praze 8, do Palo Alta v Kalifornii. Citáty, jistě, vytržené z kontextu, ale právě proto podávající zašifrovaná poselství.

Spisovatelů jsem viděl několik a všichni měli v sobě – právě tak jako herci – něco ženského, falešného, nacvičeného. Všichni chodí opatrně jako provazolezci a balancují přáním každému vyhovět, zalíbit se.

Také jsem si všiml, že vzdělaní lidé mají nepříjemný zvyk: mají v sobě nakupeno mnoho různých myšlenek a buď proto, že se jimi rádi chlubí, jako kupci penězi, nebo proto, že je jim těžko nosit tyto myšlenky v sobě, ale rozšiřují je, aniž hledí kam, jako – odpusťte – mužící své vši. A zatím by se mělo s myšlenkami zacházet opatrně, nikdo přece neví, které jsou správné, a které ne.

»O neopětované lásce«

Všechno je u nich zbytečné, jen tak na odív, hle, podívejte se, říkají, jak chráníme zákony. A všechno je to jeden klam, tyhle zákony, všelijaká nařízení, listiny. Nic z toho není třeba, ať každý žije jak chce. I lacinější to bude, i příjemnější.

»Poustevník«

Bez Ivana Hrozného, bez Petra Velikého, bez německé princezny Jekatěrin, Puškina, Gogola, Dostojevského – svět by neznal a netušil Rusko. Dějiny vždycky tvoří jednotlivci, dějiny jsou výsledkem tvorby hrdinů.

Čím by byla Francie bez Rabelaisa, Descartesa, Voltaira, Německo bez Goetha, Fichtea, Wagnera? Čím by byli národové Evropy bez básníků a myslitelů, kteří je povzbudili a dali jim každý svou originální tvář. Podívejte se na černá plemena africká, Kalmyky, Kirkize, Baškiry. . .

Nevěřte socialistům, jejich učení je nebezpečné, je skrz naskrz prosyceno lží, toto učení je proti člověku! Chápete? -- věděl jsem, že v septimě gymnasia je několik mládenců, domýšlivých a nafoukaných, kteří se pokládají za socialisty. Zvláště se mi nějak nelíbilo, že v jejich čele stál syn újezdního mar-

šálka šlechty Bogotov, mládenec drzý a dotěrný.

Universita mne odpuzovala svým hlukem, politikou, nepřátelstvím kroužků.

Za rok jsem byl na lékařské fakultě a ve druhém semestru se splnily předtuchy mé matky: byl jsem automaticky vtažen do demonstrace, policie mne zahнала současně s houfem studentů do moskevské manéže a poslala mne domů.

A tak jsem se rozloučil s universitou bez lítosti. Za několik měsíců mne dostal srdečný přítel mé matky do kanceláře gubernátora, bratr doktorův byl úředníkem pro zvláštní pověření.

Zcela jinak než z dramatu MATKA, zde vyznívá i podoba ruské revoluce roku 1905, jako série loupeží zdvičených vojáků, zástupy vedené šílenci po ulicích všech ruských měst, aby je vrhli na vratkou vládu.

Hájím sebe před vším, co je mi nepřátelské.

Vážil jsem si šéfa. Jeho život byl v mých očích hrdinstvím věřícího, jenž zasvětil všechny své síly veliké věci – zkrocení lidí.

Ó, kdybychom byli šli s Německem proti Evropě! Rozšlapali bychom revoluci jako špinavou ošatku zkažených vajec a celý svět by byl v našich rukou, celý svět!

Mně válka s vražednou jasností odhalila truchlivou a patrně už organickou nestvůrnost země, v níž se uprostřed mnoha milionů nenašlo ani jediného člověka schopného zvládnout chaos, zvládnout jej třeba i za cenu zničení poloviny těch, kdo mohou jenom jíst, pít a spát, rodit bytosti sobě podobné a pro tento dobytčí cíl hotových zničit všechno, co nevléze do jejich bezedných, lačných chřtánů.

Ano, kdybych měl moc, zanechal bych na světě strašnou zaslepivou památku po sobě, zastínil bych slávu všech tyranů světa, vypral a vyžehlil bych lidi jako kapesníky.

Samozřejmě, tohle všechno klade Gorký do úst člověku vykreslenému jako monarchista, střetávající se se skutečností bolševické revoluce. A jak jeho hrdina skončí, přinejmenším literárně? Obdobně konci empirického bosáka Peškova, který vešel do literatury jako Gorký.

Asi rok jsem seděl ve vězení. Tam jsem se seznámil se skupinou banditů – to mne vysvobodilo z vězení a získalo mi místo agenta kriminální policie. Zabíjel jsem lidi, to je věc velmi jednoduchá. Teď jsem sám bandita, mohu být i katem. Všechno je jedno.

Posledně uvedené citáty jsou z povídky »O hrdinovi«. Jsme teprve asi v polovině kolekce, ale přesto už dost daleko, k dekódování. Masaryk kdysi napsal, že klíč k pochopení Ruska získal jen díky četbě ruské literatury. Četbou tohoto posledního ruského klasika a prvního socialistického realisty je to možné jen potvrdit. Bájeslovná »Ochranka«, předchůdce Čeky a dnešního KGB jeví se jako organizace s nevlíči ke krajním prostředkům, zatčení propouštění na »čestné slovo«, polovina revolucionářů je agenti Ochranky a většina revoluční činnosti jeví se spíše jako provokace Ochrankou organizovaná, ani ne tak k polapání revolucionářů, jako spíše k odůvodnění vlastní existence. Těžko určit, byla-li Ochranka infiltrována revolucionáři, či naopak.

A tady jsem, zdá se, přišel na to právě: zvyknout si čestně žít, to je právě to, co lidem chybí. Tento zvyk chyběl i mým soudruhům. Způsob jejich života je v protikladu s »přesvědčením«, »principem« – dogmatem víry. Tento protiklad zvláště ostře vystupoval ve způsobu frakčního boje, v nepřátelství

mezi lidmi jedné víry, ale rozdílné taktiky.

A což, když jsem opravdu ten chlapec, který jediný je schopen vidět pravdu? »Král je přece dočista nahý!«

Tohle psal Gorký na Capri, ve věku šestapadesáti, s vyzárlou pověstí uznávaného spisovatele, neúspěšného reformátora společnosti, odříznutý od své vlasti, ale s vědomím, že tam mezitím vyfidili jeho osobního nepřítele Trockého. Tohle psal člověk se zkušeností tří revolucí, té poslední, kterou neváhal odsoudit pro nedemokratičnost, úspěšné. V roce 1931 se do země ovládnuté touto revolucí vrací, do rukou člověka, který *vypere a vyžehlí lidi jako kapesníky*, a kterému poslouží jako světem uznávaný literát, dokonce ještě i po smrti doprovázené záhadou, smrti, ze které jsou ovšem obviněni jiní, nikoli vypírač kapesníků Stalin, a za kterou jsou jiní i popraveni.

Gorkého pomníky po Sovětském svazu jsou většinou stejně nestvůrné jako kterékoli jiné pomníky té země, a kdysi, v těch šedesátých letech jsem napsal, že by mělo být postavě Gorkého dovoleno vystoupit zpoza těch pomníků, aby se mohl opět stát čteným spisovatelem.

Tyto řádky by měly být následným postscriptem této these. Ne více, ne méně, než jen příklad člověka, který posléze zradil sám sebe, ve snaze zanechat po sobě *vypravování*, písemnou zprávu o svém pokusu o věčnost. Zprávu, která se ovšem v rukou pilných pilířů systému stává nečitelnou a nestavitelnou. Gorký, excelentní spisovatel a mizerný člověk. Svědek své existence, svědek ducha své země. Člověk, který byl dobrovolně i katem.

(Psáno pro Nové obzory – červen 1988)

Dr. ANTONÍN KRATOCHVIL

Moderní doba a československý dnešek v pojetí Rudolfa Ströbingera

Zavčas k Frankfurtskému knižnímu veletrhu a k 70. výročí vzniku Československé republiky dosud nejrozsáhlejší dílo českého spisovatele, který publikuje v obou jazycích dr. Rudolfa Ströbingera: Schicksalsjahre an der Moldau, což bychom mohli přeložit *Osudná léta nad Vltavou* s podtitulem Československo – 70 let republiky. Knihu vydalo nakladatelství Casimir Kart-Verlag v Gersbachu. Grafickou úpravu knihy provedla grafická firma Zembsch v Mnichově. Fotografické přílohy jsou z autorova archivu.

Rudolf Ströbinger, prezident exilového PEN-Clubu, patří k nejúspěšnějším českým autorům v exilu. Žije ve Spolkové republice od roku 1968 – nejprve působil jako šéfredaktor československého vysílání rozhlasové stanice Deutsche Welle, nyní žije v severním Německu jako nezávislý spisovatel. Jeho tvůrčí erudice je obdivuhodná, každoročně vydává buď jednu knihu, nebo natočí jeden celovečerní dokumentární film většinou buď s československou tematikou či tematikou z druhé světové války, kde si všímá špionážních a kontrašpionážních služeb. K nejúspěšnějším jeho dílům patří *»Záhada Wallenberg«* o švédském diplomatu, kterého odvěkla Rudá armáda po obsazení Maďarska v roce 1945.

I jeho nová kniha stojí na rozhraní historie a literatury faktů. Kniha má sice bohatý dokumentační aparát, ale přesto není zatížena různými rejstříky a poznámkami. Smyslem knihy Schicksalsjahre an der Moldau je podat německému či anglickému čtenáři (připravují se totiž překlady do různých jazyků) objektivní obraz o moderních českých dějinách a jejich vůdčích osobnostech. Její předností je také skutečnost, že Ströbingerovi se podařilo děj knihy přivést téměř až do našich dnů. Nové materiály či realie osvětlené z nových pozic se týkají především let vzniku republiky, konce války a tragické éry českého stalinismu padesátých let a období Pražského jara 1968 a jeho normalizačního dozívání.

Kniha je rozdělena do sedmi kapitol a samostatného chronologického závěru. Že Ströbingerova kniha došla zavčas a ovlivnila německý tisk a rozhlasová media, dosvědčuje řada recenzí a rozborů. Vybral jsem pouze dva hlasy. Z jednoho z rozšířenějších evropských listů, z deníku Die Welt a z rozšířeného katolicky orientovaného deníku Deutsche Tagespost. Kritik Deutsche Tagespost poukazuje nejprve na v poslední době rozšířené paralely Gorbačovovy perestrojky a glasnosti a nedokončeným pražským reformním kursem z roku 1968. O těchto teoriích je zatím těžko říci definitivní slovo, Sovětský svaz není Československo. Deutsche Tagespost poukazuje, že Ströbinger ve své rozsáhlé a dobře fundované práci podává obraz Československé republiky pohybující se v tomto století stále mezi nadějami a zradou a nad otazníkem, zda je možno demokratizovat komunistický mocenský blok. Ströbinger věnuje zvláštní pozornost létům 1918 a 1948, která v německé historii střední Evropy nejsou dosti objektivně objasněna. V závěru recenze Deutsche Post zdůrazňuje, že Ströbinger dobře ví o čem píše a že prožil na vlastní kůži historické mezníky tragických padesátých let i rok 1968, kdy se stal na kratší dobu zastupujícím šéfredaktorem pražského deníku Lidová demokracie. Spisovatel Ota Filip v deníku Die Welt pod nadpisem Man ballte die Fäuste und liess Tränen fließen, což bychom mohli přeložit Sevřeně pěsti a tekoucí slzy. Filip zdůrazňuje, že Ströbinger vytěžil z této historické epochy to nejlepší, co se dalo. Zachytil skutečnosti a významné události tou nejlepší formou autentickým pohledem svědka – bravurního žurnalisty. Dělat bilanci celé epochy by bylo předčasné. Některým kapitolám věnoval autor zvláštní pozornost, poněvadž je již dříve podrobně z jiného úhlu literárně zpracoval. Komunistický puč v roce 1948 byl snad pro československou demokracii ještě tragičtější než jej Ströbinger líčí na základě autentických svědeckých výpovědí. Kritika v listě Die Welt je objektivní a přesvědčivá a ukazuje, že i Ota Filip ovládá problematiku moderních československých dějin.

A na závěr ještě kritiku českého literárního historika zastupujícího ředitele slovanského ústavu Freiburské univerzity dr. Antonína Měšťana, který zdůraznil, že Ströbinger dal německým čtenářům do ruky téměř beletristické pojetí vyličení dějin našeho státu v jeho rozhodujících okamžicích. Ströbingerova kniha je v určitém pojetí historika a moderního žurnalisty průkopnickým dílem, ke kterému se budeme pravidleně vracet.

CESTY KE SVĚTOVOSTI

Ach, dávno už tomu, vyslovil se Milan Kundera, tehdy ještě jen český spisovatel, jednou takhle ve čtvrtek odpoledne, v kuloárech státního zámku Dobříš, že české literatuře brání v globální proslulosti nedostatek světového tématu. Náramně pak tuhle tézi roznesl na kopytech Václav Havel, když ještě vycházely v Československu i noviny, kam i úředně puncovaný odrodilec a zaprodanec Havel směl psát.

Havel i Kundera se mezitím stali světovými autory, takže vlastně těžko hádat, kdo měl tehdy pravdu. U Havla zajisté šlo a jde o jednotu mezi dílem a autorskou osobností. Tvrdit totéž o Kunderovi by mohlo být, vzhledem k vlastnostem jeho literárních hrdinů, asi žalovatelné, a tudíž to tvrdit nebudeme. Václav Havel píše co chce a psát musí a je ochoten pro to riskovat i svou vlastní osobní bezpečnost, svobodu a nějaké to nepohodlí.

Harry Jelínek se stal světovým odprodejem Karištejna, Baťa výrobou bot, Friml Oslí serenádou, Solženicyn pak návratem k tomu, co ruská literatura znamenala v minulém století. Čímž se dostáváme zpět k literatuře.

Pokud jde o světové téma a vznešené a naobědvaně-rozšafně vypadající téze, i po devatenácti letech se zdá, že pravdu měl tehdy spíše Václav Havel, pokud už na takové pravdě někomu sejde. Aniž by to Kunderu, snažícího se za každou cenu vypustit z úst cosi inteligentního, nějak poškozovalo. Ale představa Alexandra Solženicyna přemýšlejícího o tom, zda *Stanice Krečezovka* je dosti světové téma, musí být absurdní.

Protože také Solženicyn představuje jednotu osobnosti a díla, a glasnost v zemi Gorbačovově dosud nepokročila tak daleko, aby do ruské literatury směl také Solženicyn patřit, jsme odkázáni na informace ze zemí dosud v pářátech třídních nepřátel. Autorské biografie pak zde budou patřit ke světovým tématům. Tuhle se Solženicynovou fotografií na obálce napsal, a to velmi důkladně, Michael Scammel a vydal W. W. Norton v New Yorku a Londýně.

Tuže zajímavé čtení, a kletě, zjišťujeme, že ne jeden Čech přifařil se hbitě k Solženicynovi, ledva stanul pár hodin ve švýcarském exilu.

... podivným způsobem se Solženicyn dostal do styku s dost velkou skupinou Čechů žijících v Curychu. Brzy po příjezdu se velmi spřátelil s českým párem středního věku, dr. Františkem Holubem a jeho ženou. Holub emigroval z Československa po invazi roku 1969, ale nikdo z české společnosti v Curychu o něm mnoho nevěděl. Povídalo se, že byl čs. diplomatem v Rumunsku, ale také to, že v Rumunsku pracoval na česko-rumunském slovníku. Pokud jde o paní Holubovou, její čeština byla perfektní a málokdo si uvědomoval, že je to Ruska, která se do Prahy dostala až po svém sňatku (s Holubem). V Praze pracovala po agenturu Pragokonzert . . .

Jak se vlastně Holubovi a Solženicyn seznámili, zůstává tajemstvím. Údajně mu přinesla chléb a sůl a kyticí lílků, tak typických pro jarní Rjazaň. Jenže takových lidí bylo mnoho. Faktem zůstává, že ta *velká skupina Čechů v Curychu* se omezovala na skupinku kontrolovanou Holubem a jeho ženou. Přes protesty nakladatele Paška pak do ní byl, údajně na žádost samého Solženicyna, přibrán i Tomáš Řezáč (jinak Lidín, jinak Voňavka, jinak Tomášek, jinak Bednář), protože mluví plynně rusky. Holubovi se tak stávají, až do zásahu švýcarské policie, jakýmiisi úředními Solženicynovými rádci a průvodci v Curychu.

Pak už se míjí jen podivná snaha cosi trhnout a cosi zamaskovat. To že Solženicyn překonal svou obvyklou uzavřenost a obranné instinkty vypěstované za léta života v lágrech a disidentské literární činnosti v zemi sovětů, odviselo od jeho pocitů vděčnosti za pomoc, kterou mu prokazovali českoslovenští intelektuálové. Roku 1967, přečtením jeho dopisu na sjezdu spisovatelů, vůbec prvním vydáním knihy *Rakovinný pavilon*, a pocitem určité hanby za invazi roku 1968.

Solženicyn ovšem invazi nenařídil, a Holubovi ani Řezáč rozhodně nepatřili v Československu k těm, kteří by Solženicynovi prokazovali nějaké sympatie. Pokud by snad byli Češi a Slováci, kteří by mu mohli nějaké informace tohoto druhu poskytnout, selekce párku Holubů je včas ze styku se Solženicynem vyřadila. I tak dochází ke komickým situacím, když se Solženicyna snaží kdosi přesvědčit o výhodách socialismu s lidskou tváří, paní Holubová mu Řezáče představuje jako . . . *našeho nového Solženicyna* . . . tradicionalista Solženicyn je postaven tváří v tvář tvorbě Jana Kristoforiho (co Solženicyn v literatuře, to Kristofori ve výtvarném umění) a Oskar Krause si jako bývalý politický vězeň pláče se Solženicynem na rameni.

A tento prodej Karlštejna pokračuje na plné pecky. Holub, ač neumí rusky, se stává překladatelem českého vydání *Archipelago Gulag*, Řezáč si zase bere do práce *Pruské noci* a Holub, by se tomu překládání mohl věnovat, opouští své klempířské zaměstnání v Curychu. Pokud jde o Řezáče, nepracoval nikdy a tahle komplikace tedy odpadá. Potom Řezáč mizí, i s rukopisem, do Prahy, švýcarská policie informuje Solženicyna, že pan dr. Holub zřejmě není právě ta osoba, za kterou ji Solženicyn pokládá. Dr. Holub pak krátce na to umírá kdesi na silnici.

Poněkud jiná je situace s Řezáčem. Jak si autor stačil mezitím zjistit, plynulost jeho ruštiny pochází ze školení sovětské rozvědky v Moskvě. Což se po Praze sice druhy hodně vykládalo, a mamá Řezáčová se dokonce pokusila, přes různé armádní funkcionáře včetně Hrdiny SSSR generála Janka, ze služebnosti rozvědky synáčka vymanit, ale neuspěla.

Po návratu do Prahy a nějakém tom pokání v televizi, cestuje Řezáč do Moskvy a s plnou podporou agentury *Novosti* navštěvuje místa Solženicynova mládí a setkává se dokonce s jeho první manželkou Rešetovskou, aby pak vydal tamtéž, roku 1978, spis *Spirály Solženicynovy zrady*, ve které autora označuje za policejního konfidenta v lágru a vůbec ho obdařuje podobnými roztomilostmi. Pokud však jde o rozhovor s Rešetovskou, tak lže, protože tu navštívil jen pod záminkou překladu její vlastní knihy o Solženicynovi do češtiny, a nikoli jako autor shodného spisu. Rešetovská tudíž v Moskvě protestuje a žádá si stažení Řezáčovy knihy z trhu.

Takto možno pokračovat na mnoha stranách, přátelé. Opět jsme na trhu světovosti. Jenže i ten prodej Karlštejna měl v sobě cosi elegantně velkého,

proti této směsici obecného upšouknuta s policajtskou bílostí a kolotočovou šarádou předvádění dvojhavého telete. Mnohem smutnější je ovšem to, že Solženicyn si zajisté dá dobrý pozor na to, aby si ještě jednou dovolil neuposlechnout svůj lágrový instinkt, jen proto, že potkává Čechoslováka. A jsme zas jednou světovi, dokonce i v katalogu Library of Congress pod číslem ISBN 0393-01802-4.

Když pláče noc, i já si zapláči, přátelé.

JAN BENEŠ

F. X. ŠALDA

MOJE POCHYBY O DEMOKRACII

Několik mladých přátel, kteří mne čtou, vyzvalo mne soukromě, abych shrnul a soustavně přednesl své pochyby o demokracii, na něž občas ve svých statích narážím. Vyhovuji zde tedy jejich přání. Nebudu opisovat cizí knižní moudrost, nýbrž povím jen prostě své zkušenosti a svá pozorování. Děleť si s tím pak každý, co můžeš a dovedeš; je mně to tak trochu moji spisovatelskou konfesí.

Býti pro demokracii je mně těžká a temná otázka svědomí. Považte: vládnutí je něco nad všechno pomýšlení těžkého, nejtěžší umění lidské, kterémuž se nevyučíš ani do smrti. Vládnout nemůže ten, kdo nezná nejprve sebevládu . . . A kdo se vyučil dokonale v sebevládě, dříve než zemřel? A nyní přichází demokracie a povolává každého k vládě. Povolává miliony lidí k vládě, aniž je k vladaření vyzbrojila; aniž jim dala k tomu vzdělání intelektu i výchovu mravní. Jaký je toho důsledek? Že korumpují při vladaření sebe, a strhují do korupce jiné. Dvůr královský nebo císařský a vládnoucí kruhy absolutistické byly ovšem také zkorumpovány až do dřené kosti, ale to byly přece jen kruhy poměrně málo početné; a vlastní národ zůstával jimi vcelku nedotčený a neporušený. To se cítí dnes tuším už velmi intenzivně. Korupční aféry politické, na př. ve Francii, stávají se již přímo národním neštěstím, jako byly ve středověku nájezdy anglické. S tím rozdílem, že zubožené oči marně hledají nějakou novou Jeannu d'Arc, která by Francii od této morové rány osvobodila . . . A u nás nebude tomu brzy pomalu jinak.

Vliv peněz nikde není tak mocný jako v moderních demokraciích. Poněvadž demokracie hlásá společenskou rovnost všech lidí, poněvadž ruší všechna historická privilegia, stavy a kasty, poněvadž odmítá společenskou hierarchii, stávají se peníze jediným sudidlem života. Nic není zásluha a všechno je úspěch; všechno ti může být i t. zv. veřejnou kritikou demokratickou oddisputováno, vyjma to, že sis nasekal několik desítek nebo stovek milionů jmění. Úspěch je tedy úspěchem jen tehdy, je-li hmotný a obohacuje-li člověka. Není de facto pro moderní demokracii cti, když nemůže být vyslovena a změněna peněžní sumou. Peníze opatřují nejen požitek, ale i moc politickou. Rozumí se, že i v monarchii mají peníze ohromný vliv, ale přes to, soudím, menší než v republice demokratické; neboť zde není prostě hráze, která by bránila jejich útoku. Již jiní, na př. Anatole France, upozornili na to, že veliké moderní demokracie jsou úplně ve službách velkokapitálu a že o jejich politice rozhodují trusty velkopřumyslné a peněžní velebanky. Někdy to dělá přímo dojem,

jako by měly oficiální politiku v demokraciích zpachtovánu. A u nás »Živno« ?

Veřejný tisk, tento orgán t. zv. veřejného mínění, bývá v demokratických republikách více než kde jinde zkorumpován penězi. A je možno říci: čím větší demokratická republika, tím větší v ní zkorumpovanost novin. Ve Francii není snad vůbec tisku nezávislého na penězích. Je tedy všechna svoboda tisku, která je jedním z dogmat demokratických, ilusorní. Poněvadž moc novin jako orgánu t. zv. veřejného mínění je v demokracii zvláště silná, je i strach před nimi zvláště veliký. V monarchiích našel se snad jednou za století člověk, který se odvážil čelit hněvu potentáta, ale není příkladu, že by se v demokratické republice odvážil někdo čelit hněvu veřejného tisku, který ovšem nebývá spontánní, nýbrž dobře sehranou komedií. Naopak jsou známy případy, že lidé postižení hněvem »sedmé velmoci« zmalomyslněli tak, až si utáhli smyčku kolem krku. Je tedy demokracie, soudím, i nevšední školou zbabělosti. Mít nad sebou soudce, je jistě výborná pomůcka k upevnění charakteru, ale musí to býti soudce vzdělaný a spravedlivý. Kdežto v demokracii jsi stále »souzen« kde kým, bezpočtem lidí hrubých a nekompetentních, záłudných a intrikánských, kteří rozumějí tvému dílu jako koza petrželi. Jak chcete za těchto okolností, aby moderní demokracie byla školou antických ctností republikánských? Aby se nějaký úředník opřel na př. nátlaku poslance a hájil proti němu svého právního nebo mravního přesvědčení? Není možno přece klásti na průměrného člověka požadavky heroismu a měřit ho mírou Shakespearova Coriolána nebo Corneillova Cida. Vzepře se takový úředník panu poslanci a pan poslanec dojde si požalovat na něho jeho ministři. A panu ministři ovšem ani ve snu nenapadne, aby neprokázal maličkou úsluhu panu kolegovi ať ze spřáteleného, ať z opozičního tábora a nenechal v štychu svého podřízence . . .

Je možno říci, že demokratičnost se čte a překládá pro ohromnou řadu lidí jako umění přizpůsobovati se a že nivelace charakterů dosahuje právě v ní rekordu. Demokracie je, zdá se mi také, eldorádem nejrůznějších klik. Znakem klik je, že se navzájem tolerují, i když spolu naoko soupeři. Vrána vráně oči nevyklove. Ale koho nenávidějí všechny kliky, je jedinec, který jde svými cestami a probíjí se jen svou hodnotou a svým dílem. Uchopit nepřítele a utkat se s ním v otevřeném boji, hrud' proti hrudi, je v demokracii skoro nemožné. Stále nahmatáváš jen slizká a kluzná, medusovitá těla klik, která se ti vysmekají z rukou . . .

Demokracie může se také velmi snadno stát školou pokrytectví. Demokracie je založena na zásadě majority, ale i v demokracii vládne de facto minorita, jenže zastřeně. Vládne třebaš několik málo lidí, ale musí to vypadat tak, jako by vládly široké kruhy lidí; a to ovšem nejde bez virtuosity v umění přetvařovacím. Stav zdravý je jen tam, kde zcela určitě a jasně vidíš pevné linie a obrysy toho, kdo vládne; vládne-li někdo nebo něco ve tmě nebo v mlze, něco o liniích matných nebo rozplývacích, je to vždycky věc s mravního stanoviska více než povážlivá.

Jediná vážná věc zdá se mně mluvití do jakési míry pro demoracii; ale ani ona není nesporná. Je demokracie větší zárukou míru než monarchie? Zdá se to býti v jistém smyslu pravděpodobné. Lid skoro všude je vcelku mírumilovný a velmi nerad se rozkolébává k válce. Ale ovšem masy mohou také ztratit hlavu, masy jsou také přístupny štváčekému umění demagogů, masy mohou také běsnit tam, kde jednotlivec myslí a uvažuje.

Nejsem nepřítel demokracie z nějakého justamentu; a rád uznám její výhody, když mne o nich někdo přesvědčí. Nejcennější z nich zdá se mi je to, že otvírá přece volnější dráhu talentům a energiím než monarchie. Je to něco, byť to bylo negativně. Bez ní nebyl by možný, abych uvedl protiklad, ani Masaryk ani Mussolini, vysocí státníci vzešlí z vrstev lidových. Ale myšlenkově, soudím, je v demokracii vnitřní rozpor: bijí se v ní spolu dva principy protichůdné; princip rovnosti a princip svobody. Když svoboda, tož svoboda ke všemu, a tedy i k nerovnosti; a když rovnost, jakápak svoboda? — to je pak tlak a nivelace. Udržeti harmonii těchto dvou protichůdných principů, žádá si státnického umění přímo nadlidského. Každou chvíli vysmekne se z otěží a nabude převahy buď ten nebo onen; a demokracie se naklání buď k diktatuře ať jedincově, ať určité skupiny nebo k socialistickému komunismu. Demokracie zdá se mně být možná jen jako dočasná rovnováha, která si žádá zvláště příznivých a klidných podmínek vnějších i vnitřních. Jako by stála na rozcestí, aby se dříve nebo později dala směrem buď jedním nebo druhým.

Myslím, že ani Masaryk, náš znamenitý teoretik demokracie, nedrží vždycky ty obě složky v rovnováze. Nedávno aspoň v rozhovoru s novinářem »Berliner Tageblattu« prohlásil, že nevěří v rovnost lidí a že je pro hierarchickou výstavbu společnosti. Nemohu si pomoci; vidím v tom, musím v tom viděti couvnuti od čisté demokracie. Hierarchická výstavba společnosti? Ale to je zásada theokracie a ne demokracie. Již slovo hierarchie je z dogmatiky katolické: znamená vyšší a nižší stupně vojsk andělských. Proti hierarchickému uspořádání společnosti obracela se přece Velká revoluce francouzská. Řekl jsem to již ve své stati o »Světové revoluci« Masarykově v I. ročníku »Tvorby«, že mezi demokracií a theokracií není té naprosté protivity, jak ji chce vidět Masaryk; a že je možna a byla již v dějinách uskutečněna i theokratická demokracie. Ale ať tak ať onak: poslední výrok Masarykův dává mně právo souditi, že i on cítí nutnost hledati korektiv pro demokracii a doplnit ji principem cizím.

Šaldův zápisník r. 2. 1929-30

F. X. ŠALDA:

STAROSTI S HENLEINEM

Konrád Henlein uspořádal 21. října v České Lípě propagační tábor, který se konal, nadvivo sluchu, za úřední četnické asistence: měla dojemně na starosti a péči, aby nikdo tábora nerušil. Nic nepomohly protesty národních socialistů a legionářů-hraničářů, ten tábor se konal a měl, jak jsem slyšel od jednoho účastníka a jak psaly i noviny, okázalý průběh. Táhlo prý na 20.000 německých drobných lidí za osvědčené, z Hitlerova vzoru okopírované režie: řízným vojenským pochodem pruským s dobře aranžovanými výkřiky. Byla prý při tom také jedna státní vlajka československá, která se třepetala vysoko

nad zástupy, jinak prý byly prapory s iniciálami sudetskoněmecké domoviny, SHF. Henlein proslovil dlouhou programovou řeč, která byla ze tří čtvrtin t. zv. státotvorná, pokračování jeho smírných projevů v »A-Zetu« a ve »Večeru«. Konrád Henlein mluvil demokraticky a státotvorně, citoval Masaryka, hlásil se k »humanitě«, vyloučil ze svých snah okázale pangermanism i revisionism; uznal potřebu jednotného státního vedení a odlišil příkře svůj směr od říšskoněmeckého národního socialismu i fašismu; jeho směr je prý něco zcela samostatného a nového. Konec konců nechce Henlein kladně nic jiného, než samosprávu okresů a obcí německých, demokracie je prý samospráva, obsazování státních míst po národnostním klíči a má jen skromňoučké požadavek, aby čeští úředníci v českoněmeckém území znali i německy. Němečtí účastníci z tábora Henleinova byli prý tímto projevem hodně zklamáni. Hakenkrajcléřské tužby a choutky německo-českých mas jsou stále stejné; jen vůdce se tváří aktivisticky právě jako Spina nebo Krzepak nebo Czech.

Ale naši lidé jsou velmi znepokojeni. Může se tomuhle Henleinovi věřit? Není to podšitý lišák, který praktikuje, třebaš jí nikdy nečetl, radu Macchiaveliho, že politik má být zároveň lvem i liškou? Nečpí tak trochu walenrodovštinou? Nepřítírá se k nám, aby nás v rozhodnou chvíli zradil? A hned jsou po ruce našinci, kteří usvědčují Henleina ze styků s hakenkrajclery a odhalují jeho »dvoji tvář« s celým důmyslem školených detektivů . . .

Jak je to všechno malicherné a ubohé, až bůh brání! V německých okresech zuří bída a hlad, jakých tam není ještě pamětníka, bída opravdu katastrofální, tak strašná, že snad zdecimuje jejich obyvatelstvo. Nezaměstnanost je tam o víc než 250 procent větší než v okresech našich. A vy, čeští lidé, dovedete si představit, že v této situaci drobný lid německý může lnout upřímně k českému státu? Ruku na srdce a řekněte si upřímně: co jste udělali od převratu pro německé kraje české a moravské? Do Slovenska jste investovali snad půldruhé miliardy na stavbu kasáren a snad i hospodářských škol, čímž jste si ovšem – a právem – vděku Slováků nezískali; ale v německých krajích Čech? Nic nebo skoro nic. Starali jste se nějak o německého dělníka, o německého chalupníčka, o německého řemeslníčka? Usnadnili jste jim nějak život? Ani v nejmenším. Starali jste se upřímně jen o to, aby tam bylo dost českých četníků. Co jiného můžete čekat od těchto lidí, než že se napijí z kalné louže hitlerismu, když jste jim nepodali včas zdravé vody? Ovšem, že Henlein hraje komedii; není podivné, že jí hraje, zázrakem by bylo, kdyby jí nehrál. Je buď hercem vlastní ješitnosti nebo exponentem čert ví koho a čeho. Ale kdo komedii nehraje, je zbídačelý německý lid; jeho bída je na to strašlivě pravdivá. Kdyby se byla v německém území hned od počátku dělala rozumná sociální politika, která by se upřímně starala o drobný lid, nemusilo tam být dnes ani vlny hakenkrajcléřské, ani fronty sudetskoněmecké domoviny; nemusilo být komedie Henleinovy a nemusilo být vlasteneckých českých odhalovačů jeho »dvoji tváře«. To všechno je babské mastičkafení a čerta starého pomůže. A nebude lépe, pokud nepříjde dalekozraký lékař, který pochopí, že Čech s Němcem může se sejít k upřímné dohodě jen na poli sociálním, dva spolupracovníci na své lepší sociální budoucnosti. Všecko ostatní jsou chiméry a manévry chytráků, kteří založili svou kariéru na kalení vod a lovu v nich.

Šaldův zápisník, r. 7. 1934-35, str. 53-55

F. X. ŠALDA:

Ze studie
**MASARYK VIDĚNÝ EMILEM LUDWIGEM
A KARLEM ČAPKEM**

... Těžiště třetího dílu Čapkova jsou Masarykovy názory o náboženství; zde jsou sneseny v takové úplnosti a tak přehledně, jak neučinil nikde přímo Masaryk sám. Masaryk je empirista i racionalista, harmonisátor a slučovatel obojího, ne ani radikální racionalista, ani radikální empirista. Zřejmě brání se Jamesovu radikálnímu empirismu (III. 51). Žádných výjimečných zkušeností! Vědecké myšlení prý se obejde bez nich. Masaryk je a chce být konkrétní a konkretism je prý především kritický, zkušenost kontroluje prý rozumem. Rozum a zkušenost prý se doplňují. Zkušenost smyslová je ovšem nespolehlivá, ale je prý kontrolována a zpracovávána rozumem. I rozumování může bloudit, ale je prý zase kontrolováno zkušeností. Za bezpečné a pravdivé považuje pouze ty poznatky, které se shodují i se zkušeností i s rozumem (III., 37). Už z toho je patrné, že Masaryk vymítá z náboženství všechnu mystiku, neboť mystika je právě radikální empirism. Náboženská Masarykova je velmi temperovaná, *nedramatická*, neboť ty vlastní náboženské zkušenosti, které působí otřes celé bytosti člověkovy a uvolňují všechny jeho latentní síly a energie, jsou mu podezřelé; nepřizná si jich, nepřipustí jich, protože proti nim se postaví vždycky jeho rozum, zaujatý a priori proti nim. Tedy, řekl bych, jen *střední, mírné pásmo* z celého globu náboženskosti! Myslím, že rozum a criticism, který nyní tak vytrvale a tak naléhavě podtrhuje Masaryk, obmezují a zúžují mu náboženská více na mravnost, než je slušné a možné; Masaryk, víc než snad tuší, blíží se zase Kantovi a jeho kritice čistého rozumu a čisté soudnosti.

Mně náboženská není tam, kde nebyl pocíten přímý poměr k Bohu. Kdo nemá sám náboženských zkušeností, t. j. náboženských zážitků, kdo se nepřesvědčil o tom, kdo neuvěřil tomu, že do jeho života zasáhla Prozřetelnost, ten nikdy nebude vědět, co je náboženská. Pravá a vlastní zkušenost náboženská nemůže být, přesně mluveno, nikdy kontrolována rozumem – rozum stačí jen na to, aby ji popřel, nebo jinak zeslabil. Rozum a zkušenost mohou se s náboženstvím stýkat a s ním spolupracovat jen v úzkém pásmu středním; náboženská zkušenost je otřes celé bytosti, na její obsah můžeš soudit jen z toho, že v tobě uvolnila určité tvořivé síly, posud v tobě latentní. Z celého toho pojetí Masarykovy náboženskosti plyne pro mne jen něco záporného: že jeho činy nemohou být vyvozovány z otřesů náboženských, z přeorání celé bytosti ohnivým náboženským pluhem – to jsou představy a pomysly úplně mu cizí.

„Nic proti rozumu, nic nad rozum“, taková je duševní direktiva Masary-

kova, řekl bych raději, jeho duševní hygiena. Proto Masaryk nepřipouští zjevení. „Zjevení nadpřirozeného neuznávám“ (III., 41). A nepřijímá nejen zjevení, odmítá i inneism (mínění, že ideje jsou vrozené); zbývá mu tedy jen zkušenost a rozum, a poněvadž zkušenost je v náboženských věcech velmi obmezená a řídká, vlastně jen rozum sám. A rozum sám pracuje u něho i logicky deduktivně; opakuje aspoň dva staré důkazy existence boží, účeloslavný a kosmologický. Myslím, že nebylo třeba zatěžovat svou náboženskost těmito důkazy, které jsou rezivě zbraně z arsenálu minulosti, neboť jsou konec konců jen formálně logické. Theism je Masarykovi jen »vědeckou hypotézou«; náboženství je mu něco mnohem víc, je mu především věc činného, praktického života. „Náboženství není jen teoretickou, ale hlavně praktickou věcí člověka; májc autoritu božskou, určuje mravnost. Na vyšším stupni stává se mravnost podstatnou částí zbožnosti: Ježíšovi v lásce Boha a bližního vyčerpává se podstata zbožnosti“. (III., 85.)

Jenže pokud jde o tu lásku k Bohu, Masaryk ji pokládá s Aristotelem za nemožnou. Tu je zase rys rozhodně protimystický; mystik žije duchovně jen pro přimou lásku k Bohu, a jen z ní – láskou proti vši logice, proti vši pravděpodobnosti, proti všemu rozumu, láskou, která je v očích světa bláznovstvím. Rozevří si svůj Nový zákon, svého Pavla a pochopíš, že bez tohoto rysu není křesťanské zbožnosti. Už proto soudím, že nemožno brát Masarykovo křesťanství tak doslova a do písmene; je mně dosti pochybné. Masarykovi je Bůh »předmět smyslům nedostupný«. Zase: podivný, až materialistický objektivism! Bůh je tak neproniknutelně nad námi, tak nepostižitelně vysoko, že Masaryk nepocituje, nemůže k němu pocívat lásku, nýbrž, jak on říká, jen reverentiam – „úctu plnou důvěry, vděčnosti a nadějnosti“.

Masaryk říká sám o sobě, žn je pluralista: „Pluralismus přijímá hmotný svět, třeba není docela takový, jak se nám jeví; přijímá i duchovní svět, vnitřní svět osobního vědomí a vědomí nesčíslné, přijímá svět duší, přijímá Boha. Nejsem materialista, nejsem monista, nejsem pantheista ani panentheista, nejsem dualista. Jsem pluralista, všemstvo je mně harmonickou soustavou. (III., 59.) Tu je jasně vržen můstek z Masarykovy náboženskosti k jeho političnosti demokratické – zde vidím opravdové plus těchto dialogů – to je mi velmi cenné. Masaryk zdůrazňuje několikrát, že není teolog, že je politik, t.j. organizátor, harmonisátor. „Náboženství, to je pro mne Ježíš.“ (»Duch a čin«, 68.) A u Čapka (III., 91) čte se: „Ano. Ježíš – neříkávám Kristus – je mi vzorem a učitelem zbožnosti; učí, že láska k láskyplnému Bohu, láska k bližnímu a dokonce k nepříteli, tedy čistá, nejčistší lidskost, humanita, jsou podstatou náboženství.“ A se zálibou cituje z evangelia Janova: „Řekl-li by kdo: Miluji Boha, a bratra svého nenáviděl by, lhář jest. Neboť kdož nemiluje bratra svého, kteréhož viděl, Boha, kteréhož neviděl, kterak může milovati?“ A jinde Masaryk přiznává, že Ježíš je zosobněním jeho ideálu humanity, že je v něm »humanitism sub specie aeternitatis« (III., 142). Mohlo by se zdát snad podivné, že Masaryk jako theista nevykládá původ zla, neospravedlňuje z něho Boha, nepíše žádnou theodicaeu. To souvisí s jeho aktivismem. Odčihl zlo prakti, činem; nemůžeš-li, mlč o něm. Realisaci své křesťanské zbožnosti vidí konec konců Masaryk v tom, co nazval nevěrec John Stuart Mill ve svých »Třech essayích o náboženství« synergismem: spoluprací s Bohem záměrně řízenou.

Podrobnějším a pronikavějším diskusím teologickým Masaryk se vyhýbá, vědomě je od sebe odmítá. Táže-li se ho Čapek, je-li dnes náboženství v krizi,

odpoví, že je tu v křesťanských církvích spor dvojího pojetí, náboženství založeného na zjevení a náboženství t.zv. přirozeného. „Ortodoxie tvrdí, že křesťanství bylo založeno Ježíšem-Bohem, učení jeho že je zjevením božím, církev že je institucí boží . . . Naproti tomu náboženství přirozené tvrdí, že Ježíš byl člověkem jako každý jiný, a vidí právě v tom vyšší sankci křesťanství, že totiž člověk sám, bez zázraku, ze své přirozenosti se povzněl tak vysoko.“ (III., 135.) A naznačuje, že toto náboženství t. zv. přirozené je mu bližší a sympatičtější – ale hned to nějak zamlouvá poukazem na to, že není teolog. „Náš život nabývá zvláštní hodnoty, může-li člověk sám ze sebe být tak dokonalým, jako Ježíš žádal a jako člověk dovedl. Opakuji, nejsem teolog, nejsem učitel náboženství, jsem člověk nábožensky věřící; jít za Ježíšem, to je mi všechno.“ (136.) Jenže: neměl právě člověk nábožensky věřící vyslovit se zde zcela určitě a rozhodně? Od každého jiného právě zde Masaryk naprostě určitosti jindy žádával. Řeč vaše budíž: ano, ano – ne, ne! Teologům to přenechávat nemůžeme, každý z nás musí být teologem pro sebe – učitelem pro druhé. Chtěj nechtěj – tak to aspoň Masaryk tvrdíval. ...

Šaldův zápisník, r. 8 (1936-37), str. 63-68.

JÁN MLYNÁRIK

ZBYTEČNOST

Nemusí každý souhlasit s existencí Charty 77, ani s jejími akcemi doma nebo těmi, které se v její prospěch, objasnění či propagaci konají v zahraničí. Například Janu Benešovi se tuze nelíbilo podujetí švýcarské SVU, konané k 10. výročí Charty v Curychu 16. května 1987. (»Nové obzory«, roč. 1987, č. 21-22.) A nejenom že nelíbilo, ale s použitím urino-fekální terminologie a několik podfuků napadl referenty podujetí – Viléma Prečana, Jiřího Grušu a mne. Prý jsme neskončili »s vychcaností«. A pak doslova: »Stipendia, nadace, proč neřici koryta, a proč se bavit o skončené vychcanosti, pánové? Ján Mlynárik tedy bude bádat o sudetoněmecké otázce, nikoli jen z lásky k pravdě (ostaně si, ne právě právem, přisvojuje v této věci prvenství), ale proto, že ho za to platí příslušná nadace.« Nakonec dochází k shrnutí (o referentech curyšské akce), že »tato jednota stipendistů a nadacemi nadaných pak holt bude vychovávat ten zbytek k tomu, aby držel hubu a normálně pracoval a nechal za sebe mluvit jen je.«

Není mojí vinou, že představitelé SVU nepožádali o referát Jana Beneše, třeba o souvislosti Slovenska s Chartou 77, ale mne. Tudiž nechtěl jsem nikoho úmyslně poučovat, resp. mu naznačovat, aby »držel hubu«. Dokonce jsem měl z toho nepříjemnosti, když jsem musel odřeknout již předem dojednanou přednášku jinde – dal jsem přednost pozvání do Curychu, neboť – jak jsem se domníval, o Chartě 77 by měli mluvit především její signatáři, ti, kteří u toho první byli, aby se organizátorům nevytýkalo (a stalo se!), že o Chartě mluví nechartisté a lidé málo věci znalí. Myslím si, že ani Jiří Němec, ani Jiří Gruša neměli tendenci někoho »poučovat« a odkazovat k »držení huby«. Že ji držel Jan Beneš, přítomen konference či lépe setkání, byla jeho věc. Myslím, že v diskusi nevystoupil, což mě dost mrzelo: rád bych si s ním pohovořil – přijít přece z USA, taková dálka, a mlčet ?

Rád bych se setkal s Janem Benešem nejenom proto, že je zajímavý autor a břitký polemik, ale také proto, že jsme měli v minulosti cosi společné: Jan Beneš byl vězeň Novotného, já pak byl vězněn Husákem Gustávem; ve druhém pobytu v Ruzyni, trvajícím 13 měsíců, v letech 1981–1982, bez obžaloby, bez rozsudku a samozřejmě bez slova omluvy či odškodnění. Navíc – zabavený historický archiv. I důvod našeho uvěznění byl velmi podobný: svoboda myšlení, písemného projevu, »styky se Západem« atd. Mohli jsme si vyměnit zkušenosti o Ruzyni Novotného a Ruzyni Husákově. Nestalo se, škoda. O to víc mne pak mrzí, že politický mukl napadá mukla politického, a navíc si vypůjčuje podivné argumenty.

Totíž, že se zabývám sudetoněmeckou otázkou za peníze sudetských Němců, byli skálopevně přesvědčeni už před mým uvězněním soudruh Kouba z Rudého práva, ale také někteří eurokomunisté, doma žijící, z nichž Luboš Kohout ještě nedávno do Svědectví napsal, že mě sudetáci živi a že jsem se natřel »na hnědo«. Že jsem své *Tézy o vysídlení československých Němců* napsal předem za sudetské peníze, byla přesvědčena i kachlikárna, což mi sdělila prostřednictvím svých pilných příslušníků nadporučíka StB Karbana a kapitána JUDr. Slávika; a vlastně to byl také důvod mého ruzyňského pobytu. Že to teď tvrdí Jan Beneš, že totiž bádám o sudetoněmecké otázce za platbu příslušné nadace a »nikoli jen z lásky k pravdě«, mne poněkud překvapuje. Marně se ptám, co má argumentace zavíráků a domácích služebníků či hlupáků společně s českým exilovým spisovatelem? Kde se tato totožnost vzala?

Nebudu zde vyvracet nesmyslná obvinění, či dohady. Víím, proč jsem své »Tézy« musel napsat; nebyly v tom žádné peníze, ale div se, Jene Beneši, ona »lásky k pravdě«.

Pokud jde o tvrzení, že i v BRD pokračují ve stejné problematice v platbě »příslušné nadace«, chtěl bych uvést, že je to nepravda. Moje první stipendium (1983-1984), kterého návrh mi již v roce 1981 do Ruzyně poslal profesor mnichovské univerzity dr. Prinz, se týkalo problematiky sovětských republik ve střední Evropě v roce 1919, zejména Maďarské a Slovenské republiky rad. Ve své historické publicistice pro RFE, BBC nebo Deutschlandfunk této problematice (vznik ČSR, T.G.Masaryk, M.R.Štefánek, česká inteligence na Slovensku, atd.) jsem zůstal věrný, což lze dokázat i publikací v exilovém tisku. Pochopitelně, studuji také československo-německé vztahy a zejména problematiku vyhnání Němců z ČSR, ale nikdo mě za to neplatí, spíš mám s tím problémy, i existenční, neboť našich šovinistů v exilu nemálo jest.

Vina uprchlíků z let 1968-1969 se mohla uchytit ve vědeckých ústavech a univerzitách Západu. Mnozí si vybudovali slušné existence. Ti, co přišli ve druhé polovině 70. let, nebo dokonce na začátku 80. let, jako třeba já, měli již podstatně stížené podmínky a museli se obrátit se žádostmi o stipendia na univerzity a vědecké společnosti, pokud chtěli pokračovat ve své vědecké práci. Zná pak Jan Beneš jiný způsob obživy, existence, nebo je tato forma pokračování ve vlastním bádání, přerušeném bolševiky, nečestná? Co je to vlastně za demagogii?

Že si přisvojují prvenství ve věci vyhnání Němců z ČSR je hloupost. Nikde jsem to nenapsal ani netvrdil. Ve vědě není nikdo první ani poslední, neskóruje se v ní, není to prostě závod v běhu, ani fotbalový manšaft. Budoucnost jistě ukáže, komu šlo o historickou pravdu a komu o konjunkturní spekulaci.

Údaje o Vilému Prečanovi v Benešově článku jsou nejen nepravdivé, ale i lidsky urážlivé. Prečan byl zaměstnancem Historického ústavu ČSAV v Praze od roku 1957 do roku 1969, a tedy vůbec ne »v žoldu KSČ a nemocenském pojištění pražské kachlíkárny«. Specialisoval se na pramenné edice a zejména jeho dvě edice o SNP patří k průkopnickým dílům. (Druhá »Němci a Slovensko« z let 1969-1970 byla z větší části dána již normalizátory do šrotu.) Prečan také vydal spolu s dr. Otáhallem tzv. »Černou knihu – Sedm pražských dnů«, v níž se důkladně dokumentuje první týden sovětské okupace v roce 1968. Brzy se sám stal předmětem zájmu StB a po vyloučení z ústavu se živil jako šatnář, vrátný ap.

Když Václav Havel vyšel v roce 1977 z prvního vězení, požádal mne, abych dělal archiváře Charty 77. Ani on, ani já jsme si neuvědomili labilnost takové existence – v obklíčení StB, fízliů a provokatérů se přece nic nedá trvaleji archívovat. Archivovat se to dalo jenom v cizině a tuto funkci splnil V. Prečan. Jeho zásluhou vyšlo několik pramenných edic Charty 77 a v jeho středisku se soustředila neoptimálnější možná dokumentace nejen o Chartě 77, ale i samizdatech a jiných iniciativách. Je to také zásluhou velkorysosti příslušníka staré české šlechty Jana ze Švarcenberka. Co má tato Prečanova záslužná činnost společně s jakým »kápováním«, jak píše Jan Beneš? Vždyť dosud se československé emigraci nepodařilo vytvořit nic podobného. Je to dílo, které si zaslouhuje uznání a ne úsklebek.

Benešův komentář k curyšské akci SVU z května 1987 je nedůstojný Benešova spisovatelského formátu. Je to projev zapřklosti, která je však čiperná a dochází sluchu. Jan Beneš by s ní »opravdu mohl skončit«.

Poslední slovo k »Zbytečnosti« od Jana Mlynárika

Ján Mlynárik vytvořil »Zbytečnost« a připadá mi, že název zvolil vsutku trefně. Musím také říci, přiměrem, že mi připomíná muže, který se snaží svést manželku někoho jiného tvrzením, že jeho vlastní žena je frigidní, což má zřejmě pro cizí manželku představovat dostatečný důvod k nevěře.

Obdobně je tomu s důvody předkládanými v tomto případě.

Urino-fekální terminologie, kterou má dotyčný Janu Benešovi za zlé, nepochází z úst Jana Beneše, ale, jak uvedeno, ze sborníku »Křesťané a Charta«, připraveného vždy zasvěceným dr. Vilémem Prečanem. Tento kategorický imperativ pochází od Václava Havla a Janu Benešovi se, podotýkám, líbí. Ján Mlynárik by ovšem měl, vzhledem k vědeckému naturelu své obživy, pramen znát.

Jan Beneš rovněž nikdy nijak nenaznačil, a k tomu si stačí přečíst jeho předmětný komentář z roku 1987 (!), že by si přál mentorovat na thema Slovensko a Charta. Pokud jde o »podujetí SVU«, Jan Beneš v diskusi několikrát vystoupil, pokud mu pořadatel dopřál slovo. Což se mnohokrát nestalo, podobně byl ostatně omezován každý, kdo nehodlal přispět do euforie obecného nadšení. Například dr. Novák ze Ženevy. Atmosféru tudíž možno přirovnat k hutné národofrontní bodrosti vystihnuté předvidavě o hodně dříve pány V+W slovy:

»Zeptat se smíte vše, leč smíte říci jen to, co řekli státníci.«

Druhé půle tohoto, vskutku pod-ujatého, podujetí se tudíž právě z tohoto důvodu Jan Beneš nezúčastnil, protože svazáckých schůzi si užil v životě dost, protože byly, jaksi, na vojně i ve škole, povinné i pro nečleny.

Pokud jde o vyjádřené sentimenty nad neuskutečněním osobním setkáním a výměně zkušeností z Ruzyně, – a k čemu by nám to bylo dobré, pane Mlynáříku? Či jsme si měli povídat o tom, jak se uprchlík Jan Beneš uchytil ve slévárně v Chicagu? Anebo jsem měl vyprávět, jaké to bylo na Ruzyni v roce 1958?

Obvinění z »podfuků« nepokládám za doložené, kdy? kde? jak? – na druhé straně však přijímám vaši omluvu, pane Mlynáříku, že jste nechtěl nikoho poučovat. Doufám, že se toho příště vyvarujete.

Ve věci dr. Viléma Prečana? Přeje si Ján Mlynářík tvrdit, že Historický ústav ČSAV nepracoval v žoldu KSČ? V čím žoldu tedy prosím? A kde ráčil dr. Prečan pracovat před rokem 1957? Zmíněný ústav je řízen HS-AS/MV, čili sedmou Hlavní správou archivní správy MV, která řídí veškeré archivy v Československu s výjimkou samotných archivů MV. Dr. Prečan byl v minulosti pacientem Ústřední vojenské nemocnice v Praze a tam byl veden jako pojištěnec MV, což neznamená nic víc, než pochybnost, zda bádání, tu či onde, je vedeno shodnými ethickými principy.

Je-li Beneš důstojný, či nedůstojný, či co je ho důstojné, – frigidita vlastní manželky nezakládá povinnost cizích manželek být k dispozici. Beneš docela obyčejně nebyl nadšen a neshledal povinnost být nadšen tím, co zažil v květnu 1987 v Curychu.

JAN BENEŠ

Stanovisko redakční rady Nových Obzorů:

Pokládáme za svého druhu kletbu exilových periodik, že se na jejich stránkách vedou nekonečně polemiky, které se zpravidla nevyznačují věcností, slouží vyjádření osobních animosit a jsou nekonečné. Redakční rada NO proto počínajíc tímto číslem vyhlásuje pravidlo, že žádná odezva na materiál otištěný NO nesmí být delší než materiál samotný, bude se týkat předmětného meritů a nebude se týkat ničeho jiného než publikovaného materiálu. Autor komentovaného materiálu pak má právo na odpověď při dodržení stejných zásad. Polemiky o polemice nebudou mít na stránkách NO více místa.

V případě pana Dr. Jána Mlynáříka činíme výjimku vzhledem k tomu, že svůj materiál zaslal už dávno před vyhlášením této nové zásady. Mimořádné cizojazyčné číslo pozdrželo otisknutí. Stejně tak uveřejňujeme i »Poslední slovo« Jana Beneše, kterého si rovněž vážíme a o němž jsme přesvědčeni, že za obsah svého prvního článku jakož i této odpovědi plně zodpovídá. Doufáme, že jsme tím učinili spravedlnosti zadost.

* * *

NOVÉ OBZORY
SPOJUJÍ DOMOV S EXILEM
KAŽDOPÁDNĚ TEDY I VÁŠ ČASOPIS

OBNOVIL JSTE UŽ PŘEDPLATNÉ?

ZAŠKRTLÍ JSME

Manifest císaře Karla z 16. října 1918

Od chvíle, kdy jsem nastoupil na trůn, usiloval jsem o to, abych svým národům vybojoval vytoužený mír a zároveň rakouským národům vytýčil cesty, na nichž by mohly rozvíjet pozeňnaně, bez překážek a třenic všechny národní síly, a úspěšně je uplatnit v duchovním a hospodářském vývoji.

Strašlivé zápolení dosud znemožňovalo toto mírové dílo. Hrdinství a věrnost, obětavé snášení béd a nedostatků v této těžké době slavně přispívaly k obraně vlasti. Jen těžké oběti války nám mohly zajistit čestný mír, na jehož prahu jsme dnes s pomocí Boží stanuli.

Jde nyní o to, abychom bez meškání začali s obnovou vlasti a to na jejich přirozených a tím i spolehlivých základech. Přitom je třeba pečlivě vyvážit a splnit tužby rakouských národů.

Jsem rozhodnut uskutečnit toto dílo se svobodným přispěním svých národů v duchu oněch zásad, jak je zastávají spojenečtí monarchové v nabídce míru. Z Rakouska bude vytvořen federální stát, jak si přeji jeho národy, v němž každý národ na území, jež obývá, vybuduje svůj vlastní státně společenský útvar. Tím se nijak nevyklučuje připojení polských oblastí Rakouska k nezávislému polskému státu.

Vyzývám vás, abyste přispěli k tomuto velkému dílu v národních radách, které – složené z poslanců všech národů na říšském sněmu – zastoupí zájmy svého národa ve vztahu k ostatním rakouským národům a ve styku s mou vládou.

Nechť naše vlast, upevněná svorností národů, jež zahrnuje, vyjde z válečných bouří jako svaz svobodných národů. Kéž všemocný Bůh pozehná našemu úsilí, aby velké mírotvorné dílo, jež zahajujeme, přineslo štěstí všem mým národům.

* * *

Z předpokladů, jež přispívají k politickému rozvoji, představují náboženství a mravnost opory nejnужnější. Marrně by se oháněl vlastenectvím člověk usilující o rozvrácení těchto nosných pilířů lidského blaha, těch nejpevnějších základů lidských a občanských povinností.

George Washington

* * *

V roce 1960 Afrika vyrobila 95% svých vlastních potravin. Dnes všechny africké národy, s výjimkou Jihoafrické republiky, existují z almužen a milosti světa bílých. Nezávislé africké národy jsou teď svobodné převážně v tom smyslu, že jejich vládcové je mohou vyvražďovat bez obav před evropskými zákony.

Otto Scott: »The Other End of the Lifeboat«

* * *

Žijeme v salámové době. Klasický salám se vyráběl z vepřového a osliho masa. Naše doba představuje prvotřídní směs oslovského bibství a propastného prasáctví.

Erik v. Kuehnelt-Leddihn

* * *

Nejubožejší mezi námi jsou ti, co od Boha už nic neočekávají a kteří to zvěstují halasně s jakýmsi nadutým sebeuspokojením, jako eunuchové pyšní na to, že byli vykastrováni.

Pater Raymond-Léopold Bruckberger OSD

* * *

Boží bojovníci – jako kdysi, tak i dnes: bojují proti reakčnímu papeži, proti reakční Církvi, proti boháčům, proti reakční Matce Tereze, za tábořský komunismus, za marx-křesťanské království boží na zemi.

Kriste, smiluj se!

* * *

A nevěřte těm, kteří chlácholili Západ tvrzením, že komunistická ideologie v SSSR nebo v jiné komunistické zemi je »mrtvá«, nebo že »nikdo už v ní nevěří«. Je sice pravda, že lidé nevěří v komunismus, ale jsou naprosto bezmocní a bez nejmenší možnosti ovlivnit dění. Pokud jde o vůdce, pak je zcela lhostejné, jestli věří nebo nevěří; jsouce v zajetí striktně komunistických metod, přidržují se marxistických formulí v zahraniční, vnitřní, správní a ekonomické politice. A kromě toho jim tato ideologie přináší vítězství nad znešvaženým a poraženeckým světem. Komunisté mohou zajisté zavést změny ve svých vnějších manýrách, ale nikdy se nevzdají svých zásadních cílů.

Alexander Solženicyn

* * *

Jako dnes Čína, tak také kdysi Sovětský svaz předstíral, že je umírněný a krotký, ale jen dokud náležitě nezesílil pro agresí. Stačí si vzpomenout, jak se pak Sovětský svaz nehezky změnil, když začal zabírat východní a střední Evropu.

Ti, co viděli v televizi zasedání posledního čínského partajního sjezdu, budou souhlasit s tím, že to byl úděsný pohled. V dnešní Číně vládnou tytéž

nelitostné a amorální bytosti, jak je lze najít v čele každého komunistického státu.

Alexander Solženicyn
ve svém projevu v Tokiu v r.1983

* * *

Údržba sovětského imperia stojí jeho poddané spoustu peněz. Už jen sama armáda spotřebuje víc než jednu sedminu produkce země, a k tomu je třeba přičíst další armádu pro vnitřní zajištění, jednotky bezpečnosti, pohraniční stráže, uniformované a tajné policie, hordy profesionálních agentů a najatých donašečů. O téhle druhé armádě se ví jen, že má kolem 560.000 mužů ve vojensky organizovaných jednotkách KGB a v pohraničních a bezpečnostních oddílech Ministerstva vnitra, ale skutečné úhrnné číslo je zcela neznámé. Bylo by však marné chtít spočítat čisté náklady výhradně na údržbu aparátu vnitřní kontroly imperia, protože celou strukturu státu, partaje a centrálně řízené ekonomie SSSR nutno chápat jako jeden nedílný gigantický systém vnitřního zabezpečení. Samozřejmě, že důležitou sociálně ekonomickou funkci má vedle toho i obrovitá byrokracie, ale imperativ politické kontroly má absolutní primát. Proto stojí zato aspoň odhadnout, kolik by mohly země tohoto imperia, jeho průmysl a obyvatelé, vyrobit v systému svobodného hospodářství, a z toho pak odvodit skutečnou výši nákladu na udržování nynější struktury. A dnes je nutno k tomu připočíst ještě další výdaje, které musí někdo zaplatit. Sovětský svaz totiž už dost dávno přestal mít čistý ekonomický zisk ze svých filiálních států a odnoží, a v posledních letech náklady na podporu Kuby, Vietnamu, Ethiopie a jiných nevýnosných spřeženců byly nemalé. Celkový náklad imperia, který nesou jeho poddaní, nutno tudíž odhadovat jako zásadně mnohem vyšší, než je přibližně oněch 14% celkové hrubé výroby formálně určených pro armádu. Neváhal bych mnohem spíš odhadnout náklad údržby imperia skoro na 50% plně zapřaženého válečného hospodářství, na rozdíl od 4-6%, které vydává na vojenské účely Západ.

Edward Luttwak
v knize »The Grand Strategy of the Soviet Union«

* * *

Když se spřáhnou zločinci, musí se spojit i lidé dobří; jinak padnou, jeden za druhým, jako marné oběti nesmyslného zápasu.

Edmund Burke

* * *

CRISTIANOS REVOLUCIONARIOS

II

Boží bojovníci – jako kdysi, tak i dnes: bojují proti reakčnímu papeži, proti reakční Církvi, proti boháčům, proti reakční Matce Tereze, za tábořský komunismus, za marx-křesťanské království boží na zemi.

Kriste, smiluj se!

SOUHRN KOLEKTIVNÍ MOUDROSTI

POVINNOST DOKONČIT OČISTU

... Skryté i otevřené útoky na jakoukoli formu spolupráce s komunisty, na odborové hnutí, účast v rozbíjení jednoty národa, sympatie pro politiku »třetí síly« západních pravicových socialistů, zarážely nás v našem tisku i v projevech řečníků na našich schůzích. . . Právě tato politika vzbuzovala odvalu československé i mezinárodní reakce, jež doufala, že naše strana se stane nakonec spojencem protikomunistických sil. . . Politika naší pravice, politika Majera, Vilima a ostatních, byla politikou neodpovědnou. . . fakt je, že hnala stranu ke zradě na socialismu, k jejímu zničení, k nebezpečné situaci pro naši republiku. V zájmu vývoje socialismu u nás, v zájmu záchrany naší strany, v zájmu tisíců poctivých členů a stoupenců, věřících v její poslání, je naší povinností od této politiky očistit Československou sociální demokracii co nejdřív a co nejdůkladněji.

Dr. J. Hájek

Právo lidu, 13. března 1948

* * *

JEDNOTOU K SOCIALISTICKÉMU ČESKOSLOVENSKU

Únorové události u nás ukázaly jasně převahu leninského typu strany zosobňované KSČ a ukázaly zároveň nám sociálním demokratům velké nebezpečí, do něhož se strana dostala proto, že sice její vedení od roku 1945 správně vidělo a její uvědomělé členstvo správně cítilo, že doba je revoluční, ale nedokázalo vyvodit důsledky v přebudování organizační struktury na typ strany bolševické. ... Překonání těchto nedostatků umožní nám ve sjednoceném socialistickém táboře na podkladě leninské strany splnit to, k čemu nás naše socialistická tradice a uvědomění zavazuje – vybudovat socialistické Československo.

Dr. Jiří Hájek

Právo lidu, 20. dubna 1948

* * *

PROLETÁŘSKÝ INTERNACIONALISMUS VELKÁ SÍLA TÁBORA MÍRU

Plamen Velké říjnové socialistické revoluce znovu roznítil a oživil mezinárodní proletářskou solidaritu. Velký historický čin ruských bolševiků jako po-

tvrzení správnosti myšlenek Marxe, Engelse, Lenina a Stalina rozdrtil všechny lživé fráze o předstíraném »národním« charakteru politiky válčících imperialistů. . . Rozbil též iluze o možnosti vyjít z imperialistické války diplomatickými manévry, jednáním a dohodami imperialistických lupičů mezi sebou. . .

J. S. Hájek

Cyklus přednášek k práci J.V.Stalina »Ekonomické problémy socialismu v SSSR« a k výsledkům XIX. sjezdu KSSS

Orbis – Praha 1953

* * *

ZHOUBNÁ ÚLOHA PRAVICOVÝCH SOCIALISTŮ V ČSR

O zrádné úloze pravicových socialistů v dějinách dělnického hnutí i v současném mezinárodním dění bylo napsáno i pověděno již mnoho. . . Aktivními činiteli této minulosti, odpovědnými jak za skutečnosti a vztahy této nedávné etapy našich dějin, tak i za celkový obraz, vytvářený o ní v myslích lidí a znovu v nich oživovaný, byli vedle vlastních vládců finančního kapitálu především ideologové a političtí vůdcové typu Masaryka a Beneše a jejich nejvěrnější, bezvýhradní obdivovatelé a přívrženci, vůdcové sociální demokracie i národních socialistů. . .

J. S. Hájek

Státní nakladatelství politické literatury
Praha 1954

* * *

ZHOUBNÁ ÚLOHA PRAVICOVÝCH SOCIALISTŮ V ČSR

. . . i v období, kdy byl u nás kapitalismus poražen politicky a odstraněn hospodářsky, platí až do úplného vybudování socialismu a vítězství nad světovým imperialismem slova, jež napsal Stalin v r. 1927: »Není možno skoncovat s kapitalismem, nebude-li v dělnickém hnutí skoncováno se sociál-demokratismem.«

Boj proti uvědomělým a neuvědomělým zbytkům a projevům reformismu a sociáldemokratismu je proto vážným úkolem naší socialistické výstavby. Jejich naprostá a důsledná likvidace a tím úplné vítězství programu organizačních zásad a politiky komunistické strany v nejširších masách naší dělnické třídy, proniknutí velikých myšlenek marxismu-leninismu do myšlení a života všeho našeho lidu, osvobodí jej od cizích nepřátelských vlivů minulosti a znásobí jeho síly k významným úkolům socialistické budoucnosti.

J. S. Hájek

Státní nakladatelství politické literatury
Praha 1954

* * *

HÁJKOVY ČLÁNKY V TVORBĚ

PRAVICOVÍ SOCIALISTÉ POMOČNÁ KOLONA AMERICKÉHO IMPERIALISMU	(1. 2. 1950)
* * *	
NEPŘÁTELÉ SOCIALISMU AŽ DO KONCE	(21. 6. 1950)
* * *	
OD REVISIONISMU K PŘÍPRAVĚ VÁLKY	(7. 6. 1951)
* * *	
JAK PRAVICOVÍ SOCIALISTÉ PŘISLUHOVALI FAŠISMU V DRUHÉ REPUBLICĚ	(15. 11. 1951)
* * *	
LID SILNĚJŠÍ NEŽ DOLARY	(10. 1. 1952)
* * *	

AD MENSURAM (Odpověď na dopis z domova)

Napsal nám čtenář B.K., kterého známe jako tvrdého antikomunistu. Ve svém čtyřstránkovém dopise, který pro jeho délku nemůžeme plně otisknout a výběr jen určitých částí by porušil celou souvislost, vyjadřuje jménem svým i několika dalších přátel myšlenku, že český a slovenský národ se už obecně pošpinil komunismem natolik, že prakticky je dnes skoro nemožné rozlišit vinné a nevinné, podobně jako v Německu v roce 1945. Ptá se nás, jak by se tato minulost měla po právu řešit, zda by snad nebylo nejlépe všechno nějak zapomenout – i když by to bylo pro mnohé velmi těžké – a začít znovu, od nuly. Klade dále otázku, zda by se nemohl nějaký kloudný návrh objevit na stránkách Nových Obzorů. Na konci svého obsáhlého dopisu halí B.K. své myšlenky do dalšího roucha, totiž do jaké míry zde platí křesťanská povinnost odpouštět.

Ačkoliv jsme na tuto otázku reagovali už svého času v několika číslech N.O., rádi chceme i dnes znovu v následující odpovědi stručně nastínit naše stanovisko, náš názor:

Tak. Představme si, že by K.H.Frank dne 7. března 1945 vykonal pouť do Lán a položil na hrob TGM věnec, a dejme tomu poslal prezidentovi exilové

vlády pozdravný telegram, a – jako poslanec předválečného československého parlamentu – vstoupil do KSČ a připojil svůj podpis, následujícího dubna, na Košický vládní program. Zřejmě dost ku smazání minulosti. V květnu už mohl sledovat vítěznou přehlídku na Staroměstském, bok po boku s těmi, kteří se pošpinili spoluprací s nacismem.

Absurdní? Ale to je přesně to, co asi milý čtenář má na mysli. Jediný rozdíl je v tom, že milý čtenář vychází z faktu, že bývalí komunisté, nyní v exilu, s využitím svých styků vytvořených ještě v době, kdy se podíleli na prebendách v Československu, obsadili mnohé vlivné místo na Západě a operují nemalými finančními prostředky. Z tohoto faktu pak odvozována morálka...

Nacistická strana a její ozbrojené organizace byly po válce vyhlášeny za organizace zločinecké. Máme za to, že stejné ohodnocení přísluší i KSČ a jejím ozbrojeným organizacím. Neznamená to v jednotlivých případech mnoho, jen prostý fakt, že členství v takové organizaci vylučuje předpoklad nevinny, vina je dána členstvím, a bývalý komunista musí svou neúčast na vině dokazovat.

Naprostá většina exilových komunistů, jakož i těch v Československu, se nerozešla s komunismem na základě své vůle, ale na základě KSČ, která je vyloučila. Odtud ten pláč a nařikání, aby se lidem postiženým vyloučením, či vyškrtnutím v pookupační éře, dostalo rehabilitace. To je obnovení členství v KSČ a účast na partajních prebendách. (Dotaz Le Figaro v interviewu s Jakešem.) Nacista Strasser tedy bude mít naše sympatie, protože ho Hitler vyloučil ze strany?

Shledáváme tento postoj jako naplněný absencí morálky. Naše sympatie i spolupráci může mít každý bývalý komunista, který se s podhoubím duchovního podzemí své strany kategoricky rozešel. Jest křesťanské odpouštět, ale je na hříšnicích, aby dříve své hříchy *plně a otevřeně vyznali*, jich *upřímně litovali* a vykonali *pokání*, abychom tak řekli. Naši spolupráci může mít každý bývalý komunista, který své obrácení spojil také s opuštěním sklonu ke lži, vlastní zmíněnému podhoubí. Je ovšem na Bobšínských a Dobšínských této frašky, aby řekli: Toto jsme učinili. Je nám líto, že jsme konali jak jsme konali.

Není na nás zachovávat ticho po pěšině, jenom proto, že určitá osoba byla z partaje vyloučena, či změnila geografickou oblast bydliště.

Znám Němce své generace, který ušel jakékoli denacifikaci, protože nikdy nebyl ani v Hitlerjugend. Když se totiž, jednu neděli, představil své rodině v uniformě této organizace, a oznámil, že nejde do kostela, protože jde na sraz Hitlerjugend, jeho pekařský otec ho přehnul přes koleno, uniformičku mu hodil do pece a synka dofackoval do kostelíčka. Dotyčný Wolfgang tedy nebyl denacifikován, nýbrž si to odbyl otcovským výpraskem. Takový je běh světa, ve kterém jde o spravedlnost. Naši komunisté by se rádi obešli bez toho výprasku. Dotyčný Wolfgang se musil v mládí obejít bez mnoha zábavných věcí, které Hitlerjugend poskytovala. Díky tomu pak také nepotřeboval denacifikaci.

Komunistická strana poskytovala svým členům dozajista mnoho zábaviček. S velkou radostí jste jich užívali, soudruzi. Stýská se vám po nich? Vaši otcové vás druhdy zapomenuli přehnout přes koleno. Momentálně jste ve věku, kdy se to už nehodí, ale máte minulost, která se nedá odbýt pokrčením ramen.

Jměnem redakce N.O.: Vydavatel

NOVÉ OBZORY

ČASOPIS PRO ČESKOU NÁRODNÍ A DUCHOVNÍ OBNOVU

Vydává a řídí redakční kruh za vedení Mikuláše Lobkowicze

Na přípravě tohoto čísla se podíleli všichni členové redakční rady

Odpovědný vydavatel: Felix Uhl

Redakce a administrace: Nové obzory, Postfach 335, CH-9016 ST. GALLEN

Články, kresby a reprodukce © NOVÉ OBZORY St. Gallen 1989

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

Redakce si vyhrazuje právo zkracovat a upravovat texty.

Podepsané články nevyjadřují nezbytně názor a postoj redakce.

Předplatné na 4 čísla i s poštovním:

45,— sfr. mezinárodní poštovní poukázkou na:

ST.-GALLISCHE KANTONALBANK, SG-NEUDORF

Konto Nr. 55/003.100-09

nebo na adresu administrace.

Čtenáři v Československu dostávají časopis zdarma.

EXIL SOBĚ: NEČTĚTE NA DLUH !

DOKÁŽEME SI UDRŽET TENTO ČASOPIS BEZ CIZÍCH VLIVŮ?

**ANO, JESTLIŽE I VY PŘÍSPĚJETE NA TISKOVÝ FOND
A POMŮŽETE NOVÉ OBZORY ROZŠÍŘOVAT**

JEN NEZÁVISLÝ ČASOPIS MŮŽE ŘÍKAT PLNOU PRAVDU

NEZAPOMEŇTE VČAS OBNOVIT SVÉ PŘEDPLATNÉ!

NOUVEAUX HORIZONS

REVUE POUR LE RENOUVEAU NATIONAL ET SPIRITUEL TCHÈQUE

ANNÉE 1989

Publié par le Comité de Rédaction

Éditeur: Dr Felix Uhl

Rédaction et Administration: BP 335, CH-9016 ST. GALLEN, Suisse

NEW HORIZONS

REVIEW FOR THE CZECH NATIONAL AND SPIRITUAL RENEVAL

YEAR 1989

Published by Editorial Bord

Responsible Editor: Dr. Felix Uhl

Redaction and Administration: BP 335, CH-9016 St. GALLEN, Switzerland

NEUE HORIZONTE

**ZEITSCHRIFT FÜR TSCHJECHISCHE NATIONALE UND GEISTIGE
ERNEUERUNG**

JAHRGANG 1989

Herausgegeben vom Redaktionskreis

Verantwortlicher Herausgeber: Dr. Felix Uhl

Redaktion und Administration: Postfach 335, CH-9016 ST.GALLEN, Schweiz